Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025

Olsztyn, 25 czerwca 2013 r.

Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego:

Jacek Protas

Gustaw Marek Brzezin

Jarosław Marek Słoma

Anna Wasilewska

Witold Wróblewski

Eksperci zewnętrzni:

prof. dr hab. Jacek Szlachta

dr hab. Wojciech Dziemianowicz, prof. UW

Zespół ds. aktualizacji Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020:

Jarosław Marek Słoma

Henryk Borzym

Bożena Cebulska

Wiesław Drożdżyński

insp. dr Robert Częścik

Wojciech Giecko

dr hab. Mirosław Gornowicz

Danuta Górska

Wojmir Gromadka

Igor Marek Hutnikiewicz

Arkadiusz Jachimowicz

Piotr Jakubowski / Joanna Wróbel

Marian Jurak

Andrzej Koniecko

Piotr Grzymowicz / Andrzej Krawczyk

dr Rafał Kućmański

Wiesław Łubiński

Jolanta Marozas

Andrzej Niczuk

dr Michał Opieczyński

Anna Łukaszewicz-Paczkowska

Mirosław Pampuch

Grażyna Przasnyska

Wiesława Przybysz

Renata Samełko

Maria Sokoll

Jerzy Szczepanik

Roman Świtaj

Romuald Tański

Małgorzata Tarnowska

prof. dr hab. inż. Zbigniew Walczyk

Agnieszka Wobolewicz

Wiktor Wójcik

Lidia Wójtowicz

Bożena Wrzeszcz-Zwada

Zespół Zadaniowy ds. Planowania Strategicznego w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie :

Lidia Wójtowicz

Marek Bauman

Bogdan Bochenek

Maciej Bułkowski

Elżbieta Ciesielska

Zdzisław Fadrowski

Joanna Glezman

Igor Marek Hutnikiewicz

Grzegorz Drozdowski

dr Michał Opieczyński

Wiesława Przybysz

Alicja Rutecka

dr inż. Jarosław Sarnowski

Wioletta Sokół

Robert Szewczyk

dr Ryszard Wasiński

Wiktor Wójcik

Bożena Wrzeszcz-Zwada

Dorota Zalewska

Radosław Zawadzki

SPIS TREŚCI:

1. ZAKTUALIZOWANA STRATEGIA ... 4

2. WIZJA WOJEWÓDZTWA W 2025 ROKU ... 6

3. PRIORYTETY STRATEGICZNE ... 7

4. SYNTEZA DIAGNOZY STRATEGICZNEJ ... 9

4.1. PRIORYTET: KONKURENCYJNA GOSPODARKA ... 9
4.2. PRIORYTET: OTWARTE SPOŁECZEŃSTWO ... 20
4.3. PRIORYTET: NOWOCZESNE SIECI ... 26
4.4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE ... 31

5. ANALIZA SWOT, SWOT/TOWS I SCENARIUSZE ROZWOJU ... 39

6. CEL GŁÓWNY ... 43

7. CELE STRATEGICZNE ... 45

7.1. CEL STRATEGICZNY 1. WZROST KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI ... 45
7.2. CEL STRATEGICZNY 2. WZROST AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ ... 49
7.3. CEL STRATEGICZNY 3. WZROST LICZBY I JAKOŚCI POWIĄZAŃ SIECIOWYCH ... 52
7.4. CEL STRATEGICZNY 4. NOWOCZESNA INFRASTRUKTURA ROZWOJU ... 55

8. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI ... 59

8.1. OSI – TYGRYS WARMIŃSKO-MAZURSKI ... 60
8.2. OSI – AGLOMERACJA OLSZTYNA ... 61
8.3. OSI – OŚRODKI SUBREGIONALNE ... 62
8.4. OSI – NOWOCZESNA WIEŚ ... 63
8.5. OSI – OBSZARY PERYFERYZACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ ... 64
8.6. OSI – OBSZARY O SŁABYM DOSTĘPIE DO USŁUG PUBLICZNYCH ... 65
8.7. OSI – OBSZARY PRZYGRANICZNE ... 66
8.8. OSI – OBSZARY WYMAGAJĄCE RESTRUKTURYZACJI I REWITALIZACJI ... 67
8.9. OSI – OBSZARY O EKSTREMALNIE NISKIEJ DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ ... 68

9. INTELIGENTNE SPECJALIZACJE WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO ... 69

9.1. EKONOMIA WODY ... 71
9.2. ŻYWNOŚĆ WYSOKIEJ JAKOŚCI ... 72
9.3. DREWNO I MEBLARSTWO ... 72

10. CELE STRATEGII A STRATEGIE KRAJOWE I STRATEGIA EUROPA 2020 ... 73

11. SYSTEM REALIZACJI STRATEGII ... 75

12. MONITORING I EWALUACJA STRATEGII ... 77

12.1 ORGANIZACJA SYSTEMU MONITORINGU ... 77
12.2 TRYB I HARMONOGRAM PREZENTACJI WYNIKÓW ... 78
12.3. WSKAŹNIKI REALIZACJI STRATEGII ... 79
12.4. ZAŁOŻENIA EWALUACJI STRATEGII ... 83

13. REALIZACJA STRATEGII W LATACH 2020-2025 ... 84

14. RAMY FINANSOWE ... 85

14 WYKORZYSTANE ŹRÓDŁA ... 87

1. ZAKTUALIZOWANA STRATEGIA

Dokument ***Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025*** powstał w wyniku aktualizacji Strategii z 2005 r. i jest trzecim już etapem planowania strategicznego zapoczątkowanego w 1999 r. przez władze regionu. Podjęcie prac nad aktualizacją wynikało z kilku powodów:

- w otoczeniu krajowym i zagranicznym zaszły dynamiczne zmiany spowodowane głównie kryzysem gospodarczym;
- na poziomie krajowym i Unii Europejskiej przygotowano nowe dokumenty strategiczne:
  - Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo;
  - Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie;
  - Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030;
  - Strategia Europa 2020;
- przeprowadzono ewaluację średniookresową Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020.

Niniejszy dokument stanowi kontynuację dotychczasowej myśli strategicznej, w szczególności w zakresie:

- wizji rozwoju regionu;
- układu priorytetów rozwoju, głównych celów rozwojowych oraz większości celów operacyjnych.

Jako dokument nowej generacji zawiera kilka elementów wzbogacających dotychczasowe planowanie strategiczne:

- rozbudowaną analizę SWOT o część SWOT/TOWS;
- przeprowadzoną analizę trendów oraz określone scenariusze rozwoju regionu;
- obszary strategicznej interwencji (OSI);
- inteligentne specjalizacje Warmii i Mazur.

Jednym z założeń aktualizacji Strategii było dążenie do **koncentracji tematycznej** planowanych działań. Dlatego niektóre dotychczasowe cele operacyjne – zgodnie z ewaluacją i wynikami corocznego monitoringu – zostały poddane ocenie i weryfikacji ich zasadności. Zaowocowało to zmniejszeniem liczby celów operacyjnych. Po jedenastu latach doświadczeń funkcjonowania planu strategicznego proponuje się koncentrację na trzech polach, tj.:

- zadaniach własnych samorządu województwa o charakterze strategicznym, .
- zadaniach innych podmiotów publicznych i prywatnych, których działania mogą być stymulowane, m.in. poprzez ukierunkowanie strumieni finansowych zarządzanych na poziomie regionu.

- określeniu/identyfikacji celów i kierunków działania o znaczeniu ponadregionalnym i krajowym, których realizacja powinna odbywać się we współpracy z administracją rządową.

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025 powstała w wyniku prac i zaangażowania wielu osób i jest wyrazem ich troski o region. Dokument ten powinien być realnym **narzędziem zarządzania** regionem, przybliżającym wszystkich do realizacji wizji rozwojowej Warmii i Mazur.

Strategia jest podstawą programową kolejnych regionalnych programów operacyjnych dla Warmii i Mazur oraz inspiracją dla działań lobbingowych w instytucjach krajowych zarządzających krajowymi programami operacyjnymi oraz krajowymi środkami finansowymi celem osiągnięcia części, leżących poza zasięgiem poziomu regionalnego, celów rozwojowych województwa.

Strategia opracowana jest w horyzoncie czasowym do 2025 r. To celowe podejście wynika z długofalowego myślenia strategicznego, sięgającego poza najbliższy okres programowania funduszy europejskich (2014-2020). Jednocześnie jest przejawem realistycznej oceny możliwości osiągnięcia części planowanych celów, warunkowanego niepewną sytuacją w otoczeniu zewnętrznym.

Projekt Strategii został poddany ewaluacji ex-ante. Analizy dokonano pod kątem trafności, realności i kompletności poszczególnych zapisów, a także ich spójności wewnętrznej i zewnętrznej. Uzyskane odpowiedzi na pytania ewaluacyjne pozwoliły w przejrzysty sposób wskazać pozytywne oraz wymagające poprawy lub uzupełnienia elementy Strategii. Uwzględniono zatem część sugestii ewaluatorów. Nie wzięto pod uwagę tych nie mających wpływu na poprawę wartości projektu Strategii. Wprowadzone zmiany dotyczyły m.in. korekty technicznej niektórych zapisów projektu Strategii, aktualizacji danych statystycznych w jej części diagnostycznej, uzupełnienia/zmiany niektórych wskaźników monitoringu Strategii, uzupełnienia szacowanych ram finansowych realizacji Strategii o środki prywatne.

Projekt Strategii został poddany także, stosownie do przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska (Dz.U. z 2008r. nr 199, poz. 1227 z późn. Zm.) oraz ocenach oddziaływania na środowisko, procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

2. WIZJA WOJEWÓDZTWA W 2025 ROKU

Określona w 2005 r. wizja województwa warmińsko-mazurskiego pozostaje aktualna, ponieważ wciąż najlepiej syntetyzuje oczekiwania społeczne co do szans rozwojowych, planów życiowych, a także postrzegania Warmii i Mazur. Aspiracje władz samorządowych i mieszkańców województwa sięgające 2025 r. zawierają się w krótkim, lecz wiele znaczącym haśle:

Warmia i Mazury regionem, w którym warto żyć...

„Warto" oznacza z jednej strony sferę korzyści, w jakiej poruszają się zarówno pracodawcy jak i pracownicy, z drugiej zaś strony kojarzy się z wartościowaniem, ocenianiem, a także dokonywaniem wyborów, które powinny być przywilejem wszystkich mieszkańców województwa.

„Życie" najpełniej łączy kolejne elementy egzystencji człowieka, od narodzin, poprzez szkołę i dalszą edukację, pierwszą pracę, rozwój kariery, aż w końcu spokojną starość.

Wizja ta powinna być odczytywana indywidualnie, ale skierowana jest do wszystkich mieszkańców regionu...

... niezależnie od wieku. Młodym mieszkańcom regionu stworzone zostaną szanse na odpowiadający aspiracjom rozwój, a osobom starszym godne warunki do spędzania jesieni życia. Województwo warmińsko-mazurskie będzie regionem przyjaznym dla dzieci.

... niezależnie od wykształcenia. Każdy powinien mieć możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji, zaś najlepsi muszą być przygotowani do konkurowania o miejsca pracy w rozwojowych i innowacyjnych branżach. System kształcenia kadr będzie zatem dostarczał takie kwalifikacje, które pozwolą znaleźć zatrudnienie możliwie szerokiej grupie społeczeństwa (łącznie z branżami pracochłonnymi, które również mogą być konkurencyjne), ale przede wszystkim kształtował ducha przedsiębiorczości, który pozwala nie tylko na uzyskanie pracy adekwatnej do kwalifikacji, lecz również rozwija potencjał pracodawców.

... niezależnie od stanu posiadania. Niemożliwe jest uczynienie wszystkich bogatymi, szczególnie gdy bogactwo chce się mierzyć stanem majątkowym. Jednak możliwe jest stworzenie wszystkim, niezależnie od tego stanu szans, których wykorzystanie będzie zależało od aktywności samych zainteresowanych. Zamożni mieszkańcy regionu muszą czuć się tu dobrze i bezpiecznie, zaś klimat stworzony wokół przedsiębiorczości pozwoli wyzwolić chęć mnożenia dobrobytu.

... niezależnie od pochodzenia. Istotne jest, by z tą wizją utożsamiali się wszyscy mieszkańcy regionu, gdziekolwiek się urodzili, skądkolwiek przybyli i jakiejkolwiek są narodowości.

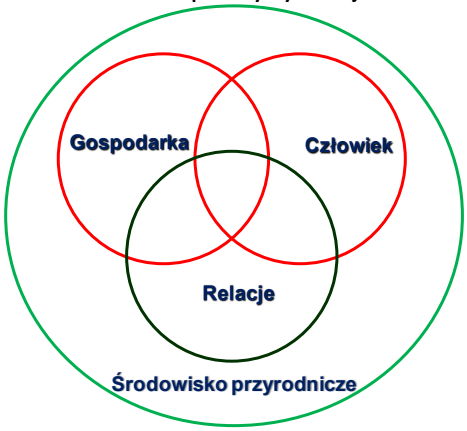
... niezależnie od miejsca zamieszkania. Wspieranie różnorodności funkcji poszczególnych części regionu powinno iść w parze z rozwojem mobilności społecznej, by wspomóc realizację aspiracji mieszkańców miast i wsi w całym województwie.

... niezależnie od płci. Konieczne jest osiągnięcie takiego stanu, w którym tego typu rozróżnianie w ogóle nie będzie miało podstaw istnienia.

3. PRIORYTETY STRATEGICZNE

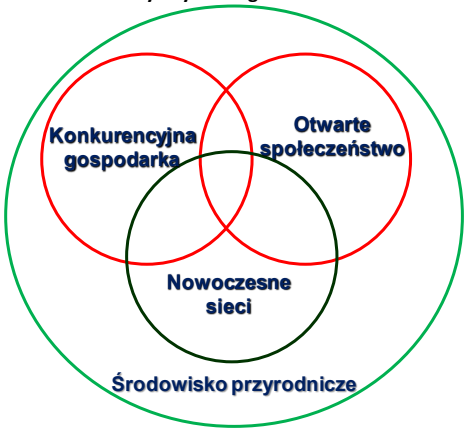
Strategia od 2005 r. opiera się na koncepcji trzech płaszczyzn rozwoju, obejmujących: **ludzi**, **gospodarkę** i **relacje** między człowiekiem a gospodarką (Schemat 1). Zostały one osadzone w **środowisku przyrodniczym**, ponieważ to w nim odbywają się wszelkie działania człowieka.

Schemat 1. Kluczowe płaszczyzny rozwoju

Na tej podstawie wyróżniono trzy priorytety strategiczne (Schemat 2):

Schemat 2. Priorytety strategiczne

1. **Konkurencyjna gospodarka** – konkurencja odbywa się na kilku płaszczyznach, między wieloma podmiotami. Konkurują ze sobą firmy, ludzie rywalizują o jak najlepsze miejsca pracy, a państwa zachęcają inwestorów do podejmowania działalności na ich terenie. Również regiony, miasta i gminy włączyły się w konkurencję o czynniki rozwojowe. Priorytet ten jest wyraźnym sygnałem, że realizacja wizji rozwojowej wymaga silnej gospodarki regionalnej, opartej o specjalizację i najwyższą z możliwych innowacyjność.
2. **Otwarte społeczeństwo** – nowoczesne podejście do rozwoju kładzie duży nacisk na kapitał społeczny, przejawiający się otwartością na idee, innowacje. Otwartość społeczeństwa, to również chęć kształcenia i podnoszenia kwalifikacji, podejmowania ryzyka i współpracy, a także budowanie zaufania. Wyróżnienie tego priorytetu wynika z głębokiego przeświadczenia, iż trudno jest mówić o konkurencyjnej gospodarce bez otwartego i aktywnego społeczeństwa, tak samo jak postrzeganie otwartości ludzi trudne jest do rozpatrywania w oderwaniu od gospodarki.
3. **Nowoczesne sieci** – w globalnej gospodarce istotnym czynnikiem rozwoju regionów jest ich obecność w różnego rodzaju sieciach. Nowoczesne sieci postrzegane są zarówno jako elementy fizyczne (infrastruktura techniczna), jak również powiązania i relacje (kontakty międzyludzkie, doświadczenia współpracy). Tak, jak ważna jest dla regionu dobrej jakości komunikacja, tak samo istotna jest jakość i charakter współpracy między instytucjami otoczenia biznesu, światem nauki, przedsiębiorcami i samorządem terytorialnym. Szeroko rozumiany udział regionu w sieciach wymaga szczególnego spojrzenia na kwestię współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej, zarówno w układach biznesowych, jak i instytucjonalnych z naciskiem na efekty ekonomiczne.

Polityka rozwoju województwa będzie koncentrowała się na wyżej wybranych priorytetach, przy poszanowaniu wartości środowiska przyrodniczego Warmii i Mazur.

W regionie takim jak województwo warmińsko-mazurskie **środowisko przyrodnicze** determinuje, w wielu przypadkach, zachowania przedsiębiorców, postawy społeczne, czy charakter i rodzaje relacji między człowiekiem a gospodarką.

4. SYNTEZA DIAGNOZY STRATEGICZNEJ[1]

4.1. PRIORYTET: KONKURENCYJNA GOSPODARKA

Część firm województwa warmińsko-mazurskiego posiada silną pozycję na rynku, jednak generalnie konkurencyjność firm pozostaje na niezadawalającym poziomie …

Region osiągnął wysoki **poziom specjalizacji** w branżach[2]: produkcja mebli, produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, produkcja artykułów spożywczych oraz produkcja z drewna, korka i wikliny. Część firm odnotowuje wysokie wskaźniki **innowacyjności**[3], w szczególności dotyczy to produkcji i naprawy statków i łodzi oraz produkcji: mięsa, wyrobów mleczarskich, wyrobów stolarskich i ciesielskich dla budownictwa, mebli, a także produkcji metalowo-maszynowej. *Regionalna Strategia Innowacyjności Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020* ukierunkowana jest na budowanie innowacyjnych specjalizacji regionalnych, wśród których szczególne znaczenie mają: sektor turystyczny (z nowymi formami usług), sektor ICT, sektor meblarski i sektor spożywczy (dostarczający żywność wysokiej jakości). Analizy sektorowe pozwalają również wskazać sektory **wysokiej szansy**, do których zaliczają się w większości wymienione wyżej, a także: rybactwo, przemysł energetyczno-ciepłowniczy, usługi ICT, usługi doradztwa dla biznesu oraz usługi medyczne i opieka społeczna dla osób uzależnionych od pomocy innych[4].

Zarówno innowacyjność, jak i osiągnięta specjalizacja wpływają na aktywność eksportową. Liderami w tym zakresie są: produkcja wyrobów z gumy (prawie 40% udziału w eksporcie)[5], przemysł meblarski (ok. 20%), artykuły spożywcze oraz produkcja metali i wyrobów metalowych (poniżej 10% każdy), produkcja wyrobów z drewna i papieru oraz produkcja pozostałych maszyn i urządzeń (ok. 5% każdy)[6].

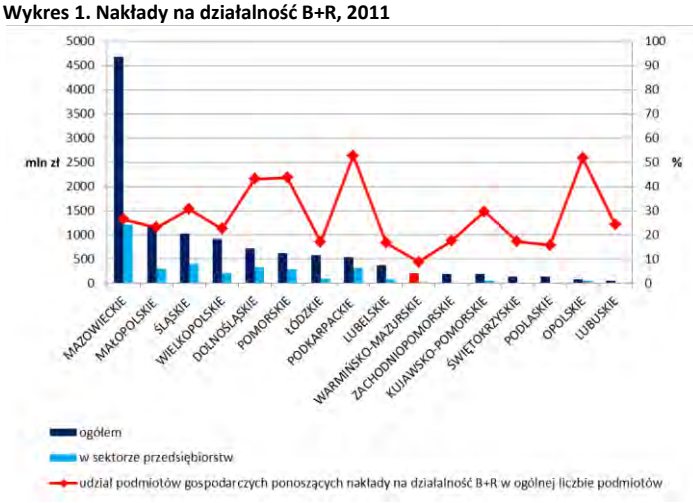
Pomimo wskazanych ocen pozytywnych, generalnie **konkurencyjność** firm województwa jest niska i przejawia się:

- małymi nakładami inwestycyjnymi w przeliczeniu na 1 mieszkańca - 13. lokata w kraju (jedynie w rolnictwie i szeroko rozumianym handlu były relatywnie wysokie),
- niską produktywnością w przemyśle i budownictwie - 15. miejsce w kraju,

[1] Niniejsza część Strategii jest oparta na pełnej diagnozie strategicznej: *Konkurencyjność Warmii i Mazur – diagnoza problemowa,* Dziemianowicz, Szlachta 2012.
[2] Domański i in. 2011.
[3] Juchniewicz, Grzybowska 2006.
[4] Tomczyk i in. 2011.
[5] Należy podkreślić, że jest to wynik *de facto* jednej firmy, którą jest Michelin.
[6] Komornicki, Szejgiec 2011.

- małym udziałem w krajowym **eksporcie** (1,8%), gdzie głównymi odbiorcami wyrobów z Warmii i Mazur są: Niemcy, Francja i Włochy, a w odróżnieniu od innych województw Polski Wschodniej, niski jest wolumen eksportu do krajów bałtyckich i na Ukrainę,
- niską **innowacyjnością** (śladowe nakłady przedsiębiorstw na badania i rozwój (Wykres 1) oraz niekorzystna struktura nakładów na B+R (Wykres 2)),
- minimalnym udziałem w strukturze wartości produkcji sprzedanej **produktów wysokiej techniki**. Udział techniki średnio-wysokiej na poziomie 7,7% (2009 r.) ogólnej sprzedaży przemysłowej stawia region również w gronie najsłabszych w kraju[7].

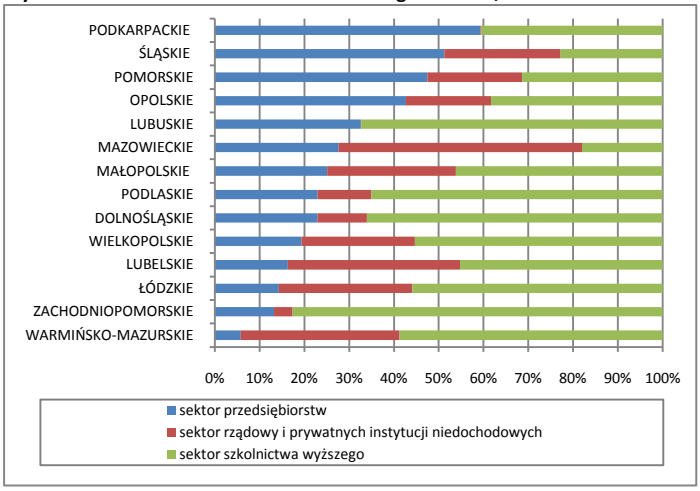
Wykres 1. Nakłady na działalność B+R, 2011

Uwaga: brak danych dotyczących nakładów na B+R w sektorze przedsiębiorstw dla województw: lubuskiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i zachodniopomorskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 2. Struktura nakładów na B+R według sektorów, 2009

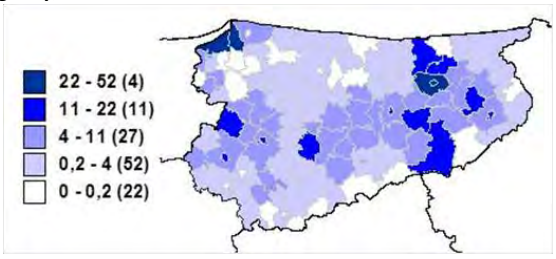
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Warmińsko-mazurskie posiada szczególne środowiskowe uwarunkowania rozwoju gospodarczego …

O szczególnych walorach przyrodniczych województwa warmińsko-mazurskiego świadczą następujące dane (region zajmuje 7,7% powierzchni Polski):

- olbrzymi **potencjał wodny** – na Warmię i Mazury przypada 21,5% powierzchni kraju znajdującej się pod wodą (w tym wodą morską), co daje 1. miejsce w kraju. Również udział tej powierzchni w ogólnej powierzchni województwa jest na Warmii i Mazurach najwyższy w kraju (5,7%). Typowo nadmorskie województwa zachodniopomorskie i pomorskie charakteryzują się omawianym wskaźnikiem na poziomie 5,3% i 4,1%. W znacznej części gmin województwa udział wód powierzchniowych w powierzchni gminy przekracza 10% (Mapa 1).

Mapa 1. Udział wód powierzchniowych w ogólnej powierzchni gminy, 2011 r.

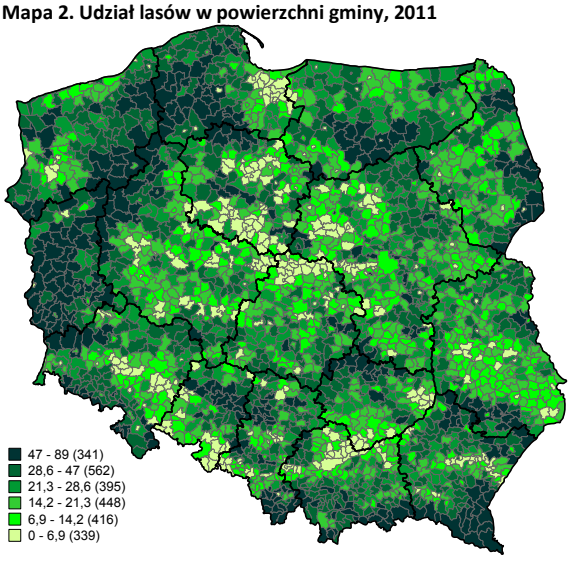

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych W-MBPP.

[7] Nauka i technika… 2011.

- **lasy** – zajmują 8,2% wszystkich tego typu terenów w kraju, co stanowi jednocześnie 31,4% powierzchni województwa i daje 6. pozycję w kraju (Mapa 2). Charakteryzują się ponadprzeciętną w kraju różnorodnością biologiczną siedlisk oraz gatunków roślin i zwierząt;
- obszary o **szczególnych walorach przyrodniczych**, **prawnie chronione** – 11,1% powierzchni tego typu obszarów w Polsce (szerzej omówiono w części dotyczącej jakości życia).

Mapa 2. Udział lasów w powierzchni gminy, 2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

…na bazie których rozwinęły się sektory: drzewny i meblarski…

Według European Clusters Observatory[8] województwo warmińsko-mazurskie wykazuje bardzo silną koncentrację zatrudnienia w następujących branżach (mierzona ilorazem lokalizacji)[9]:

- produkcja mebli (najwyższy wskaźnik koncentracji w Europie, pracuje tu ponad 12,6 tys. ludzi);
- produkcja arkuszy fornirowanych, produkcja sklejek, płyt laminowanych, wiórowych oraz desek (3. miejsce w UE);
- produkcja pozostałych wyrobów z drewna; produkcja wyrobów z korka, słomy i materiałów do wyplatania (4. miejsce);
- leśnictwo, pozyskiwanie drewna i pokrewne działalności usługowe (7. miejsce);
- produkcja opakowań drewnianych (8. miejsce).

…produkcja żywności …

Województwo warmińsko-mazurskie zajmuje 3. miejsce wśród wszystkich 270 regionów UE pod względem koncentracji produkcji, przetwórstwa i konserwowania mięsa i produktów mięsnych (branża ta zatrudnia ponad 7,7 tys. ludzi)[10].

Produkcja żywności odbywa się w dwóch głównych obszarach:

- **produkcja wysokotowarowa** – region może pochwalić się prawie dwukrotnie wyższą od średniej krajowej wartością dodaną brutto na pracującego w sektorze rolniczym (lepsze jest tylko zachodniopomorskie). Wyniki te uzyskiwane są dzięki dość korzystnym warunkom dla rozwoju gospodarstw wysoko towarowych, korzystnej strukturze wielkościowej gospodarstw rolnych, rozwiniętemu przemysłowi rolno-spożywczemu, ukierunkowanemu na sektor rolniczy i zagadnienia przy-

[8] Biorąc pod uwagę, iż dane dotyczące zatrudnienia w poszczególnych sektorach w regionach podawane przez European Cluster Observatory (2007 r.) bazują w szczególności na skupiskach firm w formie inicjatyw klastrowych, należy traktować je jako szacunkowe.

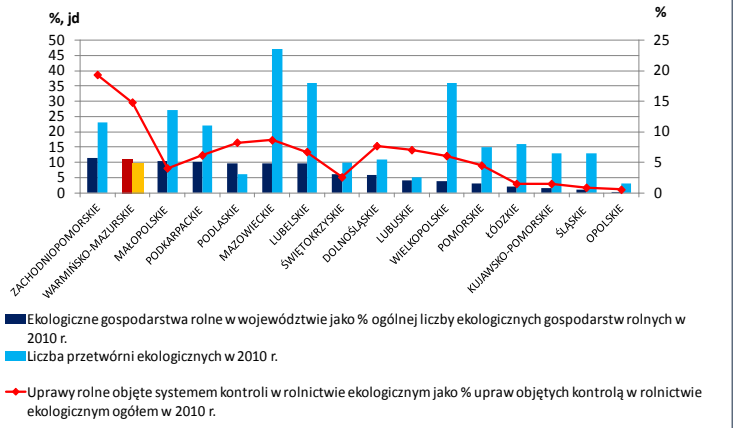
[9] Kowalski 2013; iloraz lokalizacji to wynik dzielenia różnicy udziału zatrudnienia w danej sekcji w kraju i w regionie sekcji przez różnicę zatrudnienia ogólnego w kraju i ogólnego w danej sekcji.

[10] Kowalski 2013.

rodnicze potencjałowi naukowemu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego i Instytutu Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności Polskiej Akademii Nauk. W strukturze zasiewów, jak i zbiorów krajowych region ma duże znaczenie w przypadku rzepaku i rzepiku, pszenicy oraz pszenżyta, a także pogłowia bydła oraz – w mniejszym stopniu – pogłowia trzody chlewnej. Powyższe wyniki skutkują wysoką produkcją żywca rzeźnego oraz produkcją mleka;

- produkcja **regionalnej żywności wysokiej jakości** – opiera się głównie na ok. 26 000 małych i średnich gospodarstwach dostarczających żywność naturalną, tradycyjną i ekologiczną na bazie własnych surowców. Co jedenaste gospodarstwo ekologiczne w Polsce zlokalizowane jest w województwie warmińsko-mazurskim (Wykres 3.). Pod względem upraw rolnych objętych systemem kontroli w rolnictwie ekologicznym jako procent objętych kontrolą w rolnictwie ekologicznym ogółem w 2010 r. województwo warmińsko-mazurskie również należy do ścisłej czołówki (podobnie jak w przypadku liczby gospodarstw ekologicznych jest to 2 miejsce w Polsce). Blisko 15% upraw rolnych objętych systemem kontroli w rolnictwie ekologicznym znajdowało się na Warmii i Mazurach. Udział regionu w ogólnej liczbie i powierzchni ekologicznych gospodarstw rolnych z certyfikatem wynosił odpowiednio 7,7% i 11,1%. Certyfikat Europejskiej Sieci Dziedzictwa Kulinarnego uzyskało 141 przedsiębiorstw wykorzystujących lokalne rolnictwo, przetwórstwo i krótkie łańcuchy sprzedaży.

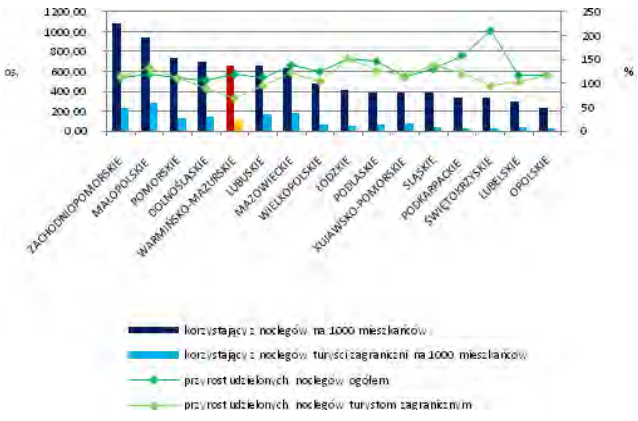
Wykres 3. Rolnictwo ekologiczne

Źródło: Plan działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce w latach 2011-2014. MRiRW, Warszawa 2011.

Warmia i Mazury oferują dogodne warunki dla rozwoju **rybołówstwa**, jednak ulegają one zdecydowanemu pogorszeniu w wyniku intensywnych połowów ryb dokonywanych przez gospodarstwa rybackie. W regionie aktywnie działają grupy rybackie, których cele nawiązują do obecnych celów Strategii, a w szczególności dotykają zagadnień: zrównoważonego rozwoju zasobów przyrodniczych, aktywizacji społecznej i atrakcyjności turystycznej.

Wykres 4. Intensywność ruchu turystycznego 2004 – 2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

…a przede wszystkim turystyka i branże pokrewne.

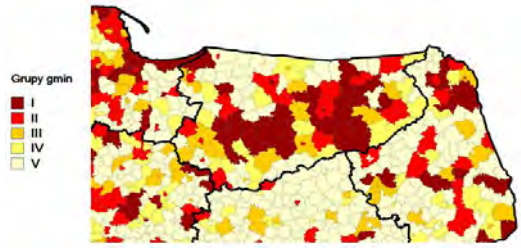
Warmia i Mazury należą do chętnie odwiedzanych przez turystów regionów w Polsce, jednak widoczna jest silna konkurencja, szczególnie o turystów zagranicznych (Wykres 4.). W ostatnich latach zakończono inwestycje, w wyniku których na terenie wojewódz-

twa powstały hotele cztero- i jeden pięciogwiazdkowy (kolejne na ukończeniu), choć wciąż odczuwalne są deficyty zróżnicowanej bazy hotelowej w części regionu.

Szczególnym zainteresowaniem turystów cieszą się gminy oferujące możliwości uprawiania turystyki wodnej (Mapa 3) oraz gminy, na terenie których turystyczny krajobraz tworzą zamki, kościoły i inne obiekty związane z historią regionu.

Oprócz działalności ściśle związanej z turystyką, rozwinęły się firmy, które bazują na zasobach wodnych. Ważną grupę stanowią producenci jachtów, łodzi, a także zakłady zajmujące się ich naprawą i konserwacją.

Mapa 3. Korzystający z noclegów na 1000 mieszkańców, 2011

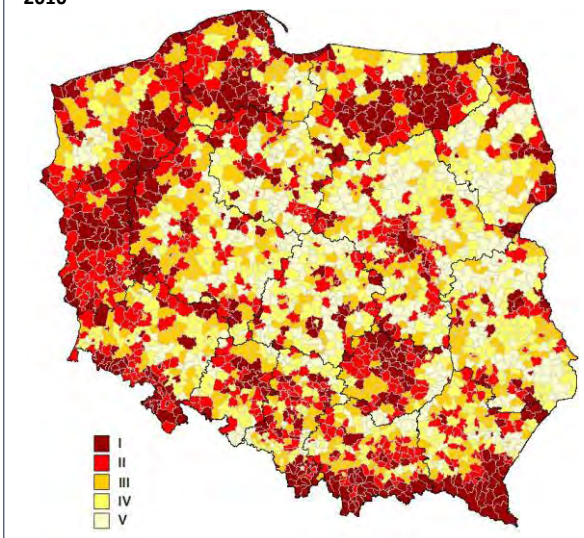

Grupy równoliczne w całej Polsce, I – wartości najwyższe.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Walory turystyczne województwa wynikają również z jego wartości kulturowej oraz rozwoju oferty wypoczynkowej i zdrowotnej.

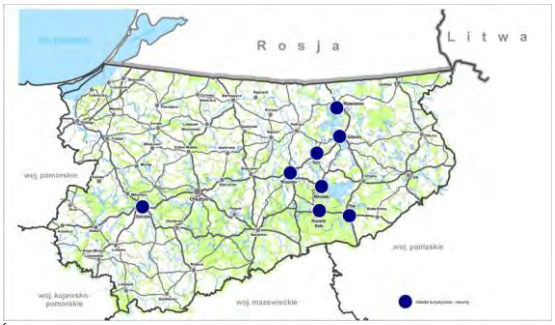
Warmińsko-mazurskie odnotowuje znaczącą dynamikę liczby osób zainteresowanych ofertą muzealną (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2004-2011 zajmuje 8. miejsce w kraju). Gminy regionu dysponują licznymi obiektami zabytkowymi. Niektóre z gmin plasują się wysoko w rankingu pod względem liczby uczestników imprez.

Mapa 4. Poziom rozwoju funkcji turystycznej w gminach, FT 2010

Wszystkie walory oraz tradycje związane z rozwojem sektora turystycznego powodują, że duża liczba gmin województwa należy do grupy najlepszych w Polsce pod względem **rozwoju funkcji turystycznej** (Mapa 4). Do najlepszych w Polsce zaliczane są Mikołajki, ale także liczne miasta i gminy głównie pojezierzy mazurskiego oraz iławskiego.

Mapa 5. Miasta turystyczne – resorty w województwie warmińsko-mazurskim

Źródło: Opracowanie własne W-M BPP w Olsztynie

Szczegółowe analizy potencjału turystycznego pozwalają wyróżnić formy turystyki, w których Warmia i Mazury wykazują potencjał rozwojowy[11]: poznawcza, wypoczynkowa, kwalifikowana[12], zdrowotna, biznesowa oraz religijna.

W wyniku przeprowadzonej delimitacji, wskazane zostały na terenie województwa dwa możliwe obszary rozwoju turystyki: miasta turystyczne – potencjalne resorty oraz tzw. „przestrzeń relaksu" (z ang. chillout space) (Mapa 5).

[11] Mrozek 2012.

[12] Do turystyki kwalifikowanej zalicza się turystykę pieszą, rowerową, kajakową, motorową i żeglarską a także narciarską.

Bolączką regionu jest niska przedsiębiorczość…

Województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się bardzo niską przedsiębiorczością, mierzoną liczbą osób prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców (14. miejsce w kraju). Również dane na temat podmiotów nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych w 2011 r. wskazują, że poziom przedsiębiorczości jest niższy, niż mógłby wynikać z potencjału ludnościowego.

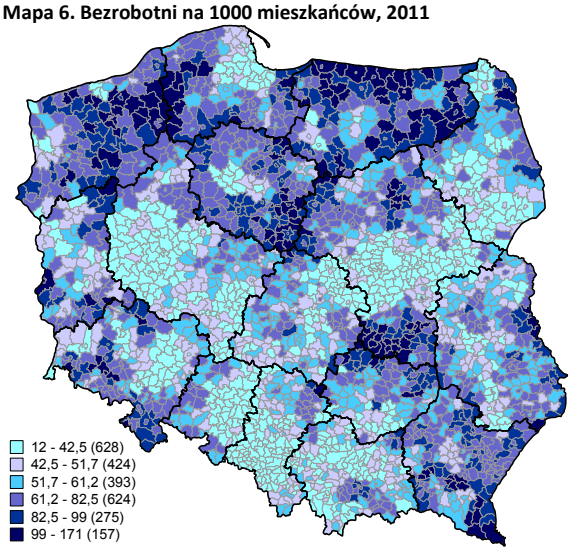
Badania opinii przedsiębiorców Warmii i Mazur wskazują następujące problemy[13]:

- niewystarczającą dostępność źródeł finansowania rozwoju firm,
- brak efektywnego systemu wspierania innowacji,
- niewielką siłę nabywczą ludności oraz
- niewłaściwy stosunek władz samorządowych do przedsiębiorców.

…która nie łagodzi trudności na rynku pracy.

Rynek pracy województwa warmińsko-mazurskiego postrzegany był przez wiele lat przez pryzmat bezrobocia wynikającego z likwidacji Państwowych Gospodarstw Rolnych. W istocie region odnotowuje najwyższy w kraju wskaźnik bezrobocia rejestrowanego (20%). Szczególnie trudna pod tym względem sytuacja występuje w północnej części województwa (Mapa 6).

Mapa 6. Bezrobotni na 1000 mieszkańców, 2011

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

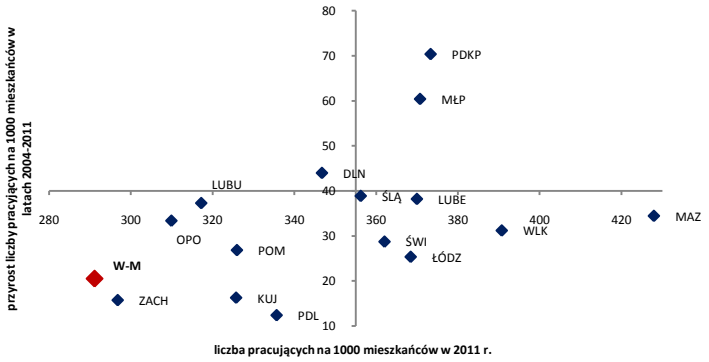
Jednak charakterystyka rynku pracy województwa powinna uwzględniać następujące fakty:

- region cechuje relatywnie niska (zbliżona do średniej krajowej) stopa bezrobocia liczona w badaniu aktywności ekonomicznej ludności (BAEL), co pokazuje, że mieszkańcy wykazują wysokie zaangażowanie w poszukiwanie pracy;
- współczynnik aktywności zawodowej w województwie, wynoszący w 2011 r. 51,7%, zaliczany jest do najniższych w kraju (14. miejsce). W województwie warmińsko-mazurskim na jedną ofertę pracy przypada 266 zarejestrowanych bezrobotnych, przy średniej krajowej 90;
- relatywnie wysoki jest udział pracujących w firmach mikro i małych w ogóle pracujących (wyższy od przeciętnej krajowej i znacznie wyższy od pozostałych województw w Polsce Wschodniej);

[13] Regulski, Zawistowski 2012.

- generalnie liczba pracujących i dynamika zmian plasują region na końcowych miejscach w rankingu województw (Wykres 5);
- w strukturze pracujących zwraca uwagę wysokie zatrudnienie w sektorze publicznym, zaś zdecydowanie niskie w informacji i komunikacji (niecałe 1,3%), działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (niecałe 2,2%) oraz działalności finansowej i ubezpieczeniowej (2,4%).

Wykres 5. Pracujący w Polsce

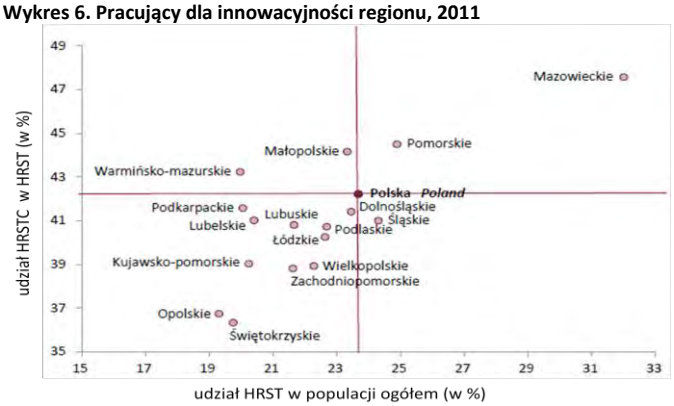

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Region ma potencjał w tworzeniu kadr dla innowacyjnej gospodarki.

Struktura sektorowa pracujących w województwie zbliżona jest do struktury krajowej, zatem podstaw słabych wyników na rynku pracy należy doszukiwać się w niskiej atrakcyjności inwestycyjnej, niskiej przedsiębiorczości, w systemie edukacji i szkolnictwa wyższego oraz w migracjach wywołanych konkurencją innych regionów.

Wykres 6. Pracujący dla innowacyjności regionu, 2011

Źródło: Nauka i technika... 2012.

Udział osób stanowiących „zasoby ludzkie dla nauki i techniki" w ogóle populacji wyniósł w 2011 r. 20%, co stanowiło 14. wynik w kraju (Wykres 6). Pod względem odsetka osób posiadających wykształcenie wyższe i pracujących dla nauki i techniki w ogóle populacji województwo warmińsko-mazurskie plasuje się na 10. miejscu w kraju.

Z punktu widzenia innowacyjności i konkurencyjności gospodarki szczególnie istotny jest udział specjalistów nauk fizycznych, matematycznych, technicznych, przyrodniczych i ochrony zdrowia w ogóle populacji aktywnej zawodowo[14]. Województwo warmińsko-mazurskie zajmuje 13. pozycję w kraju, osiągając wynik poniżej średniej krajowej (4,5% wobec 5,6%)

Inwestorzy zagraniczni omijają województwo.

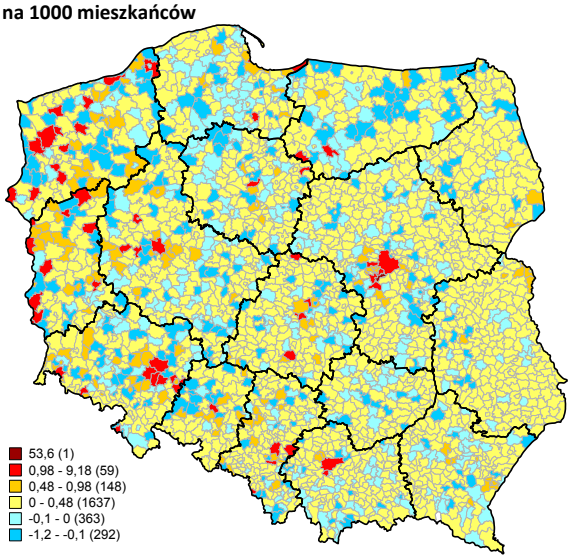
Pod względem aktywności firm z udziałem podmiotów zagranicznych Warmia i Mazury należą do jednych z najsłabszych polskich województw. Działa tu 1,3% ogółu tego typu podmiotów w kraju . Udział regionu w ogólnej liczbie pracujących w spółkach z udziałem zagranicznym wyniósł 0,9%, jesz-

[14] W skład grupy „zasoby ludzkie dla nauki i techniki" (HRST) wchodzą specjaliści nauk fizycznych, matematycznych, technicznych, przyrodniczych i ochrony zdrowia; pozostali specjaliści oraz technicy i inny średni personel.

cze niższy był udział w krajowym imporcie tego typu spółek (1,1%) przy dość znaczącym udziale w eksporcie (1,6%).

Region odnosi pojedyncze sukcesy w przyciąganiu kapitału zagranicznego do specjalnych stref ekonomicznych (na terenie województwa funkcjonują dwie – Warmińsko-Mazurska Specjalna Strefa Ekonomiczna oraz Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna). Jednak część tych sukcesów wynika z rozwoju inwestycji zlokalizowanych już inwestorów zagranicznych. Gminy województwa posiadają liczne tereny inwestycyjne, często dobrze przygotowane pod względem infrastruktury, jednak w większości przypadków spotykają się z małym zainteresowaniem inwestorów zagranicznych (Mapa 7).

Mapa 7. Dynamika 2004-2011 spółki z udziałem zagranicznym na 1000 mieszkańców

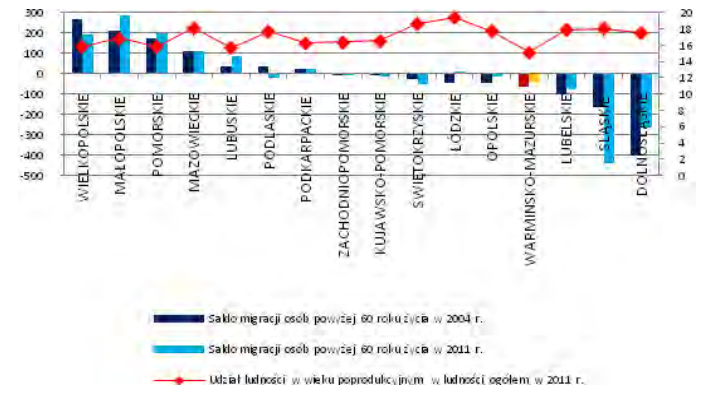

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Trend starzenia się społeczeństwa Polski stwarza możliwości, na które trzeba się przygotować.

Na Warmii i Mazurach udział ludności w wieku poprodukcyjnym w strukturze ludności ogółem jest najniższy w kraju (15,2%), choć podobnie jak w całej Polsce, udział ten powoli się zwiększa. Proces starzenia się społeczeństwa będzie wpływał również na konkurencyjność regionów. Wymagane będą usługi najwyższej jakości, a to oznacza, że wzrośnie zapotrzebowanie na wysokiej jakości kadrę i wysokie zaawansowanie technologiczne (jako elementy wysokiej jakości życia). Istotne będą usługi medyczne i oferta wypoczynkowa. Niestety województwo odnotowuje wciąż ujemne saldo migracji osób powyżej 60 roku życia (Wykres 7).

Wykres 7. Starzejące się społeczeństwo

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na 10 tys. mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego przypada ok. 31 miejsc w domach pomocy społecznej, co daje 3 miejsce w kraju. Region jest konkurencyjny pod względem liczby miejsc w domach pomocy społecznej, jak i jej dynamiki (w przeliczeniu na liczbę mieszkańców, odpowiednio 3 i 4 miejsce w kraju).

Sprawna sieć instytucji otoczenia biznesu jest wciąż wyzwaniem.

W 2012 r. w regionie funkcjonowało 40 ośrodków innowacji i przedsiębiorczości, co stanowiło 4,9% wszystkich tego typu instytucji w Polsce[15]. Niestety w gronie tym tylko 25% stanowiły ośrodki innowacji (14 miejsce w kraju). Ponadto region charakteryzował się:

- niewielką liczbą inkubatorów przedsiębiorczości, akademickich inkubatorów przedsiębiorczości i preinkubatorów (łącznie 3);
- małą liczbą centrów transferu technologii (4);
- relatywnie niewielką liczbą ośrodków szkoleniowo-doradczych (13).

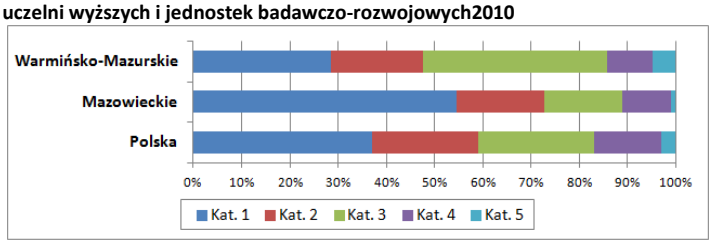
Należy również odnotować brak instytucji potrzebnych na początkowym etapie rozwoju innowacyjnych przedsięwzięć, jak fundusze zalążkowe, czy aniołowie biznesu (tego typu instytucji w całej Polsce jest wciąż bardzo niewiele).

Z kolei dość dobrze wygląda nasycenie lokalnymi i regionalnymi funduszami pożyczkowymi (6, co w 2012 r. dawało 5. miejsce w Polsce). Podobnie można ocenić sytuację w zakresie funduszy poręczeń kredytowych (również 6, co plasuje region na pierwszym miejscu w kraju)[16].

Ważne jest, że powyższe statystyki nie uwzględniały np. parków technologicznych w fazie rozruchu i w przygotowaniu, a do tych zaliczały się parki w Elblągu, Ełku i Olsztynie.

W województwie warmińsko-mazurskim niemal 30% podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni wyższych i jednostek badawczo-rozwojowych (np. wydziały uczelniane) otrzymało kategorię 1 (najlepszą w pięciostopniowej skali). Wskaźnik dla Polski wynosi w tym przypadku 37% (Wykres 8).

Wykres 8. Ocena parametryczna podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni wyższych i jednostek badawczo-rozwojowych2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OPI.

Istotne jest, że tylko część tych jednostek otrzymuje wysoką liczbę punktów za udział w międzynarodowych projektach badawczych oraz wdrożenia nowych technologii i sprzedaż licencji. Wyróżniają się w tym zakresie: Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności (PAN), Instytut Rybactwa Śródlądowego im. Stanisława Sakowicza oraz jednostki organizacyjne Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego: Wydział Bioinżynierii Zwierząt, Wydział Ochrony Środowiska i Rybactwa (także patenty), Wydział Kształtowania Środowiska i Rolnictwa, Wydział Nauk o Żywności, a także Wydział Nauk Technicznych oraz Wydział Biologii i Biotechnologii.

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, kształcący ponad 30 tys. studentów rocznie, posiadający silne wydziały o pełnych prawach akademickich i zatrudniający ok. 3,5 tys. pracowników jest uczelnią nadającą Olsztynowi funkcje metropolitalne, a jednocześnie oddziałującą znacząco na możliwości rozwoju całego województwa.

Szczególnym zasobem regionu, również w kontekście innowacyjności i konkurencyjności jest lokalizacja na jego terenie jedynej w Polsce szkoły tego typu, tj. Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Zarówno

[15] Są to: ośrodki przedsiębiorczości (np. ośrodki szkoleniowo-doradcze, inkubatory przedsiębiorczości); instytucje finansowe (np. fundusze poręczeń kredytowych) i ośrodki innowacji (np. parki technologiczne, centra transferu technologii) (Mażewska, Bąkowski 2012).

[16] Mażewska, Bąkowski 2012.

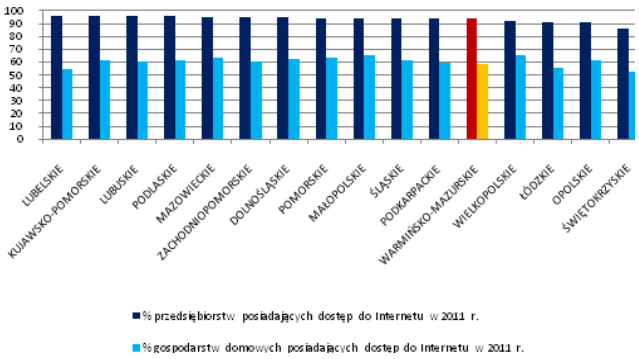
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, jak i Wyższa Szkoła Policji współpracują z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Elblągu, specjalizującą się w ICT i technologiach środowiskowych.

Warta odnotowania jest inicjatywa utworzenia sieci instytucji, która funkcjonuje pod nazwą Regionalny System Usług – Sieć InnoWaMa. Obecnie do sieci należy 16 instytucji.

Zróżnicowanie w dostępie do Internetu jest niewielkie, ale Warmia i Mazury są w dolnej części rankingu.

Krajowe zróżnicowanie dostępu do Internetu zarówno przedsiębiorstw, jak i gospodarstw domowych nie jest duże, jednak za każdym razem województwo warmińsko-mazurskie plasuje się w dolnej części rankingu (Wykres 9).

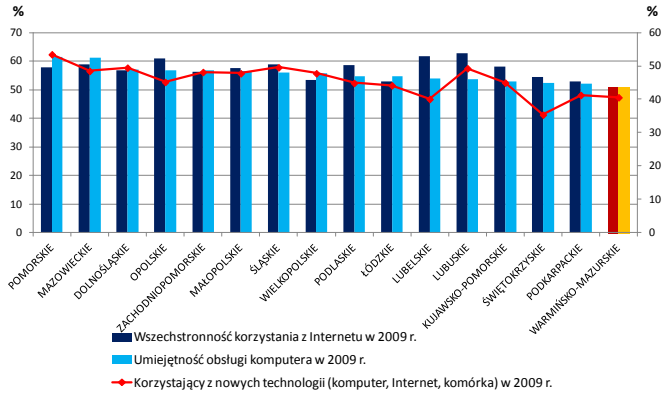
Wykres 9. Dostęp do Internetu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Obok rozwoju sieci teleinformatycznej kluczowym problemem pozostaje kwestia otwartości społecznej na tę formę szeroko rozumianej komunikacji. Również w tym przypadku sytuacja na Warmii i Mazurach wymaga zdecydowanej poprawy (Wykres 10). Poziom wszechstronności korzystania z Internetu i umiejętności obsługi komputera jest dość wyrównany, ale należy do najniższych w kraju. Podobnie wygląda pozycja województwa ze względu na wykorzystanie wszystkich nowych technologii (komputer, Internet, telefon komórkowy). Najnowsze dane pochodzące z *Diagnozy społecznej* niestety potwierdzają słabość regionu. Warmia i Mazury charakteryzują się najmniejszym w Polsce wzrostem liczby osób w wieku 16 lat i więcej korzystających z Internetu (w porównaniu z poprzednim badaniem z 2009 r., w 2011 r. nastąpił wzrost tylko o 4,6 punktu proc.).

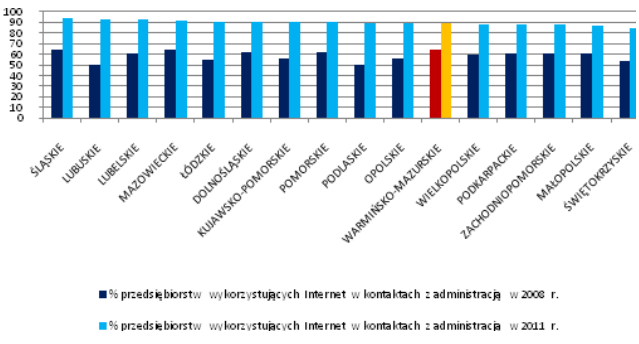
Wykres 10. Wykorzystanie technologii informacyjnych

Źródło: opracowanie własne na Czapiński, Panek 2009.

W latach 2008-2011 nastąpił na Warmii i Mazurach wzrost z 64,5% do 88,7% liczby przedsiębiorców korzystających z Internetu w kontaktach z administracją. Należy podkreślić, że zróżnicowanie między województwami jest niewielkie (ok. 10 punktów proc.) (Wykres 11).

Wykres 11. Rola Internetu w kontaktach biznes-administracja

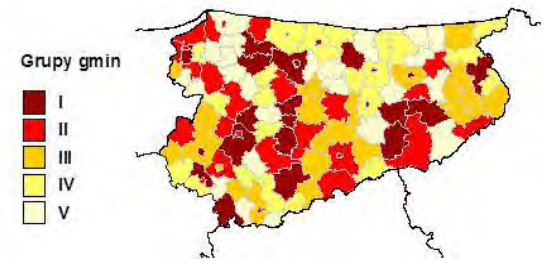

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Administracja poprawia swoją sprawność …

W latach 2007-2009 nastąpiła istotna poprawa w zakresie oferty urzędów gminnych województwa warmińsko-mazurskiego (ponad 80% umożliwia obsługę mieszkańców przez Internet), a także – choć tu sytuacja poprawia się znacznie wolniej – w zakresie oferty obcojęzycznej (strony www w języku obcym posiadało 32% samorządów gminnych). Wprawdzie dyskusyjne może być poszukiwanie w każdej gminie województwa atrakcji turystycznych, czy zachęt dla kapitału zagranicznego, to jednak – nawet uproszczona – strona w języku obcym może świadczyć o otwartości dla obcokrajowców. Na uwagę zasługuje również fakt sąsiadowania gmin o bardzo dobrym przygotowaniu do promocji gospodarczej w Internecie z takimi, które oceniane są dość słabo, co wskazuje na niedostatki we współpracy administracyjnej (Mapa 8).

Mapa 8. Ocena stron internetowych, 2011

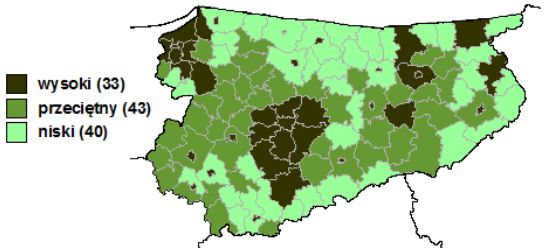
Grupy równoliczne, I – wartości najwyższe.
Źródło: opracowanie własne na podstawie Nowicka 2012.

W regionie wzrasta odsetek ludności pozytywnie oceniającej działalność administracji samorządowej oraz spada odsetek decyzji organów administracji uchylanych przez Samorządowe Kolegia Odwoławcze.

Procesy rozwojowe koncentrują się w wybranych obszarach …

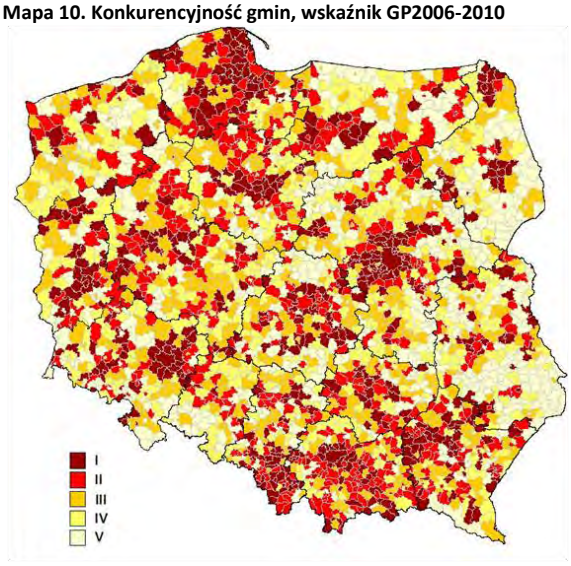
W regionie istnieją dwa duże zwarte obszary o wysokim potencjale rozwojowym (Mapa 9). Pierwszy z nich, to **obszar aglomeracji Olsztyna** obejmujący miasto Olsztyn, wszystkie gminy z nim graniczące oraz nieco oddalone od Olsztyna dwie gminy miejsko-wiejskie: Olsztynek i Nidzicę. Gminy te charakteryzuje również poprawa konkurencyjności w latach 2006-2010 w skali całego kraju (Mapa 10, najwyżej sklasyfikowaną w Polsce gminą z regionu jest Stawiguda – 24 miejsce, a następnie Olsztynek – 29.). Drugi obszar stanowi strefa oddziaływania **Elbląga**, przy czym nie obejmuje ona wszystkich najbliższych gmin, a bardziej ciąży ku północnemu i południowemu wschodowi. Jej kształt pokrywa się z głównymi ciągami komunikacyjnymi (droga nr 7 oraz biegnąca w kierunku granicy z Rosją droga ekspresowa nr 22).

Mapa 9. Potencjał rozwojowy gmin, wskaźnik syntetyczny, 2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mapa 10. Konkurencyjność gmin, wskaźnik GP2006-2010

Grupy równoliczne, I – najbardziej konkurencyjne.
Źródło: Dziemianowicz, Przyborowski 2012.

Nieco słabiej prezentuje się **Ełk** i jego strefa oddziaływania. Ełk, podobnie jak większość miast w Polsce, ma zarysowaną strefę wpływu, jednak otaczająca go gmina wiejska należy tylko do klasy przeciętnej potencjału rozwojowego. Wysoki potencjał cechuje generalnie ośrodki miejskie (choć nie wszystkie). To w nich wy-

stępuje koncentracja usług rynkowych, znaczący udział ludności z wyższym wykształceniem, a także wyższa aktywność podmiotów prywatnych.

Istotną cechą trzech najważniejszych w województwie ośrodków miejskich, tj. Olsztyna, Elbląga i Ełku jest wysoka aktywność władz w kreowaniu procesów rozwoju w układach ponadlokalnych, pozyskiwaniu środków z UE oraz szersze wprowadzanie instrumentów służących rozwojowi gospodarki innowacyjnej.

4.2. PRIORYTET: OTWARTE SPOŁECZEŃSTWO

Społeczeństwo Warmii i Mazur jest wciąż młode, aktywne i pozytywnie patrzy w przyszłość …

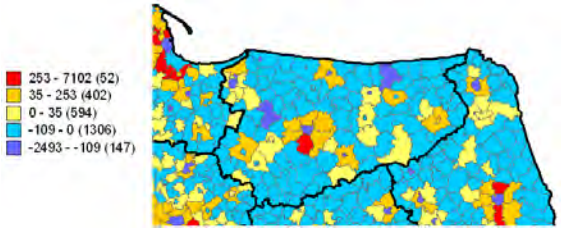
Udział ludności województwa warmińsko-mazurskiego w ogólnej liczbie ludności Polski wynosi 3,8% (2011 r.) i od 2010 r. pozostaje w zasadzie na niezmienionym poziomie. Do najważniejszych cech społecznych regionu można zaliczyć:

- wysoki przyrost naturalny (5. miejsce w kraju);
- wysoki współczynnik dzietności (5. miejsce w kraju);
- wysoki udział młodych w strukturze demograficznej i jednocześnie najniższy udział ludności w wieku 65 lat i więcej (12% w 2011 r.). Jednak niepokojące są zmiany zachodzące w strukturze wiekowej (zmniejszenie populacji dzieci oraz wzrost liczby osób starszych).

…jednak wciąż wielu tę przyszłość wiąże z innymi regionami …

Warmia i Mazury odnotowują ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych (-2,1 na 1000 ludności w 2011 r.). Jest to jeden z najniższych poziomów w kraju (14. miejsce), przy czym znaczące ujemne saldo migracji charakteryzuje głównie województwa niezwiązane z dużymi aglomeracjami (Mapa 11).

Mapa 11. Saldo migracji w 2011 r. (liczba osób)

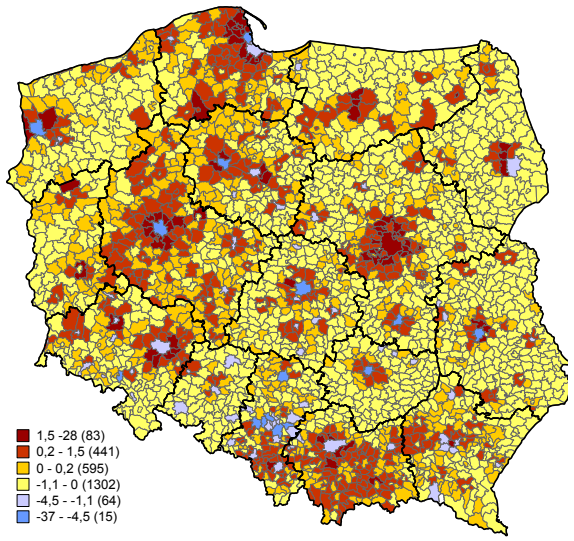

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

…co łącznie z silnie ukierunkowanymi migracjami wewnętrznymi prowadzi do spadku potencjału ludnościowego wielu gmin.

Warto podkreślić, że wpływ na ujemne saldo migracji w województwie mają przede wszystkim migracje wewnętrzne. Najwięcej mieszkańców Warmii i Mazur przenosi się do województw mazowieckiego i pomorskiego (w 2010 łącznie ok. 4000, znacznie mniej do kolejnych sąsiadów, czyli województw podlaskiego i kujawsko-pomorskiego – razem ok. 1200 osób).

Mapa 12. Zmiana ludności 2004-2011 na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

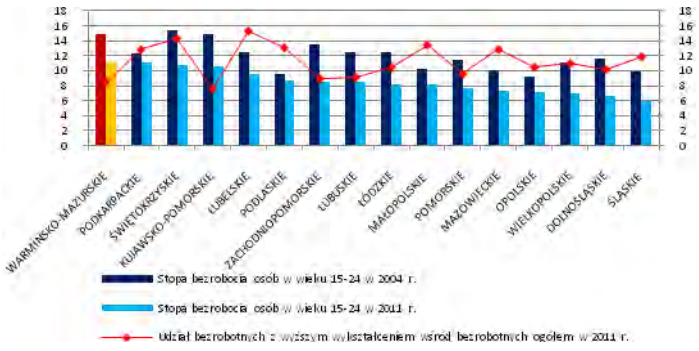
Znaczna część gmin województwa odnotowuje istotny spadek liczby ludności (Mapa 12). Dotyczy to szczególnie północnej części województwa, a także terenów znajdujących się na pograniczu z regionami sąsiadującymi. Kilka gmin województwa warmińsko-mazurskiego znajduje się w gronie najbardziej wyludniających się obszarów w kraju (Banie Mazurskie, Budry, Bisztynek, Pieniężno i Ryn). Z kolei wzrost potencjału ludnościowego odnotowują przede wszystkim gminy otaczające Olsztyn, które plasują się bardzo wysoko w rankingu krajowym: Stawiguda zajmuje 9. miejsce, Jonkowo – 34., Dywity – 39., a Gietrzwałd – 85. W czołówce znajduje się również gmina wiejska Szczytno (92. miejsce).

Problemem jest bezrobocie wśród młodych oraz ściąganie specjalistów wysokiej klasy przez inne regiony...

Województwo warmińsko-mazurskie cechują w tym zakresie następujące słabości:

- w regionie występuje jeden z najwyższych w kraju odsetków młodych bezrobotnych (Wykres 12);
- odsetek gospodarstw domowych, które nie mają aspiracji, by dzieci zamieszkujące w tych gospodarstwach ukończyły szkołę wyższą jest również najwyższy w kraju (52% gospodarstw domowych)[17].

Wykres 12. Problem bezrobocia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

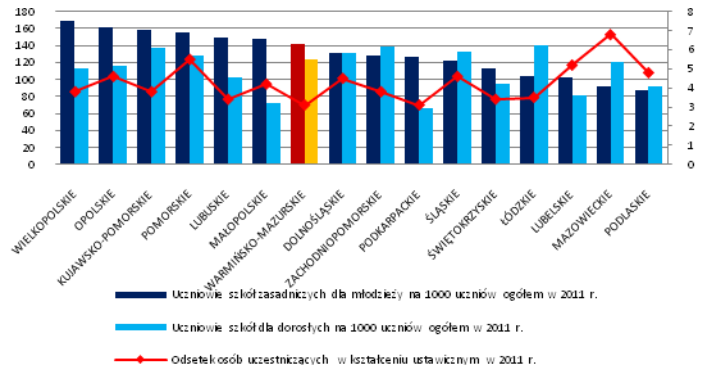
Pomimo wskazanych słabości niski jest udział bezrobotnych z wyższym wykształceniem (jedna z najniższych wartości w Polsce – 8,5%), ale należy to tłumaczyć przede wszystkim migracją tych osób do innych województw.

[17] Czapiński, Panek 2011.

..tym bardziej region musi wykorzystywać potencjał instytucji edukacyjnych i tworzyć nowe.

Warmia i Mazury zajmują końcowe miejsca w zestawieniach wyników egzaminów gimnazjalnych zarówno w części humanistycznej, jak i matematyczno-przyrodniczej. Województwo plasuje się na 7 miejscu w kraju pod względem liczby uczniów szkół zasadniczych dla młodzieży, jak i liczby uczniów w szkołach dla dorosłych (Wykres 13).

Wykres 13. System edukacji, 2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zainteresowanie kształceniem ustawicznym w Polsce oraz na Warmii i Mazurach jest niewielkie. Słaba jest pozycja województwa pod względem liczby studentów przypadających na 10 tys. mieszkańców w 2011 r. (321 osób), jak i w ujęciu dynamicznym (74,8% w latach 2004-2011). W obu zestawieniach województwo zajmuje odpowiednio 15. i 13. miejsce w kraju. Należy jednak podkreślić, że dynamika liczby studentów w omawianym okresie dla całej Polski była ujemna (spadek o 10%), na co miał wpływ niż demograficzny.

Obraz edukacji w województwie warmińsko-mazurskim uzupełniają dane na temat studentów studiów doktoranckich w 2011 r. (561 osób) oraz studiów podyplomowych (5,2 tys. osób). W obu przypadkach wynik Warmii i Mazur jest poniżej średniej krajowej.

Kapitał społeczny, w porównaniu z innymi regionami, jest na niskim poziomie…

W ogólnopolskiej analizie rozwoju poziomu kapitału społecznego region zajmuje 14. pozycję[18]. Warmia i Mazury mają relatywnie słabo rozwinięty kapitał „pomostowy" i „łączący"[19], przy czym jego rozkład na mapie Polski wyraźnie nawiązuje do granic zaborowych. Województwo należy do najsłabszej grupy województw (jest ich łącznie 7), w której obserwuje się niewielki rozwój kapitału społecznego „wiążącego"[20].

[18] Czapiński, Panek 2011. Analizę oparto o następujące zmienne: aktywność na rzecz środowiska lokalnego, udział w wyborach samorządowych i parlamentarnych, udział w referendum unijnym, udział w nieobowiązkowych zebraniach, pozytywny stosunek do demokracji, przynależność do organizacji i pełnienie w nich funkcji, przekonanie, że większości ludzi można ufać.

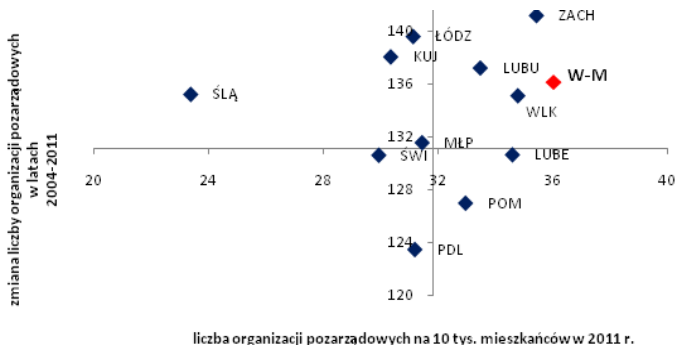
[19] Za: Herbst, Swianiewicz 2008, kapitał pomostowy i łączący należy utożsamiać z rozwojem zaangażowania w działania na rzecz innych, np. społeczności lokalnej, wolontariat.

[20] Kapitał „wiążący" to różnego rodzaje więzi grup rodzinnych, sąsiedzkich czy religijnych skierowane niejako „do wewnątrz" tych grup, czyli zorientowanych na cele danej grupy.

…dlatego bardzo istotną rolę w środowiskach lokalnych odgrywają organizacje pozarządowe.

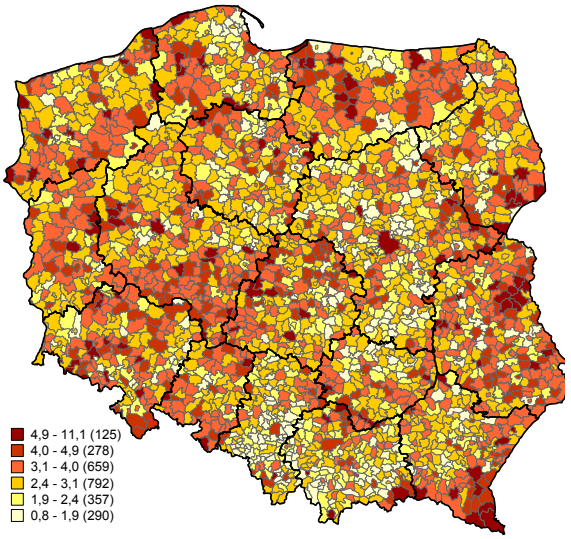
Region plasuje się bardzo wysoko pod względem liczby organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców (Wykres 14). Relatywnie korzystna jest również dynamika liczby organizacji. Zwraca jednak uwagę fakt, iż są one nierównomiernie rozproszone w regionie, a szczególnie niskie występowanie organizacji społecznych w północnej części województwa jest kolejnym problemem obszarów peryferyjnych Warmii i Mazur (Mapa 13). Do głównych problemów organizacji pozarządowych na terenie województwa zaliczyć należy: niestabilność finansowania, braki kadrowe oraz niedostatek zasobów materialnych. Odrębnym zagadnieniem utrudniającym funkcjonowanie organizacji jest niski poziom zaufania społecznego oraz słabo rozwinięta kultura współpracy.

Wykres 14. Organizacje pozarządowe w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mapa 13. Organizacje pozarządowe na 1000 mieszkańców, 2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

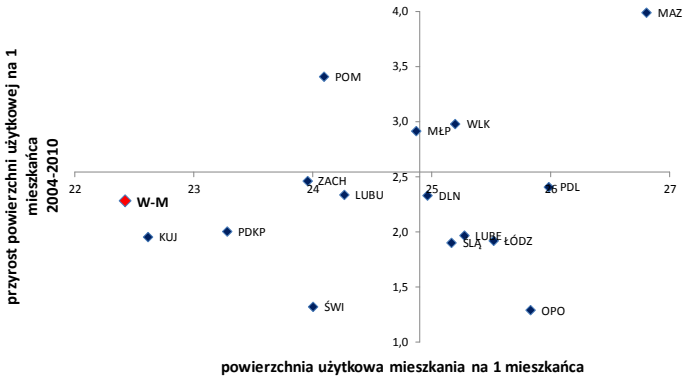
Jakość życia jest jednym z istotniejszych czynników wpływających również na wybory ekonomiczne.

Jakość życia w województwie warmińsko-mazurskim oceniana jest relatywnie wysoko[21] (w rankingu z 2011 r. Warmia i Mazury zajmują miejsce 10., czyli o jedną pozycję gorsze niż w 2009 r.). Jest ona silnie powiązana z wyborami ekonomicznymi, dlatego trudno oczekiwać, że czynnik ten może przyczynić się do szybkich pozytywnych zmian w regionie, skoro silniejsze gospodarczo województwa oferują jednocześnie wyższą jakość życia.

Do słabości regionu należy zaliczyć:

- niski wskaźnik powierzchni użytkowej mieszkania na jednego mieszkańca (ostatnie miejsce w kraju, choć dynamika zmian omawianego wskaźnika pozwala patrzeć w przyszłość z nadzieją na polepszenie sytuacji, Wykres 15),

Wykres 15. Powierzchnia użytkowa mieszkań

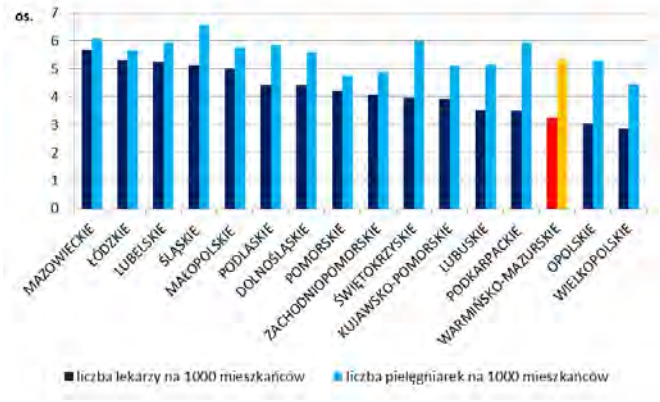

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

[21] Czapiński, Panek 2011.

- najgorsze w kraju warunki mieszkalne oraz warunki życia w gospodarstwach domowych[22],
- niewielką liczbę lekarzy i pielęgniarek na 1000 mieszkańców (Wykres 16), co również osłabia potencjał regionu w kontekście starzejącego się społeczeństwa i dostępności usług publicznych związanych z opieką zdrowotną.

Wykres 16. Służba zdrowia w Polsce, 2011

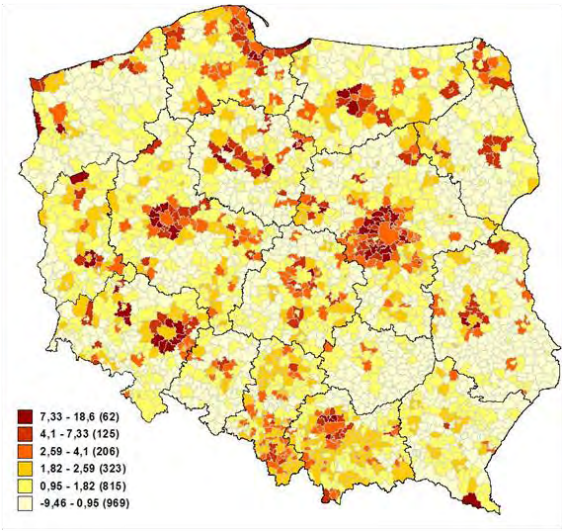

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Społeczeństwo Warmii i Mazur relatywnie wysoko ocenia miejsce swojego zamieszkania. Badania dobrostanu psychicznego i stresu życiowego w polskich województwach wskazują, że w pierwszym przypadku Warmia i Mazury plasują się na dobrym ósmym miejscu w kraju, w drugim zaś zajmują miejsce pierwsze.

Ocena warunków zamieszkania oraz sytuacji materialnej gospodarstw domowych wpływają na zmiany miejsca zamieszkania. Są one szczególnie widoczne wokół Olsztyna, ale także pozostałych ośrodków subregionalnych, jak i niektórych miast powiatowych (Mapa 14).

Mapa 14. Powierzchnia użytkowa mieszkań w m^2 na mieszkańca, zmiana 2004-2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Istotnym problemem regionu jest ubóstwo.

W 2011 r. województwo zanotowało najwyższy w Polsce wskaźnik minimum egzystencji[23] – 11,2%, wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym[24] był drugim najwyższym w kraju i wyniósł 24,2%. Rozpatrując natomiast ustawową granicę ubóstwa[25], nasz region, podobnie jak lubelskie, odnotował najwyższą wartość w kraju, tj. 10,2%.

W warmińsko-mazurskim na 10 tys. mieszkańców przypada 869 osób korzystających z pomocy społecznej. Jest to zdecydowanie najwyższa wartość w kraju (Wykres 17). Od 2008 r. wskaźnik ten nieznacznie poprawił się, jednak w innych województwach sytuacja polepsza się szybciej.

Województwo należy do grupy regionów o najtrudniejszej sytuacji dochodowej – w 2011 r. w 35% gospodarstw domowych dochody nie pozwalały na zaspokojenie bieżących potrzeb. Najwyższy jest również udział gospodarstw uzyskujących pomoc społeczną (20%) oraz odsetek gospodarstw domo-

[22] Analizą objęto następujące zmienne: dochody, wyżywienie, zasobność materialną, warunki mieszkaniowe, kształcenie dzieci, ochronę zdrowia, uczestnictwo w kulturze i wypoczynek.

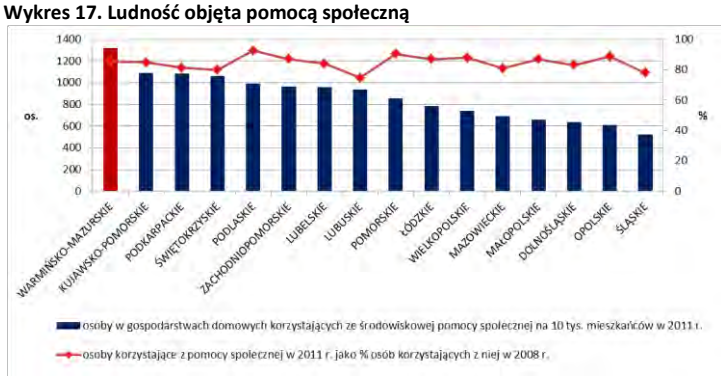
[23] Wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.

[24] Relatywna granica ubóstwa utożsamiana jest z równowartością 50% średnich wydatków (ekwiwalentnych) gospodarstw domowych.

[25] Jest to kwota, która, zgodnie z obowiązującą ustawą, uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia z pomocy społecznej.

wych nieposiadających oszczędności – ponad 76% . Co więcej, prawie 9% (tj. najwięcej w kraju) gospodarstw na terenie Warmii i Mazur posiada zaległości w spłacie rat kredytu mieszkaniowego. Ponadto w 24% gospodarstw wystąpiło z powodów finansowych zjawisko rezygnacji z zakupu leków lub innych form leczenia.[26] W 2011 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej stanowiło 84,1% średniej krajowej i było wciąż najniższe w kraju.

Wykres 17. Ludność objęta pomocą społeczną

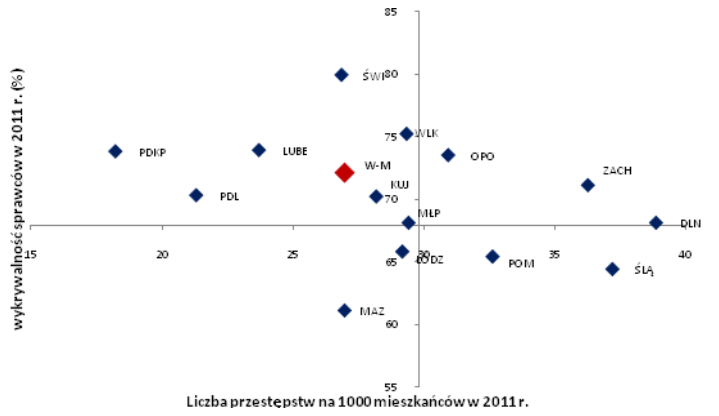

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Województwo oferuje wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego.

Pod względem liczby przestępstw na 1000 mieszkańców warmińsko-mazurskie znajduje się na 11 miejscu w kraju (Wykres 18). Wykrywalność sprawców w województwie warmińsko-mazurskim jest na średnim poziomie (ok. 72%). Dane te są i tak dość pesymistyczne w stosunku do ostatnich wyników Diagnozy społecznej. Według nich syntetyczny wskaźnik przestępczości (łączący wskaźniki wiktymizacji i sprawstwa) daje województwu 4 miejsce w Polsce. Również analiza występowania różnych patologii wskazuje na dobrą sytuację regionu względem innych (4 miejscu w kraju).

Wykres 18. Przestępczość

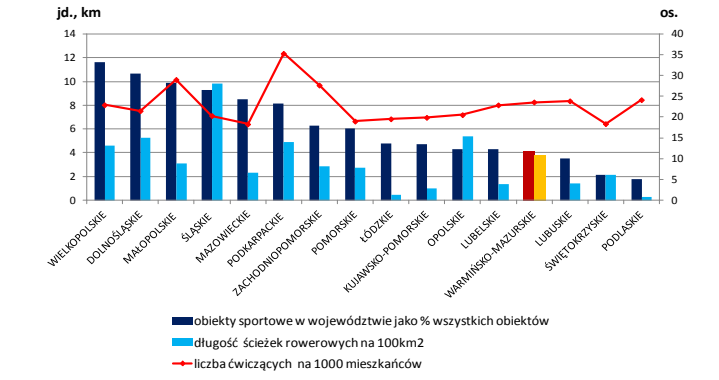
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rozwój infrastruktury wypoczynkowej również wymaga kontynuacji.

Pomimo wielu zrealizowanych inwestycji Warmia i Mazury wciąż wykazują słabości infrastrukturalne w zakresie obiektów sportowych. Udział tych obiektów w ogóle obiektów wynosi 4%, co daje 13 miejsce w kraju (Wykres 19).

Na 100 km^2 w województwie warmińsko-mazurskim przypada niecałe 4 km ścieżek

Wykres 19. Baza sportowa i aktywność mieszkańców, 2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

[26] Czapiński, Panek 2011.

rowerowych (6 miejsce w kraju, w następnym w kolejności województwie świętokrzyskim jest ich dwukrotnie mniej). Jednak ten rodzaj szlaków komunikacyjnych ma znaczenie również ze względu na bezpieczeństwo w ruchu, szczególnie w przypadku dojazdów rowerami do szkół w obszarach wiejskich. W 2011 r. odnotowano prawie 440 zdarzeń z udziałem rowerzystów na drogach krajowych.

Mimo niewielkiej liczby obiektów sportowych w porównaniu z innymi województwami, liczba ćwiczących na 1000 mieszkańców jest stosunkowo wysoka (23 os./1000 mieszkańców, 6. miejsce w kraju).

4.3. PRIORYTET: NOWOCZESNE SIECI

Warmińsko-mazurskie zostało włączone w krajowe i międzynarodowe systemy transportowe…

Region, ze względu na swoje specyficzne położenie, dysponuje wszelkimi rodzajami transportu, od drogowego, poprzez kolejowy, lotniczy, żeglugę śródlądową, na żegludze morskiej kończąc. W pobliżu zachodniej części województwa przebiega autostrada A1, przez jego zachodnie obszary droga ekspresowa nr 7, zaś w północnej części przebiega droga ekspresowa nr 22. W sąsiedztwie województwa znajdują się duże porty morskie w Gdańsku i Kaliningradzie, a potencjał komunikacyjny uzupełnia

międzynarodowa droga wodna E70. Obecnie na wielu odcinkach dróg (szczególnie ważne są drogi: ekspresowa nr 7 i krajowa nr 16) realizowane są liczne projekty modernizacyjne. Z punktu widzenia rozwoju sieci transportowej istotne jest, że wymienione wcześniej połączenia drogowe, a także Via Baltica (przebiegająca przez Ełk w kierunku Warszawy) oraz linie kolejowe: Ełk – Korsze – Olsztyn – Iława i Rail Baltica należą do sieci TEN-T (Transeuropejskie Sieci Transportowe), których realizacja jest priorytetowa dla Unii Europejskiej, a także powinna być dla Rządu RP. W okresie programowania 2014-2020 środki UE będą w znacznie większym stopniu koncentrowane właśnie na rozwoju transeuropejskich sieci (TEN), w tym transportowych (TEN-T).

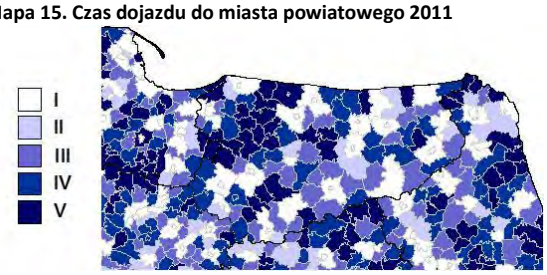
…jednak odpowiednia dostępność komunikacyjna pozostaje wciąż wyzwaniem.

Warmia i Mazury wciąż kwalifikują się do obszarów o najmniejszej dostępności komunikacyjnej w Europie. Największe problemy i słabości województwa w poszczególnych rodzajach transportu można scharakteryzować następująco:

1. **Transport drogowy** – gęstość dróg o twardej nawierzchni jest w województwie najniższa w całym kraju (53,3 km/100 km^2 w 2011 r.[27]), co wiązać należy z niską gęstością zaludnienia, rozproszoną siecią osadniczą oraz niskim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Niezależnie od przyczyn, województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się dużą liczbą gmin, które należą do grupy tych jednostek w Polsce, w których najdłuższy jest czas dojazdu do miasta powiatowego oraz czas dojazdu do Warszawy (Mapa 15; Mapa 16).

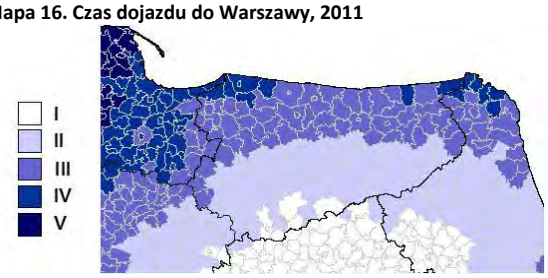
[27] Dane GUS BDL.

Mapa 15. Czas dojazdu do miasta powiatowego 2011

Grupy równoliczne w całej Polsce, I – wartości najniższe.
Źródło: opracowanie na podstawie danych Wójcik, Herbst 2012

Mapa 16. Czas dojazdu do Warszawy, 2011

Grupy równoliczne w całej Polsce, I – wartości najniższe.
Źródło: opracowanie na podstawie danych Wójcik, Herbst 2012

2. **Transport kolejowy** – gęstość linii kolejowych w województwie warmińsko-mazurskim należy do najniższych w Polsce (5, km/ 100 km^2 w 2011 r., 13. miejsce w kraju). W dużej części stan techniczny eksploatowanych linii jest średni lub zły, a ponadto odnotowujemy znaczący spadek długości linii eksploatowanych z 1509 km w 1999 r. do 1238 w roku 2011.
3. **Transport lotniczy** – Lotnisko w Szymanach k/Szczytna jest w fazie prac przygotowawczych do pełnienia swoich funkcji. Będzie to lotnisko regionalne z możliwością obsługi lotów międzynarodowych. Kolejne, to lotniska lokalne: Olsztyn-Dajtki, Elbląg i Kętrzyn, a ponadto dwa lądowiska: Gryźliny i Elbląg. Lokalne samorządy planują również swoje lotniska w Ełku i Wilkowie k/Olsztynka.
4. **Transport żeglugą śródlądową** – na terenie województwa istnieje 6 dróg wodnych, przy czym jedna – System Wielkich Jezior Mazurskich – tworzy rozległą sieć powiązań, a do pozostałych dróg wodnych należą: Kanał Bartnicki, Kanał Elbląski, Kanał Jagielloński, Rzeka Nogat i Rzeka Pisa[28]. Mają one znaczenie dla turystyki wodnej. Znaczenie dróg śródlądowych dla transportu ładunków jest w przypadku Warmii i Mazur niewielkie w przeciwieństwie do transportu pasażerskiego.
5. **Transport morski** – na terenie województwa funkcjonują nad Zalewem Wiślanym 4 porty (Elbląg, Frombork, Nowa Pasłęka i Tolkmicko) oraz 4 przystanie. Porty we Fromborku, Tolkmicku oraz – po stronie pomorskiej – w Krynicy Morskiej pełnią funkcje portów pasażerskich, eksploatowanych głównie turystycznie. W 2010 r. do portu we Fromborku zawinęło 365 statków, a do Krynicy Morskiej 404 – głównie w ramach rejsów między tymi właśnie portami. Funkcje transportowe pełni tylko Port Morski w Elblągu (jedyny port morski towarowy w województwie). Po latach zastoju, od 2010 r. szybko odbudowuje przeładunki. W 2009 r. zawinęło tu tylko 12 statków, a rok później już 95.

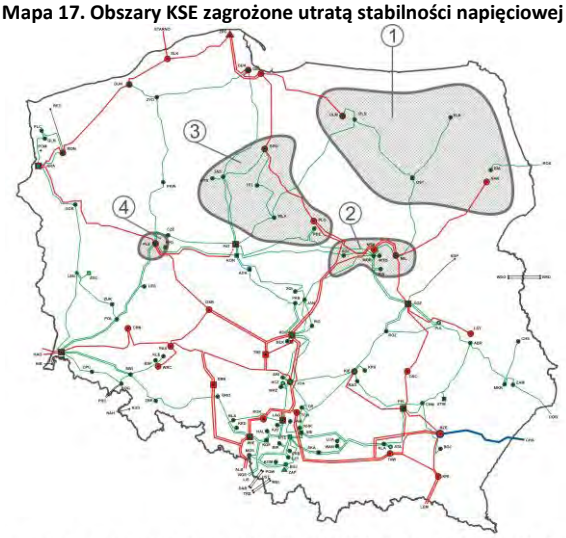
Cały układ transportowy uzupełniają przejścia graniczne lądowe (5 drogowych i 2 kolejowe), morskie (Elbląg i Frombork) i lotnicze (Szymany). Kilka nowych przejść jest proponowanych do realizacji, jednak nie zmieni to faktu, iż przejścia graniczne mogą być czynnikiem rozwojowym, gdy po obu stronach granicy będzie występował potencjał współpracy. Jak dotąd współpraca z obwodem kaliningradzkim nie może być uznawana za bardzo istotny czynnik rozwojowy (zob. dane na temat kierunku eksportu), choć pewne nadzieje należy wiązać z bezwizowym małym ruchem przygranicznym.

[28] Dz. U Nr 210 poz.1786 z 2002 r.

Województwo jest importerem energii elektrycznej.

Na terenie warmińsko-mazurskiego wytwarzane jest zaledwie 0,4% krajowej produkcji energii elektrycznej (w 2011 r. było to 640,8 GWh, co dawało ostatnie miejsce w kraju). Sytuacja ta może ulec poprawie w wyniku budowy elektrociepłowni na biomasę w Elblągu oraz planowanych inwestycji w Olsztynie. Zużycie energii elektrycznej daje regionowi 14. Miejsce. Głównym źródłem zasilania województwa są miejsca zlokalizowane poza nim (województwo pomorskie, kujawsko-pomorskie oraz mazowieckie). Istotny element sieci przesyłowej stanowią stacje: 400 kV Gdańsk Błonie – Mątki, 220 kV Olsztyn 1 oraz 220 kV Ełk. Sieć ta, wybudowana przed wielu laty, była na bieżąco rozbudowywana i modernizowana; mimo to jej stan jest niezadowalający. Operatorzy energetyczni na terenie województwa warmińsko-mazurskiego planują zarówno w okresie do 2020 r., jak i po nim rozbudowywać sieć przesyłową (m.in. na linii Ełk – Łomża, Elbląg – obwód kaliningradzki FR. Jednak istotne są następujące problemy[29]:

Mapa 17. Obszary KSE zagrożone utratą stabilności napięciowej

1. Stacje na promieniach sieci NN, Ełk sieci 220 kV i Narew sieci 400 kV
2. Obszar aglomeracji warszawaskiej, które stanowią stacje Mory, Miłosna Warszawa Towarowa i Sochaczew
3. Północno-centralny obszar sieci 220 kV ze stacjami: Toruń Elana, Włocławek Azoty, Jasiniec, Bydgoszcz, Podolszyce
4. Stacja Plewiska 400/200 kV

Źródło: prof. dr hab. inż. Jacek Malko, dr inż. Zygmunt Parczewski, Przestrzenne uwarunkowania i potrzeby terytorialne związane z rozwojem systemów technicznej infrastruktury energetycznej. Rekomendacje dla KPZK

- brak zasilania rezerwowego sieci przesyłowej, powoduje potrzebę wsparcia tej sieci siecią rozdzielczą 110 kV, co oznacza możliwość wystąpienia nie tylko niedotrzymania parametrów, ale wręcz pozbawienia energii znaczącego obszaru województwa;
- brak możliwości rezerwowania mocy w przypadku awarii, ze względu na niewystarczającą moc transformatorów rezerwowych (problemów z dostawą energii);
- niewystarczający poziom rozwoju stacji transformatorowo-rozdzielczych 110/15 kV oraz linii 110 kV, w stosunku do planowanego wzrostu poboru energii.

Większość powierzchni województwa stanowi obszar zagrożony utratą stabilności napięciowej (Mapa 17).

Co prawda Warmia i Mazury są blisko powstającej elektrowni atomowej w obwodzie kaliningradzkim FR, a także włączają się w sieć litewską, ale są to źródła zewnętrzne, które w dalszym ciągu uzależniają region od importu energii. Już obecnie strona rosyjska wykazuje aktywność ofertową kierowaną do przedsiębiorców Warmii i Mazur.

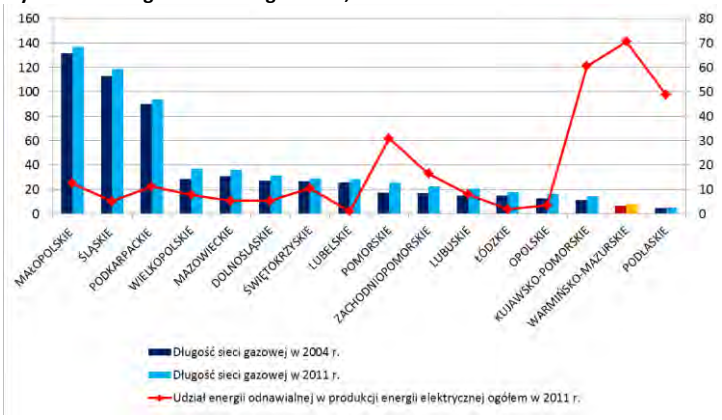
Produkcja energii elektrycznej w regionie pokrywa zaledwie 10% zużycia (ostatnie miejsce w kraju), z tego 42% pochodzi z odnawialnych źródeł energii. 2/3 tej energii to energia wytwarzana w elektrowniach wiatrowych. Biorąc pod uwagę uwarunkowania przyrodnicze, koncentrację środków finansowych oraz warunki prawne, produkcja energii elektrycznej na terenie województwa powinna rozwijać

[29] Niedźwiecka 2011.

się w oparciu o biogazownie rolnicze, fotowoltaikę, układy kogeneracyjne oraz małe elektrownie wiatrowe w układzie rozproszonym.[30]

W 2004 r. gęstość sieci gazowej w województwie warmińsko-mazurskim należała do najniższych w kraju (6,3 km/km^2, przedostanie miejsce w kraju) i do końca 2011 r. wzrosła tylko nieznacznie (Wykres 20). Na gęstość sieci gazowej wpływa gęstość zaludnienia oraz rozproszenie sieci osadniczej, które ma znaczenie dla rozwoju wszystkich rodzajów infrastruktury, a także wykorzystanie innych źródeł energii, w tym OZE.

Wykres 20. Sieć gazowa i energia z OZE, 2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wartościowe sieci współpracy są warunkiem rozwoju...

Warmia i Mazury są regionem, który może i powinien wykorzystywać swoje specyficzne położenie w obszarze Morza Bałtyckiego, w sąsiedztwie z Federacją Rosyjską oraz w pobliżu rynków wschodnich UE oraz takich krajów jak Białoruś i Ukraina. Jednocześnie uwarunkowania społeczno-kulturowe stwarzają możliwości współpracy, szczególnie z Niemcami, jak i Ukrainą.

Określone przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego priorytetowe kierunki współpracy dotyczą następujących krajów Unii Europejskiej[31]: Francja, Włochy, Hiszpania, Niemcy, Szwecja, Dania, Litwa i Słowacja. Współpraca z regionami tych państw z jednej strony pozwala wykorzystać ich doświadczenia w funkcjonowaniu w strukturach europejskich, z drugiej zaś strony przyczynia się do wspólnego rozwiązywania podobnych problemów wynikających np. z położenia w basenie Morza Bałtyckiego. Region utrzymuje również kontakty z obwodem kaliningradzkim i współpracę z Prowincją Heilongjiang w Chińskiej Republice Ludowej.

Województwo warmińsko-mazurskie bierze udział w pracach różnych instytucji i stowarzyszeń międzynarodowych, z których najważniejsze, to:

- Euroregiony Bałtyk i Niemen;
- Konferencja Współpracy Subregionalnej Państw Morza Bałtyckiego;
- projekt VASAB (Wizje i Strategie Wokół Morza Bałtyckiego);
- Europejska Sieć Dziedzictwa Kulinarnego;
- Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG);
- Międzynarodowe Stowarzyszenie Miast Cittaslow;

[30] Określenie potencjału energetycznego …, 2011.
[31] Priorytety współpracy …, 2009.

- Konferencja Regionów Europy ds. Środowiska – ENCORE.

Należy podkreślić, że sieci współpracy budowane przez administrację publiczną są tylko jednym z elementów szerszego zbioru aktywności. Zbiór ten uzupełniają m.in. uczelnie i jednostki badawczo-rozwojowe, a także sam biznes. Wskazane wyżej, przy ocenie potencjału gospodarczego oraz innowacyjności, problemy Warmii i Mazur wynikają m.in. ze słabego powiązania sieciowego. Jednym z przejawów tej słabości jest wolumen wymiany handlowej oraz niewielka liczba przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego na terenie województwa. Ponadto, badania sieci współpracy uczelnianej pokazują, że pomimo potencjału akademickiego, uczelnie Warmii i Mazur są słabo powiązane z innymi ośrodkami[32].

Jakość środowiska przyrodniczego jest jednym z najsilniejszych atutów regionu.

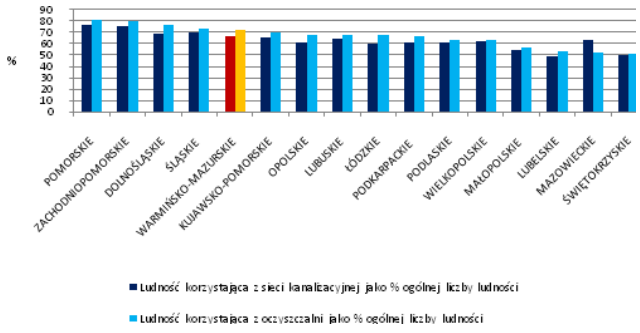
W województwie warmińsko-mazurskim znajduje się ponad 11% wszystkich krajowych obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych, w tym NATURĄ 2000, co daje regionowi pierwsze miejsce w kraju. Jednocześnie obszary te stanowią prawie 47% powierzchni województwa (wyższym udziałem charakteryzują się tylko mniejsze powierzchniowo województwa świętokrzyskie i małopolskie). Szczególnie duży jest udział Warmii i Mazur w krajowej powierzchni: zespołów przyrodniczo-krajobrazowych (prawie 23%), rezerwatów przyrody (19%) i obszarów chronionego krajobrazu (ponad 13%).

Wybrane wskaźniki infrastruktury służącej ochronie środowiska są na pewnych obszarach województwa korzystne w porównaniu z innymi regionami Polski (np. oczyszczalnie, Wykres 21). Udział ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków kształtuje się na poziomie ok. 72%, co daje 5. miejsce w kraju. Warto podkreślić, że wskaźniki charakteryzujące miasta i wsie Warmii i Mazur są lepsze od średnich krajowych (oczyszczanie ścieków, a także wyposażenie miast w kanalizację).

Kolejne dane na temat województwa warmińsko-mazurskiego pokazują, że region ten należy do najlepszych w kraju:

- w roku 2010 śladowe były ilości ścieków przemysłowych i komunalnych nieoczyszczonych (8 województw w kraju miało porównywalny, dobry wynik);
- również minimalna, w porównaniu z innymi województwami, jest emisja zanieczyszczeń pyłowych i gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych (odpowiednio 1,2 i 9,6 tys. ton) i minimalnie lepszy wynik osiąga jedynie województwo podlaskie.

Wykres 21. Infrastruktura na rzecz ochrony środowiska, 2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

[32] Dutkowski 2011.

Dzięki stale ponoszonym nakładom finansowym na ochronę środowiska, systematycznie budowana jest infrastruktura służąca jego ochronie. W 2010 r. w przeliczeniu na 1 mieszkańca było to 282 zł (nieco poniżej średniej krajowej – 286 zł, co dawało ósmą lokatę i stanowiło 3,7% nakładów ogólnopolskich na ten cel).

4.4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE

Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego (podobnie jak i innych województw Polski) można podzielić na wynikające z przesłanek światowych, europejskich i krajowych. Znaczenie uwarunkowań europejskich wynika z wyjątkowej roli europejskiej polityki spójności w finansowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego Polski po akcesji do Wspólnoty Europejskiej w maju 2004 r.

Rosnąca światowa konkurencja o miejsca pracy i postęp technologiczny zmieniają podejście do zatrudnienia.

Analizy konkurencyjności gospodarek już od dawna wyszły poza tzw. triadę, tworzoną przez Stany Zjednoczone, Unię Europejską i Japonię. Coraz więcej zainteresowania poświęca się grupie BRIC, czyli Brazylii, Rosji, Indiom i Chinom (graniczący z Warmią i Mazurami obwód kaliningradzki może stać się ważnym węzłem wwozu towarów z Chin i Rosji do UE). Potencjał gospodarczy tych państw jest bardzo zróżnicowany zarówno wewnętrznie, jak i w stosunku do średniej UE, jednak ich znaczenie wynika przede wszystkim z potencjału ludnościowego i pozycji strategicznej. Szczególnie kraje azjatyckie stanowią silną konkurencję kosztową i – podobnie jak niedawno Korea Południowa – nie tylko przejmują produkcję z krajów wyżej rozwiniętych, ale również „uczą się innowacyjności". Efektem tego jest poziom konkurencyjności tamtejszych firm, skutkujący ekspansją gospodarczą m.in. do Polski. Kraje poddane tak silnej presji cenowej często nie są w stanie zachęcić przedsiębiorców do lokowania inwestycji. Dlatego Zachód stara się uciekać w kierunku innowacji i postępu technologicznego, który również wpływa na ograniczenie zatrudnienia. W konsekwencji coraz częściej promowane są postawy samozatrudnienia, wymagające nowoczesnego podejścia już do systemu edukacji podstawowej. Coraz większa część pracy wykonywana jest poprzez Internet (tzw. makrowikinomia).

Innowacyjność regionów staje się głównym wyznacznikiem jego konkurencyjności.

Bez wątpienia, nie tylko dla regionów UE, ale dla całego świata zachodniego, wiodącym kierunkiem interwencji publicznej będzie szeroko rozumiana innowacyjność. W tym kontekście istotne będą systemy wspierania (krajowe, regionalne i być może lokalne), ale przede wszystkim stosunek przedsiębiorców do innowacji. Regiony peryferyjne muszą nadrabiać zaległości w tym zakresie i często operuje się pojęciem innowacji „na poziomie przedsiębiorstwa". Próba doganiania liderów musi zacząć się od maksymalnego skrócenia okresu naśladownictwa i imitowania, by przejść w fazę budowania własnych specjalności, na które będzie się tworzył popyt globalny.

Kryzys gospodarczy, szczególnie w strefie euro, wpłynął na zmniejszenie się poziomu zaufania instytucjonalnego oraz wzrost niepewności społeczno-gospodarczej.

W okresie przed kryzysem wskaźniki wzrostu gospodarczego, wymiany handlowej, napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla całej UE były korzystne (przy czym warto podkreślić, że stopy wzrostu gospodarczego w unijnych krajach średnio i słabiej rozwiniętych były wyższe niż w krajach najzamożniejszych). Od roku 2009 odnotowujemy spowolnienie, które łącznie z informacjami na temat redukcji działalności wielu branż prowadzi do wzrostu niepewności.

W doktrynie rozwojowej Polski silną pozycję osiąga metropolizacja.

Początek XXI w. charakteryzuje się powrotem do eksponowania roli metropolii w rozwoju społeczno-gospodarczym. Metropolie są centrami gospodarczymi, innowacyjności, wysokiej jakości kapitału ludzkiego i kapitału kreatywnego. Fakty te są bezsporne. Z metropolii następuje rozprzestrzenianie się pozytywnych efektów na obszary peryferyjne. Niestety nawet największe metropolie mają dość ograniczony zasięg oddziaływania, a pozytywny wpływ na region zazwyczaj poprzedzony jest okresem „wymywania" z otoczenia najlepszych zasobów (głównie kapitału ludzkiego). Koncentracja na metropoliach, imperatyw innowacyjności i konkurencyjności, stawiają przed regionami peryferyjnymi pytania o ich miejsce w procesach rozwojowych oraz możliwe ścieżki rozwoju.

Trendy rozwoju województwa prezentują bardzo szeroki wachlarz ścieżek wzrostu.

W wyniku opracowanej projekcji rozwoju regionu do 2025 r. wyróżniono 10 scenariuszy rozwoju sytuacji na świecie, w województwie warmińsko-mazurskim i w kontekście wsparcia rozwoju funduszami UE (Tabela 1).

Każdy z wyróżnionych scenariuszy charakteryzuje się różną kombinacją czynników determinujących rozwój[33]. Wnioski z przytaczanej analizy są dla regionu raczej pesymistyczne. Jedynie scenariusz ultraoptymistyczny gwarantuje znaczącą poprawę pozycji województwa względem średniej krajowej. W pozostałych przypadkach zmiany są nieznaczne i prognozowana jest lekka poprawa lub niewielkie pogorszenie sytuacji. Niestety aż 4 scenariusze prowadzą do wyniku, który można określić jako

Tabela 1. Kombinacje założeń prognostycznych do 10 scenariuszy rozwoju województwa warmińsko-mazurskiego, uszeregowane według kryterium: PKB w 2020 r.

LP (scenariusz)	Projekcja sytuacji gospodarczej na świecie	Wielkość wsparcia funduszami UE w okresie 2014 – 2020 (w relacji do okresu 2007 – 2013)	Sytuacja gospodarcza w województwie warmińsko – mazurskim[31]	Ozn.
1	ROZWÓJ	ZWIĘKSZENIE TRANSFERÓW	ROZWÓJ	(+ + +) ultraoptymistyczny
2	ROZWÓJ	UTRZYMANIE POZIOMU TRANSFERÓW	ROZWÓJ	(+ 0 +)
3	STAGNACJA	ZWIĘKSZENIE TRANSFERÓW	ROZWÓJ	(0 + +)
4	ROZWÓJ	ZWIĘKSZENIE TRANSFERÓW	STAGNACJA	(+ + 0)
5	ROZWÓJ	UTRZYMANIE POZIOMU TRANSFERÓW	STAGNACJA	(+ 0 0)
6	STAGNACJA	ZWIĘKSZENIE TRANSFERÓW	STAGNACJA	(0 + 0)
7	STAGNACJA	UTRZYMANIE POZIOMU TRANSFERÓW	STAGNACJA	(0 0 0)
8	STAGNACJA	ZMNIEJSZENIE TRANSFERÓW	STAGNACJA	(0 - 0)
9	STAGNACJA	ZMNIEJSZENIE TRANSFERÓW	KRYZYS	(0 - -)
10	KRYZYS	ZMNIEJSZENIE TRANSFERÓW	KRYZYS	(- - -) ultrapesymistyczny

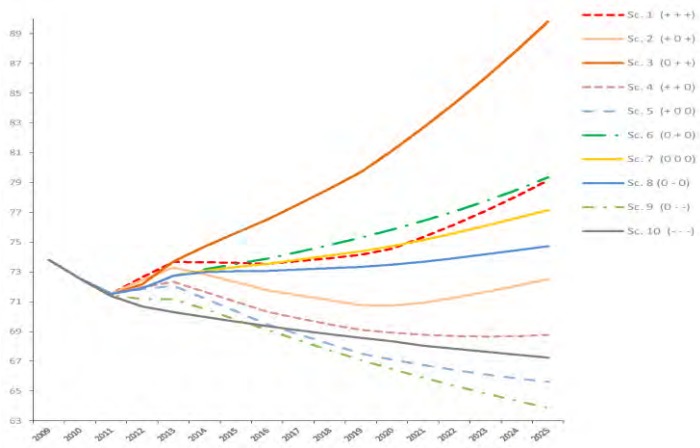
Źródło: Zaleski i in. (2012), s. 50.

[33] Zaleski i in. 2012.

znaczące pogorszenie sytuacji w regionie względem Polski.

Nie wiadomo obecnie w jaki sposób będzie rozwijała się sytuacja na światowych i europejskich rynkach finansowych, również nie są znane wszystkie założenia dotyczące najbliższego okresu programowania rozwoju w UE. Dlatego każdy z 10 scenariuszy ma szanse realizacji, niosąc oczywiście różne konsekwencje dla województwa warmińsko-mazurskiego (Wykres 22). Istotne jest, że w niemal wszystkich scenariuszach (poza najbardziej pesymistycznym) projektowany jest wzrost wskaźnika zatrudnienia. Oznacza to, że polityka rozwoju w województwie powinna koncentrować się na potencjale ludzkim, który będzie jednym z najważniejszych czynników rozwoju regionu.

Wykres 22. PKB per capita, Polska=100 w 10 scenariuszach rozwojowych dla województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2009-2025, w %

Sc. – scenariusz. Wszystkie scenariusze omówione są szeroko w przytaczanym badaniu.

Źródło: Zaleski i in. 2012, s. 39.

Strategia Europa 2020 kładzie nacisk na konkurencyjność i innowacje …

Podstawowym dokumentem określającym polityki Unii Europejskiej w nadchodzących latach jest *Strategia Europa 2020*. Rada[34] przyjęła Strategię Europa 2020 jako kolejną generację programowania procesów społeczno-gospodarczych w Unii Europejskiej, zastępującą Strategię z Lizbony i Goeteborga oraz Odnowioną Strategię Lizbońską. Jako priorytety Strategii Europa 2020 określono:

1. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach;
2. Promocję gospodarki oszczędzającej zasoby, zielonej i konkurencyjnej oraz
3. Sprzyjanie gospodarce o wysokim zatrudnieniu; zapewniającej wysoką spójność społeczną i terytorialną.

W Strategii określono 5 celów na poziomie Wspólnoty Europejskiej dotyczących m.in. zatrudnienia, udziału nakładów na badania i rozwój w PKB, klimatu i energetyki, edukacji i sfery ubóstwa. Istotne jest, że Strategia stała się podstawą do formułowania celów europejskiej polityki spójności i innych polityk w latach 2014-2020.

Spójność terytorialna jest coraz ważniejsza.

W ostatnich latach Wspólnota Europejska zasadniczo zmodyfikowała ramy ustrojowo-prawne europejskiej polityki spójności. Od 1 grudnia 2009 r. wszedł w życie traktat reformujący, zawierający w artykule 3 zapis odnoszący się do celów Unii, która: „*wspiera spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną oraz solidarność między państwami członkowskimi*”. W tzw. piątym raporcie kohezyjnym

[34] Szefowie rządów 27 państw członkowskich UE.

(*Inwestowanie …*) pojawiły się kolejne próby zdefiniowania miejsca spójności terytorialnej w polityce rozwojowej. Są to: **dostęp do usług publicznych** (zmierza się wyraźnie w kierunku określenia terytorialnych standardów dostępu do usług: edukacyjnych, ochrony zdrowia, handlowych, finansowych oraz biznesowych); **wymiar środowiskowy trwałego i zrównoważonego rozwoju** (wskazuje się na terytorialne aspekty następujących sfer: ochrony środowiska, zmian klimatycznych oraz produkcji energii ze źródeł odnawialnych), **funkcjonalne obszary geograficzne** (poszukuje się innych niż administracyjne jednostek terytorialnych, zarówno w skali makroregionów paneuropejskich, jak też obszarów transgranicznych czy metropolitalnych).

Budżet europejskiej polityki spójności będzie głównym źródłem finansowania procesów rozwojowych w regionie.

Województwo warmińsko-mazurskie będzie beneficjentem polityki spójności UE w latach 2014-2020 i najprawdopodobniej także w kolejnej perspektywie budżetowej. Abstrahując od końcowych efektów negocjacji budżetu UE na lata 2014-2020, należy wskazać istotne dla realizacji funkcji rozwojowej europejskiej polityki spójności kwestie, związane z planami przyszłej perspektywy: **powrót do wielofunduszowości programów operacyjnych** (pozwoli to na kompleksowe finansowanie przedsięwzięć rozwojowych w ramach poszczególnych programów, jakie jest dostępne ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego); **utworzenie Europejskiej Rezerwy Wykonania** w skali odpowiadającej 7% środków europejskiej polityki spójności (oznacza to, że kraje, które będą najskuteczniej wdrażały fundusze strukturalne i Fundusz Spójności mogą liczyć na dodatkową alokację jaka zostanie uruchomiona w 2019 r.); **usztywnienie struktury alokacji poszczególnych funduszy**. Zaproponowano, że w krajach członkowskich kierunku interwencji konwergencja udział Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego będzie wynosił 42%, a Europejskiego Funduszu Społecznego 25% niezależnie od lokalnych uwarunkowań rozwojowych. Pozostałe 33% będzie stanowił, tak jak dotąd, Fundusz Spójności.

Koncentrację tematyczną postulowaną przez KE będzie musiało uwzględniać również województwo warmińsko-mazurskie…

Komisja Europejska proponuje w latach 2014-2020 listę tematycznych celów uwzględniającą 11 obszarów interwencji:

1. Wzmacnianie badań, rozwoju technologicznego i innowacji;
2. Wzmacnianie dostępu do i wykorzystania oraz jakości informacyjnych i komunikacyjnych technologii;
3. Wzmacnianie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolnictwa (Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich) oraz rybołówstwa i sektora akwakultury (Europejski Fundusz Morski i Rybacki);
4. Wspieranie przesunięcia w kierunku niskowęglowej gospodarki we wszystkich sektorach gospodarki;
5. Promowanie adaptacji do zmian klimatycznych, zabezpieczania przed i zarządzania ryzykiem;

6. Ochrona środowiska i promowanie efektywności zasobów;
7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie wąskich gardeł w podstawowej infrastrukturze sieciowej;
8. Promowanie zatrudnienia i wspieranie mobilności siły roboczej;
9. Promowanie integracji społecznej i zwalczania ubóstwa;
10. Inwestowanie w edukację, umiejętności oraz uczenie się przez całe życie;
11. Wzmacnianie potencjału instytucjonalnego i sprawnej administracji publicznej.

Problemem Polski będzie ukształtowanie właściwej proporcji wydatków na te obszary tematyczne oraz przede wszystkim uzyskanie prorozwojowej struktury wydatków w ramach poszczególnych obszarów tematycznych. Taka ilość priorytetowych obszarów tematycznych może niestety prowadzić także do niedostatecznej masy krytycznej interwencji w poszczególnych obszarach tematycznych.

…a w jej ramach również ograniczenia dotyczące struktury alokacji.

W przypadku Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego stwierdzono, że przynajmniej 50% krajowej alokacji powinno zostać przeznaczone na wymienione wcześniej tematyczne cele 1, 3 i 4 oraz nie mniej niż 6% krajowej alokacji na rzecz tematycznego celu 4. Kolejnym ograniczeniem swobody państw członkowskich w wykorzystaniu środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jest określenie na 5% minimalnego pułapu alokacji tego funduszu na rzecz Zintegrowanych Strategii Rozwojowych (*Integrated Development Strategies*) na rzecz polityki miejskiej. Wreszcie 0,2% środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego ma zostać przeznaczone na rzecz innowacyjnych akcji podejmowanych z inicjatywy Komisji Europejskiej w obszarze trwałego rozwoju miejskiego. W przypadku Europejskiego Funduszu Społecznego określono, że w każdym kraju członkowskim minimum 20% zasobów tego funduszu zostanie alokowane na cel tematyczny „promowanie integracji społecznej i zwalczanie ubóstwa". W regionach o niskim poziomie rozwoju minimum 60% alokacji powinno zostać skoncentrowane na czterech priorytetach inwestycyjnych: (1) promowanie zatrudnienia i wspieranie mobilności siły roboczej, (2) inwestowanie w edukację, umiejętności i edukację przez całe życie, (3) promowanie integracji społecznej i zwalczanie bezrobocia oraz (4) zwiększenie potencjału instytucjonalnego oraz sprawnej administracji publicznej. Oczywiście każdą z tych minimalnych alokacji można racjonalnie uzasadnić. Jednak każde ograniczenie swobody państwa członkowskiego odnośnie kształtowania struktury finansowej obniża efektywność interwencji strukturalnej Unii Europejskiej, bowiem przyjmuje się zadaną z góry strukturę interwencji w układzie twardych i miękkich instrumentów, która często nie pasuje do konkretnego krajowego i regionalnego kontekstu rozwojowego. Wydaje się, że w warunkach Polski najbardziej szkodliwe dla efektywności europejskiej polityki spójności jest ustalenie takiego podziału środków w ramach dwóch funduszy strukturalnych. Spowoduje to względną obfitość środków Europejskiego Funduszu Społecznego i względny deficyt środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Reasumując, istnieje szansa na poprawę kompleksowości interwencji Unii Europejskiej w procesy rozwojowe w krajach członkowskich dzięki zintegrowanemu programowaniu pięciu funduszy, ale zarazem pojawiają się nowe wyzwania.

Polityka spójności zmierza w kierunku kompleksowości interwencji strukturalnej.

KE proponuje, aby w latach 2014-2020 dwa kluczowe dokumenty nowego modelu programowania: Wspólne Ramy Strategiczne (*Common Strategic Framework*) i Partnerskie Kontrakty (*Partnership Contracts*) dotyczyły pięciu funduszy: trzech europejskiej polityki spójności oraz Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego. Niewątpliwie bliższe powiązanie EFRROW i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego z funduszami europejskiej polityki spójności jest krokiem w bardzo dobrym kierunku. Równocześnie zostaje zachowane krytykowane dość powszechnie rozwiązanie pozostawania poza polem interwencji EPS Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa z krajami Europy Wschodniej i basenu Morza Śródziemnego**.**

Strategia Rozwoju Kraju do roku 2020 prezentuje wizję państwa sprawnego, konkurencyjnego oraz spójnego społecznie i terytorialnie.

Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo (SRK) przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25 września 2012 r. jest podstawą wszystkich strategii średniookresowych do roku 2020. Elementami wizji Polski w roku 2020 są przekształcenia instytucjonalne utrwalające sprawne państwo, a wyrazem tego będzie wyższa jakość funkcjonowania instytucji publicznych oraz aktywna rola kapitału społecznego. Zakłada się efektywny rozwój społeczno-gospodarczy, spójność społeczno-gospodarczą i terytorialną oraz tworzenie warunków wykorzystania potencjału gospodarki i społeczeństwa. Jako cel główny SRK określono: **wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów, zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności**. W Strategii wyróżniono trzy obszary strategicznej interwencji:

1. sprawne i efektywne państwo;
2. konkurencyjną gospodarkę
3. spójność społeczną i terytorialną.

Jest to nowatorska konwencja, bowiem w dotychczasowych strategiach w Polsce, jeszcze nigdy nie eksponowano w taki sposób znaczenia sprawnego i efektywnego państwa. W ramach pierwszego obszaru strategicznego wyróżniono następujące cele: (1)przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, (2) zapewnienie środków na działania rozwojowe oraz (3) wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywateli. Drugi obszar strategiczny zawiera cele: (1) wzmocnienie stabilności makroekonomicznej, (2) wzrost wydajności gospodarczej, (3) zwiększenie innowacyjności gospodarki, (4) rozwój kapitału ludzkiego, (5) zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, (6) bezpieczeństwo energetyczne i środowisko, (7) zwiększenie efektywności transportu. W ramach ostatniego obszaru strategicznego wyróżniono jako cele: (1) integrację społeczną, (2) zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych oraz (3) wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów terytorialnych. Na najniższym poziomie zidentyfikowano 46 kierunków interwencji, określając 32 z nich jako takie, które powinny być podejmowane także w strate-

giach wojewódzkich. Dotyczą one wszystkich wymienionych wcześniej celów, z wyjątkiem odnoszącego się do wzmacniania stabilności makroekonomicznej.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie również stara się godzić konkurencyjność i spójność.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie (KSRR) została przyjęta przez Rząd 13 lipca 2010 r. W Strategii wskazano podstawowe zasady polityki regionalnej, do których zaliczono: koncentrację geograficzną prowadzącą do zidentyfikowania obszarów strategicznej interwencji, koncentrację tematyczną, partnerstwo i współpracę, warunkowość, podejmowanie decyzji na podstawie rzetelnych informacji, zintegrowane podejście terytorialne, koordynację z politykami krajowymi i instrumentami wsparcia o charakterze terytorialnym, koordynację z polityką spójności i innymi politykami UE, wieloszczeblowe zarządzanie procesami rozwoju regionalnego oraz zrównoważony rozwój.

Oczekiwane cechy polskich regionów w 2020 r. to: konkurencyjność i innowacyjność; spójność gospodarcza, społeczna i terytorialna; skuteczność, efektywność i partnerstwo w realizacji celów rozwojowych oraz bezpieczeństwo ekologiczne, wysoki poziom i skuteczność ochrony środowiska oraz zasobów przyrodniczych. Jako cel strategiczny rozwoju regionalnego określono: *efektywne wykorzystanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju - wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym*.

Osiągnięcie celu strategicznego będzie możliwe poprzez realizację trzech celów polityki regionalnej, które sformułowano następująco:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów;
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych;
3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań ukierunkowanych terytorialnie.

Zakłada się że na cel 1 (konkurencyjność) zostanie alokowanych 63% środków, na cel 2 (spójność) 30%, a na cel 3 (sprawność) 7%. Oznacza to zasadniczą zmianę ukierunkowania wydatków w ramach polityki regionalnej w Polsce. KSRR przyjmuje założenie zintegrowanej interwencji w procesy rozwoju regionalnego, podejmowanej w oparciu o paletę różnorodnych instrumentów, integrującą instrumenty krajowe i unijne, centralne i regionalne. Coraz ważniejszym adresatem staje się terytorialny wymiar polityk sektorowych. Inną istotną zmianą jest docenienie rosnącej roli funkcji metropolitalnych oraz dyfuzji innowacji i procesów rozwojowych z największych ośrodków.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030, pomimo mniejszego znaczenia dla programowania rozwoju, wskazuje istotne dla województwa kierunki interwencji przestrzennej.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2030 (KPZK) przyjęta przez Rząd 13 grudnia 2011 r. ma nieco mniejsze znaczenie dla programowania rozwoju regionalnego na poziomie województw. Cel strategiczny KPZK został sformułowany jako: *Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie czasu*. Narzędziami zmian są zasady gospodarowania przestrzenią oraz plan działań służący uporządkowaniu systemu gospodarki przestrzennej. Efektem powinno być pełne wykorzystanie potencjału regionów, wprowadzenie ładu przestrzennego na obszarze całego kraju, tak by polska przestrzeń była konkurencyjna wobec przestrzeni europejskiej. Jako cele KPZK 2030 określono:

1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną, przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
2. Poprawę spójności wewnętrznej kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
3. Poprawę dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach wewnętrznych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa oraz
6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

5. ANALIZA SWOT, SWOT/TOWS I SCENARIUSZE ROZWOJU

Analizę SWOT przeprowadzono w oparciu o: Diagnozę strategiczną, wyniki *Ewaluacji Strategii*, wyniki prac nad *Regionalną Strategią Innowacyjności Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020* oraz efekty prac warsztatowych Zespołu ds. Aktualizacji Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020 oraz Zespołu ds. Planowania Strategicznego w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Analizę przeprowadzono w układzie trzech celów strategicznych: konkurencyjna gospodarka, otwarte społeczeństwo i nowoczesne sieci i zastosowano klasyczny podział na: mocne i słabe strony (czynniki wewnętrzne) oraz szanse i zagrożenia (czynniki zewnętrzne).

Dodatkowo, każdemu z elementów analizy SWOT przypisano obszary strategicznej interwencji, których dotyczą.

W nawiasach podano numery Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI): **1** – Tygrys warmińsko-mazurski; **2** – Aglomeracja Olsztyna; **3** – Ośrodki subregionalne; **4** – Nowoczesna wieś; **5** – Obszary peryferyzacji społeczno-gospodarczej; **6** - Obszary o słabym dostępie do usług publicznych; **7** – Obszary przygraniczne; **8** – Obszary wymagające restrukturyzacji i rewitalizacji; **9** – Obszary o ekstremalnie niskiej dostępności komunikacyjnej; **W-M** – cały obszar województwa.

MOCNE STRONY

KONKURENCYJNA GOSPODARKA

- Wyjątkowe w skali kraju zasoby wód powierzchniowych dające szansę rozwoju nowoczesnych technologii i innowacji związanych z wodą (potencjał dla „inteligentnej specjalizacji) (1,2,3,4)
- Sektory o dużym potencjale dla „inteligentnej specjalizacji": produkcja rolno-spożywcza; przemysł drzewno-meblarski; produkcja maszyn i urządzeń (w tym statki i łodzie), turystyka (W-M)
- Dobre warunki dla wzmacniania konkurencyjności produkcji rolnej (intensywnej i wielofunkcyjnej) w postaci: warunków środowiskowych, doświadczenia w produkcji rolnej, zaplecza naukowo-badawczego i rozwiniętego przemysłu spożywczego (4)
- Szkoły wyższe (instytuty i wydziały osiągające renomę krajową i zagraniczną Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego; Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Elblągu oraz Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie – jedyna tego typu instytucja w Polsce), Instytut Rybactwa Śródlądowego oraz Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności Polskiej Akademii Nauk (8,2,3)
- Obecność dużych i rozpoznawalnych firm krajowych i zagranicznych (1,2,3,7)
- Doświadczenie przedsiębiorstw w stosowaniu nowoczesnych technologii i wdrażaniu innowacji (1,2,3)
- Silna orientacja władz Olsztyna, Elbląga i Ełku na wspieranie gospodarki opartej na wiedzy (parki technologiczne, współpraca z uczelniami) (2,3)
- Potencjał dla rozwoju: ICT, usług medycznych (1,2,3)
- Wolne tereny inwestycyjne – zarówno dla przemysłu – najlepiej nowoczesnego, jak i rolnictwa (1,2,3,4,5,7,8)
- Regionalne Centrum Obsługi Inwestora funkcjonujące w sieci ogólnopolskiej (2)
- Obszary przyrodnicze prawnie chronione oraz zabytki (W-M)
- Potencjał do rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii (W-M)
- Czyste i bioróżnorodne środowisko przyrodnicze (W-M)

OTWARTE SPOŁECZEŃSTWO

- Aktywność zawodowa relatywnie dużej części mieszkańców (W-M)
- Wciąż korzystna struktura wiekowa ludności (duży udział młodych) (W-M)
- Uczelnie wyższe oraz kompetencje regionu w edukacji ekologicznej (1,2,3,8)
- Wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego (W-M)
- Wysokie nasycenie organizacjami społecznymi oraz bardzo wysoka aktywność części organizacji (W-M)
- Wysoka aktywność sportowo-rekreacyjna mieszkańców świadcząca o popycie wewnętrznym na usługi związane ze zdrowym trybem życia (W-M)
- Bogactwo kulturowe i etniczne, w tym różnorodność narodowa i etniczna (W-M)

NOWOCZESNE SIECI

- Równomierne rozmieszczenie sieci miast o funkcjach ponadlokalnych (8)
- Dobra dostępność komunikacyjna środkowej i zachodniej części województwa w perspektywie kilku lat (1,2,3)
- Dobre doświadczenia współpracy z regionami partnerskimi oraz udział w licznych krajowych i międzynarodowych organizacjach i projektach (W-M)

SŁABE STRONY

KONKURENCYJNA GOSPODARKA

- Braki wyspecjalizowanej kadry w przedsiębiorstwach (2,3)
- Niska konkurencyjność firm, w tym słaby eksport (W-M)
- Najniższe w kraju nakłady inwestycyjne firm mikro (W-M)
- Bardzo niskie wskaźniki przedsiębiorczości (W-M)
- Niskie nakłady na B+R, szczególnie ze strony przedsiębiorstw (W-M)
- Mała aktywność patentowa przedsiębiorców, a także niewystarczające zaplecze badawczo-rozwojowe w firmach (W-M)
- Rzadkie przykłady współpracy na linii biznes – biznes; biznes – instytucje otoczenia; biznes – nauka (W-M)
- Płytki rynek pracy o niekorzystnej strukturze branżowej (niska podaż ofert pracy) (5,6,7,8)
- Braki instytucjonalne i podaży usług dla biznesu, szczególnie dla sektora MSP (3,7,8)
- Uczelnie wyższe skoncentrowane przede wszystkim na edukacji (2,3)
- Niski poziom rozwoju społeczeństwa informacyjnego – w tym wykorzystanie nowoczesnych technologii (W-M)
- Zbyt mały zakres usług dla starzejącego się społeczeństwa (W-M)

OTWARTE SPOŁECZEŃSTWO

- Wysoki odsetek biernych zawodowo (W-M)
- Młodzi i wykształceni nie widzą swojej przyszłości w regionie (W-M)
- Nieodpowiedni i nieadekwatny do potrzeb rynku poziom wykształcenia mieszkańców, w szczególności braki kadry wysoko wykwalifikowanej (W-M)
- Słabo rozwinięty kapitał społeczny (W-M)
- Słabe warunki życia w gospodarstwach domowych [(4,5,6,7,8,9)
- Wysoki odsetek ludności objętej pomocą społeczną (4,5,6)
- Słaba dostępność usług publicznych w znacznej części regionu (6)
- Niski potencjał organizacji pozarządowych (W-M)

NOWOCZESNE SIECI

- Słaba spójność komunikacyjna województwa (1,5,6,8,9)
- Trudności z uruchomieniem portu lotniczego w Szymanach (2,9)
- Słabo rozwinięte funkcje metropolitalne Olsztyna (2)
- Braki infrastruktury technicznej, zwłaszcza na obszarach wiejskich i w małych miastach (4,8)
- Słaba jakość infrastruktury kolejowej (W-M)
- Braki w rozwoju infrastruktury teleinformatycznej (W-M)
- Braki w infrastrukturze energetycznej, głównie w zakresie sieci rozdzielczej i stacji transformatorowo-rozdzielczych oraz wysokie ceny energii (W-M)
- Braki w rozwoju sieci gazowej (W-M)

SZANSE

KONKURENCYJNA GOSPODARKA

- Wzrost zainteresowania kapitału zewnętrznego przyczyniający się do rozwoju czystego przemysłu i nowoczesnych usług (1,2,3,8)
- Dalszy wzrost popytu zewnętrznego na ofertę turystyczno-wypoczynkową regionu w ciągu całego roku (W-M)
- Bardziej efektywne wykorzystanie współpracy z zagranicznymi ośrodkami partnerskimi dla rozwoju gospodarczego (W-M)
- Wzrost znaczenia jakości życia w wyborach przedsiębiorców, jak i migrantów skutkujący docenianiem oferty Warmii i Mazur (W-M)
- Środki UE na wzrost konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw (W-M)
- Zmiany klimatyczne skutkujące wydłużeniem się sezonu turystycznego (W-M)
- Poprawa relacji polsko-rosyjskich na szczeblu rządowym (W-M)
- Wzrost popytu na produkty ekologiczne (4,5,8)

OTWARTE SPOŁECZEŃSTWO

- Otwarcie się jednostek naukowych i uczelni na szeroką współpracę z firmami warmińsko-mazurskimi (1,2,3,8)
- Wykorzystanie łączności mniejszości narodowych z ich ojczyznami dla rozszerzania współpracy społeczno-gospodarczej (W-M)
- Zmiana stereotypowego postrzegania Warmii i Mazur jako regionu peryferyjnego (W-M)
- Zmiany demograficzne i zmiana zachowań, skutkujące wzrostem popytu na oferowane w regionie usługi dla starzejącego się społeczeństwa (W-M)
- Środki UE na rozwój kapitału ludzkiego (W-M)
- Wzrost znaczenia w politykach rozwoju zagadnień partycypacji społecznej i ekonomii społecznej (W-M)

NOWOCZESNE SIECI

- Połączenie trasy Via Baltica z A1 drogą nr 16 (1,2)
- Szersze otwarcie się obwodu kaliningradzkiego na współpracę (1,2,7)
- Terminowa realizacja krajowych inwestycji liniowych w infrastrukturę energetyczną i gazową a także kolejową (W-M), w tym modernizacja linii kolejowej E-65 Warszawa – Gdańsk oraz planowane przeprowadzenie inwestycji na linii kolejowej Rail Baltica".

ZAGROŻENIA

KONKURENCYJNA GOSPODARKA

- Pogłębienie kryzysu gospodarczego w UE (W-M)
- Niespójny i niestabilny system prawny (W-M)
- Brak stabilnej polityki rządu wspierającej sektor MSP (W-M)
- Brak preferencji prawnych oraz ekonomiczno-finansowych dla turystyki (W-M)
- Nadmierny fiskalizm (W-M)
- Presja (w szczególności zewnętrzna) na tworzenie dodatkowych obszarów prawnie chronionych w województwie ograniczających możliwości rozwojowe, nieuwzględniająca opinii środowisk lokalnych i regionalnych (W-M)

OTWARTE SPOŁECZEŃSTWO

- Starzejące się społeczeństwo, w tym przejawiające małą aktywność migracyjną (W-M)

NOWOCZESNE SIECI

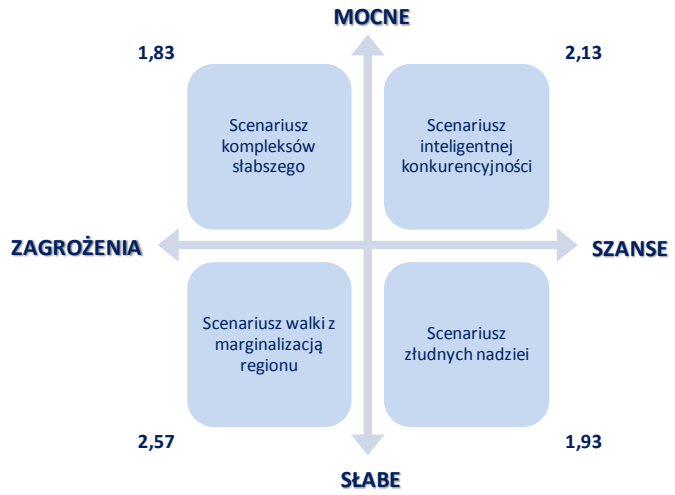
- Odwlekanie na poziomie centralnym terminów realizacji koniecznych dla Warmii i Mazur inwestycji drogowych (1,2,3,9)

Rozwinięciem analizy SWOT była przeprowadzona analiza SWOT/TOWS, polegająca na badaniu związków między poszczególnymi elementami analizy SWOT. Ocena wzajemnych relacji między mocnymi i słabymi stronami oraz szansami i zagrożeniami pozwoliła wyłonić zależności, które stały się podstawą do budowania scenariuszy rozwoju.

Wyniki analizy SWOT/TOWS wskazują, że najsilniejsze związki występują między (Schemat 3):

- słabościami regionu i zagrożeniami w otoczeniu (scenariusz walki z marginalizacją regionu) oraz
- silnymi stronami regionu i dostrzeganymi szansami w otoczeniu (scenariusz inteligentnej konkurencyjności).

Schemat 3. Wyniki analizy SWOT/TOWS

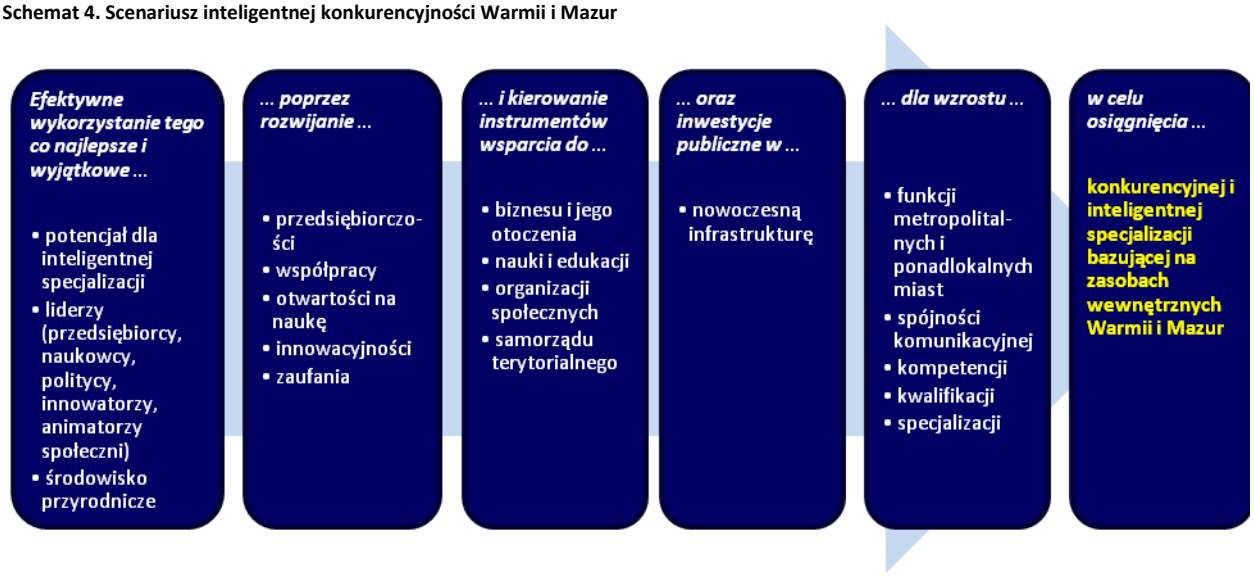
Uwaga: wartości liczbowe oznaczają średnią siłę związków między elementami analizy SWOT.

Zależności te stały się podstawą do budowania scenariuszy rozwojowych w trakcie warsztatów. Scenariusze budowano dla każdego z priorytetów strategicznych. W toku dyskusji i na skutek integracji różnych podejść do realizacji idei rozwoju, dokonano wskazania na relacje **wzmacnianie silnych stron regionu i wykorzystanie pojawiających się szans**, jako najbardziej oczekiwanych w przyszłej polityce rozwoju. Na tej podstawie określono **scenariusz inteligentnej konkurencyjności** (Schemat 4). Scenariusz ten zakłada:

- pełne i efektywne wykorzystanie najlepszych zasobów wewnętrznych;
- koncentrację tematyczną w myśleniu o czynnikach rozwoju;
- traktowanie procesów polaryzacji i dyfuzji, jako zapewniających obszarom peryferyjnym możliwość włączenia się w procesy rozwojowe;
- współpracę na rzecz rozwoju regionu;
- konkurencyjność i innowacyjność.

Scenariusz ten wskazuje logiczną ścieżkę rozwoju bazującego na zasobach wewnętrznych województwa warmińsko-mazurskiego. Ujmując proces rozwojowy w szerszym kontekście ułatwia sformułowanie celów operacyjnych Strategii.

Schemat 4. Scenariusz inteligentnej konkurencyjności Warmii i Mazur

Źródło: synteza prac warsztatowych.

6. CEL GŁÓWNY

Cel główny Strategii województwa brzmi:

Spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna
Warmii i Mazur z regionami Europy

przy czym:

- **spójność ekonomiczna** oznacza wzrost gospodarczy umożliwiający osiągnięcie i utrzymanie przez województwo udziału własnego w produkcie krajowym brutto na poziomie co najmniej 3%;
- **spójność przestrzenna** to włączenie się województwa (formalne i jakościowe) do głównej sieci infrastruktury transportowej w Polsce oraz w transeuropejską sieć korytarzy transportowych;
- **spójność społeczna** rozumiana jest jako tworzenie miejsc pracy i wzrost przedsiębiorczości (oferta nowych miejsc pracy skierowana zostanie przede wszystkim do ludzi młodych z uwagi na ich naturalną aktywność, mobilność, otwartość na zdobywanie nowych kwalifikacji), a także poprawę warunków życia ludności (w szczególności dostępu do usług publicznych) zbliżającą do standardów życia występujących w Unii Europejskiej.

Poprawa spójności ekonomicznej, przestrzennej i społecznej powinna być osiągana w kontekstach:

- **inteligentnych specjalizacji** regionu (ang. *smart specialisation*) – **ekonomia wody** (ang. *water economy*), **drewno i meble** (ang. *timber and furniture*) oraz **żywność wysokiej jakości** (ang. *high quality food*). Wywodzą się one z tradycji regionu oraz jego potencjału wewnętrznego. Jednocześnie zakres specjalizacji pozwala włączyć się w proces budowania spójności ekonomicznej bardzo szerokiemu spektrum podmiotów gospodarczych i instytucji.
- **regionalnym** – jako tworzenie równych szans rozwojowych w całym województwie poprzez kreowanie warunków dla wzmacniania kapitału ludzkiego, rozwoju przedsiębiorczości, promocji oraz budowanie nowoczesnej infrastruktury. Kontekst regionalny wymaga podkreślenia funkcji trzech największych miast województwa. Strategia zakłada **wzmocnienie metropolitalnych funkcji Olsztyna**. Miasto wojewódzkie musi przede wszystkim pełnić kluczowe funkcje gospodarcze, edukacyjne, kulturowe, a także medyczne i administracyjne. Olsztyn ma pełne predyspozycje, by budować swoją przewagę zarówno jako ośrodek wzrostu innowacyjności, jak i miasto o wysokiej jakości życia. **Elbląg** jako ośrodek subregionalny, wyposażony w infrastrukturę miejską o wysokich standardach, specjalizować się będzie w rozwoju nowoczesnych technologii oraz współpracować z gospodarką morską obszaru bałtyckiego i obwodem kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej. Miasto powinno pełnić funkcje gospodarcze, edukacyjne i kulturowe dla północno-zachodniej części województwa. **Ełk** jako ośrodek subregionalny stanowiący centrum wschodniej części regionu, integrować ją będzie w ramach inicjatywy rozwojowej EGO[35]. Miasto jako silny ośrodek gospodarczy, kulturalny oraz edukacyjny powinno być wyposażone w infrastrukturę miejską o wysokim standardzie. W celu podniesienia konkurencyjności gospodarczej, w mieście wspierane będą

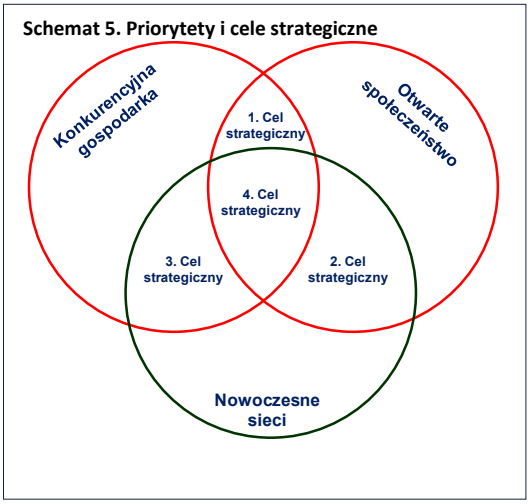
[35] Nazwa pochodzi od pierwszych liter inicjatorów: Ełku, Gołdapi i Olecka.

branże wykorzystujące nowoczesne i innowacyjne technologie. Ełk wykorzysta swoje położenie dla rozwoju międzynarodowych kontaktów z Litwą, obwodem kaliningradzkim FR i Białorusią. Ponadto, coraz większego znaczenia nabierać będą powstające w regionie formy współpracy miast np. sieć CITTASLOW, sieć Mazurskich Pereł, sieć uzdrowisk. Kontekst regionalny Strategii przejawia się również poprzez wskazanie obszarów strategicznej interwencji (jest ich łącznie 9). Obok wymienionych trzech ośrodków wzrostu, koncentracja polityki rozwojowej odbywać się będzie w obszarach: peryferyzacji społeczno-gospodarczej, przygranicznych, wymagających rewitalizacji, posiadających słaby dostęp do usług publicznych oraz obszarach wiejskich. Odrębnym obszarem jest „tygrys warmińsko-mazurski", który zarysowano wokół dróg nr 7 i nr 16;

- **bałtyckim** – rozwój Warmii i Mazur będzie się odbywał w europejskiej przestrzeni bałtyckiej. Poprawa spójności przestrzennej polega na włączeniu układu transportowego regionu w powstającą wielką obwodnicę Bałtyku, system bałtyckiej żeglugi oraz w projektowane wokół morza sieci komunikacyjne (w tym teleinformatyczne), turystyczne i inne. Ważny jest także wzrost rangi portu w Elblągu jako portu morskiego współpracującego z portami w Gdańsku i Kaliningradzie, jako feeder uczestniczący w transporcie z tychże portów na śródlądzie. Wysoka atrakcyjność środowiska przyrodniczego będzie w perspektywie 2020 r. jednym z ważnych elementów, rozstrzygających o konkurencyjności województwa. Współpraca z krajami i regionami nadbałtyckimi to ważny impuls rozwojowy województwa. Region będzie więc uczestniczył w instytucjach i w inicjatywach współpracy międzynarodowej w rejonie Morza Bałtyckiego, ze szczególnym wyróżnieniem Euroregionu "Bałtyk". Istotne będą przede wszystkim stosunki gospodarcze z państwami basenu Morza Bałtyckiego, w tym z obwodem kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej – najbliższym sąsiadem regionu.

7. CELE STRATEGICZNE

Cele strategiczne wynikają z przyjętych trzech priorytetów i uwzględniają fakt występowania zależności między nimi. Dlatego sformułowano 4 cele strategiczne (Schemat 5):

- **wzrost konkurencyjności gospodarki**, który zawiera najważniejsze zagadnienia na styku gospodarka – społeczeństwo (cel strategiczny 1);
- **wzrost aktywności społecznej** – zawiera cele operacyjne ze sfery społeczeństwo – sieci (cel strategiczny 2);
- **wzrost liczby i jakości powiązań sieciowych** – ukierunkowanych głównie na sferę gospodarczą, dlatego znajduje się na styku gospodarki i nowoczesnych sieci (cel strategiczny 3).
- **nowoczesna infrastruktura rozwoju** – ten cel najsilniej wpływa na realizację wszystkich pozostałych celów strategicznych, dlatego umieszczony jest w centralnej części układu celów (cel strategiczny 4).

Każdy z celów strategicznych będzie realizowany przez przyporządkowane mu cele operacyjne.

7.1. CEL STRATEGICZNY 1. WZROST KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARKI

Wzrost konkurencyjności gospodarki będzie wynikiem realizacji działań w ramach trzech celów operacyjnych:

- wzrostu konkurencyjności regionu poprzez rozwój inteligentnych specjalizacji;
- wzrostu innowacyjności firm;
- wzrostu liczby miejsc pracy.

7.1.1. WZROST KONKURENCYJNOŚCI REGIONU POPRZEZ ROZWÓJ INTELIGENTNYCH SPECJALIZACJI

Głównym obszarem zainteresowania samorządu regionalnego będzie wspieranie trzech specjalizacji regionalnych: ekonomia wody, drewno i meblarstwo oraz żywność wysokiej jakości (specjalizacje scharakteryzowane są w rozdziale dziewiątym Strategii). Działania samorządu regionalnego będą skoncentrowane na inicjowaniu i wspieraniu współpracy różnych szczebli instytucjonalnych oraz wspieraniu wzrostu aktywności i skuteczności przedsiębiorstw w wykorzystywaniu różnorodnych instrumentów rozwoju firm. W zdefiniowanych specjalizacjach funkcjonuje olbrzymia liczba podmio-

tów gospodarczych i organizacji, bazujących w dużej mierze na zasobach wewnętrznych regionu. Rozwój firm w obszarze inteligentnych specjalizacji oparty będzie o innowacyjne koncepcje i projekty sprzyjające podniesieniu konkurencyjności przedsiębiorstw przy jednoczesnym efektywnym i racjonalnym wykorzystywaniu zasobów naturalnych (m.in. energetycznych, w tym z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii, racjonalnym gospodarowaniu wodą) oraz stosowaniu rozwiązań przyjaznych środowisku. Inteligentny rozwój przedsiębiorstw uwzględniać będzie również innowacyjne podejście do kwestii społecznych (w tym w obszarach społecznej odpowiedzialności biznesu). Rozwój specjalizacji ma przyczynić się do wzrostu innowacyjności regionu oraz wzrostu aktywności zawodowej i przedsiębiorczości. W ramach tego celu operacyjnego przewidywane są następujące kierunki działań:

A. **Jakość produktów i usług**. Zakres tego kierunku obejmuje m.in.: wspieranie innowacyjności; transfer wiedzy i technologii; podaż kapitału (instrumenty inżynierii finansowej, kapitały wysokiego ryzyka); programy promocji jakości; utrzymywanie norm i standardów przyjętych w Unii Europejskiej; produktowe podejście do oferty turystycznej uwzględniające konieczność wydłużania sezonu turystycznego i poszukiwania różnorodnych oraz nowatorskich form turystyki i wypoczynku (np. rozwój funkcji sanatoryjno-uzdrowiskowych, a także rewitalizacja jezior i rzek dla wędkarstwa); wspieranie inicjatyw rozwijających produkcję żywności według zasady „od pola do stołu"; wsparcie informacyjno-szkoleniowe. Z jakością produktów i usług wiążą się również inwestycje infrastrukturalne. Infrastruktura powinna odpowiadać na m.in. pojawiające się zapotrzebowanie turystów i mieszkańców oraz wspierać tworzenie popytu na nowe i nowatorskie produkty, w tym turystyczne, przy jednoczesnym zachowaniu walorów przyrodniczych regionu (np. w oparciu o Kanał Mazurski).

B. **Sektor naukowy i badawczo-rozwojowy**. W ramach tego kierunku działań potrzebne będą przede wszystkim instrumenty finansowe na ochronę prawną własności przemysłowej, prace rozwojowe i identyfikacje potencjalnych zastosowań (od wyników badań naukowych, pomysłu, wynalazku do zweryfikowanych oraz przetestowanych w skali technicznej i przemysłowej technologii), rozwój badań w zakresie inteligentnych specjalizacji, wspieranie badań aplikacyjnych oraz rozwój innowacyjności. Uczelnie wyższe powinny przyczyniać się do wzmacniania kierunków edukacyjnych związanych z inteligentnymi specjalizacjami (w tym upowszechnianie i wspieranie rozwoju praktyk zawodowych) i poprawy swojej pozycji w kraju oraz na arenie międzynarodowej.

C. **Inne instytucje otoczenia biznesu** – kierunek obejmuje m.in.: wspieranie finansowe, organizacyjne i merytoryczne już działających oraz powstających instytucji otoczenia biznesu (w szczególności zapełniających luki w podaży usług dla firm na poziomie lokalnym i ponadlokalnym); podnoszenie jakości i rozszerzanie katalogu usług (w tym szczególnie proinnowacyjnych) oraz specjalizację instytucji w celu pełnej profesjonalizacji działań.

D. **Współpraca**. Ten kierunek powinien być realizowany przede wszystkim poprzez: inicjowanie, tworzenie i współpracę instytucjonalną na poziomie lokalnym, międzyregionalnym i międzynarodowym (w tym klastry, grupy producenckie, stowarzyszenia skupiające przedsiębiorców, współpraca na linii nauka – biznes, tworzenie centrów kompetencji inteligentnych specjalizacji). Nacisk położony będzie również na rozwój powiązań sieciowych na mikroekonomicznym szczeblu przedsiębiorstw, prowadzących do wzrostu efektowności, konkurencyjności i powiększania rynków zbytu.

E. **Aktywność promocyjna i wystawiennicza**. Kierunek działań obejmuje: wykorzystanie systemów pozyskiwania inwestorów zewnętrznych i rozwoju eksportu; wspieranie działań proeksportowych; współpracę organizacji skupiających przedsiębiorców na poziomie lokalnym i regionalnym z centrami obsługi inwestorów i eksporterów, agencjami rozwoju, samorządami terytorialnymi; współpracę międzynarodową w ramach miast i regionów partnerskich (misje i targi gospodarcze, efektywniejsze dla gospodarki wykorzystanie współpracy gmin bliźniaczych i organizacji współpracy, np. CITTASLOW). Szczególnym obszarem działań powinna być pomoc w promocji krajowej i zagranicznej produktów ze znakami świadczącymi, iż produkty i usługi pochodzą z Warmii i Mazur (np. wystawy i targi), a także propagowanie dobrych praktyk w ramach inteligentnych specjalizacji. Jeden z obiektów regionu – np. Kanał Elbląski zostanie wprowadzony na listę dziedzictwa kulturowego UNESCO.

F. **Monitoring gospodarki województwa**. Ten kierunek działań ma zapewnić rozwój regionalnego systemu informacji gospodarczej, pozyskiwanie i rozpowszechnianie danych na temat szczególnych dla regionu sektorów gospodarki, klimatu przedsiębiorczości. Ważną funkcję będzie pełnić Regionalne Obserwatorium Terytorialne.

7.1.2. WZROST INNOWACYJNOŚCI FIRM

Wyznaczenie odrębnego celu operacyjnego dotyczącego innowacyjności firm wynika z założenia, że nie wszystkie procesy związane z innowacyjnością będą odbywały się w ramach inteligentnych specjalizacji. Innowacje mogą powstawać wszędzie, jednak najczęściej związane są z wysokimi nakładami finansowymi, kapitałem ludzkim, innowacyjnym zapleczem instytucjonalnym. Wszystkie te czynniki tworzą korzystne dla innowacji środowisko regionalne. Od 2004 r. województwo dysponuje Regionalną Strategią Innowacyjności, która została zaktualizowana w roku 2010. Problematyka innowacyjności regionu jest zatem dobrze rozpoznana i w ramach tej Strategii powinny być realizowane kierunki działań, które w szerokim rozumieniu budują regionalny system innowacji. W szczególności są to:

A. **Firmy**. Kierunek działań wymaga m.in.: instrumentów finansowych na tworzenie nowych przedsiębiorstw i rozwój własnych innowacji; wsparcia finansowego transferu wiedzy oraz innowacji; wsparcia współpracy przedsiębiorstw z ośrodkami naukowo-badawczymi.

B. **Sektor naukowy i badawczo-rozwojowy**. Konieczne będzie wspieranie finansowe możliwie szerokiej palety działań ukierunkowanych na innowacyjność (tj. granty badawcze, środki na wdrożenia rozwiązań innowacyjnych; staże w firmach i wiodących ośrodkach naukowo-badawczych w kraju i za granicą; promocja dobrych praktyk). W tym obszarze działań powinno znaleźć się również wsparcie kierunków zamawianych na uczelniach.

C. **Inne instytucje otoczenia biznesu**. Wspomagane będą instytucje funkcjonujące oraz nowe, które będą świadczyć usługi wspierające poziom innowacyjności regionu (kapitał zalążkowy, kapitał podwyższonego ryzyka, aniołowie biznesu, fundusze pożyczkowe i poręczeniowe). W szczególności oczekiwane będzie świadczenie usług finansowych oraz pośredniczących dla nowych podmiotów gospodarczych działających w branżach zaawansowanych technologicznie lub wykazujących innowacyjność.

D. **Kapitał ludzki**. Ten kierunek działań związany jest ściśle z edukacją, ale w zakresie innowacyjności powinien być uzupełniony o działania wspierające innowacyjnych i kreatywnych mieszkańców regionu na każdym etapie życia (np. stypendia, finansowanie badań, mentoring, szkolenia dla firm i instytucji). Istotne będą również: rozwój doradztwa zawodowego dla uczniów szkół gimnazjalnych; rozwój kształcenia ustawicznego oraz szkolenia dostosowujące do zmian pracy, a także działania służące wzrostowi kompetencji kadr w przedsiębiorstwach (szkolenia, doradztwo).

E. **Infrastruktura**. Kierunek działań jest częściowo zbieżny z kierunkiem „infrastruktura teleinformatyczna" w celu strategicznym 4. Dotyczy również: wsparcia działalności parków naukowo-technologicznych; rozwoju inkubatorów technologicznych; tworzenia przestrzeni dla rozwoju kreatywności mieszkańców.

7.1.3. WZROST LICZBY MIEJSC PRACY

Region o jednym z najwyższych wskaźników bezrobocia w Unii Europejskiej musi starać się zwiększyć liczbę miejsc pracy oraz aktywność zawodową mieszkańców. Szczególnie istotne jest tworzenie trwałego zatrudnienia w sektorach potrafiących konkurować na rynkach międzynarodowych. W tym celu konieczne będą działania ukierunkowane na wzrost potencjału już działających firm, tworzenie nowych oraz przyciąganie bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Problemy na rynku pracy województwa warmińsko-mazurskiego wynikają m. in. z tego, że system edukacji nie reaguje odpowiednio szybko na potrzeby rynku. Niestety znaczna część wysoko wykwalifikowanych absolwentów szkół poszukuje pracy w innych regionach. Mimo to, konieczny jest nacisk na jak najlepsze kształcenie przyszłych pracowników i przedsiębiorców, w taki sposób, by mogli skutecznie konkurować na różnych rynkach pracy, a także byli w stanie sami tworzyć nowe miejsca zatrudnienia. Ważnym elementem realizacji tego celu jest ściślejsza współpraca przedsiębiorców ze światem nauki i edukacji. Działania samorządu województwa powinny uwzględniać specyfikę zmian na rynku pracy oraz endogeniczny potencjał regionu, dlatego będą ukierunkowane na rozwój inteligentnych specjalizacji, innowacyjność i przedsiębiorczość, a także rozwój usług rynkowych.

W ramach realizacji celu przewiduje się następujące kierunki działań:

A. **Zachęty dla utrzymywania i wzrostu zatrudnienia w firmach** m.in.: w postaci instrumentów inżynierii finansowej; systemów zachęt podatkowych; obniżania kosztów działalności firm na poziomie lokalnym (np. przygotowanie kadry pracowniczej, kształtowanie odpowiedniej mentalności siły roboczej, doradztwo dla przedsiębiorców). Tym kierunkiem działań powinny zostać objęte również osoby wykazujące przedsiębiorczość, rozpoczynające pracę na własny rachunek (w tym w sektorze ekonomii społecznej). Ważnym elementem kierunku działań powinno być wspieranie kształcenia ustawicznego.

B. **Współpraca przedsiębiorstw z wyższymi uczelniami i szkołami zawodowymi** w celu lepszego dopasowania profili nauczania do wymogów gospodarki (pozyskiwanie wykwalifikowanych kadr, wzrost kwalifikacji pracowników oraz wzrost kwalifikacji przedsiębiorców). Ściślejsze powiązanie uczelni i szkół z gospodarką regionu może nastąpić m.in. poprzez kształcenie w ramach zamówień edukacyjnych, rozwój współpracy i aktywizację edukacyjną w postaci staży dla absolwentów, praktyk zawodowych, stypendiów i staży dla doktorantów.

C. **Infrastruktura służąca rozwojowi przedsiębiorczości**, co oznacza przede wszystkim: wspieranie rozwoju parków naukowo-technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości; inkubatorów przedsiębiorczości społecznej; tworzenie nowych obszarów rozwojowych (stref gospodarczych) na terenach miast i wsi (w tym wchodzących w programy rewitalizacji miast).

D. **Szkoły i uczelnie**. W tym kierunku działań potrzebne będą przykładowo: tworzenie nowych kierunków kształcenia i dostosowywanie istniejących zgodnie z wymogami gospodarki oraz rynku pracy w województwie; podniesienie jakości kształcenia; ukierunkowanie części profili edukacyjnych na inteligentne specjalizacje; rozwój kształcenia ustawicznego; doradztwa zawodowego; ewaluacja kompetencji uczniów, studentów oraz nauczycieli i wykładowców.

E. **Monitoring rynku pracy i systemu edukacji**. Kierunek działań będzie realizowany na potrzeby wszystkich typów szkół. Istotnym elementem powinien być bank informacji o potrzebach rynku pracy i możliwościach kształcenia ustawicznego.

F. **Informacja i promocja**. Ten kierunek obejmuje m.in. doradztwo w zakresie warunków rozpoczynania i prowadzenia działalności gospodarczej, promocję postaw przedsiębiorczych.

7.2. CEL STRATEGICZNY 2. WZROST AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ

Wzrost aktywności społecznej będzie następował wskutek realizacji dwóch celów operacyjnych:

- rozwój kapitału społecznego;
- wzrost dostępności i jakości usług publicznych.

Pierwszy z nich jest ściśle związany z różnymi formami aktywności społecznej, w tym ekonomii społecznej, od indywidualnej do organizacyjnej. Wysoka jakość, a przede wszystkim powszechność usług publicznych również przyczynia się do wzrostu aktywności społecznej. Społeczeństwo wyedukowane, zdrowe, korzystające z oferty kulturalnej i wypoczynkowej jest społeczeństwem aktywnym.

7.2.1. ROZWÓJ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

Wysoki poziom kapitału społecznego świadczy nie tylko o cechach mieszkańców gmin i regionów, ale również wpływa na sytuację gospodarczą. Dlatego kapitał społeczny stawiany jest często wśród czynników decydujących o rozwoju, a kojarzony jest z takimi cechami, jak: poszanowanie prawa, zaufanie, tolerancja, solidarność, a także wysoka aktywność społeczna. Bardzo ważną rolę w rozwoju kapitału społecznego pełnią aktywne organizacje pozarządowe. To one najczęściej są nośnikami idei oraz inicjują współpracę między różnymi grupami społecznymi. Rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego w regionie będzie wpływał korzystnie również na postawę administracji samorządowej. Wzrost kapitału społecznego wymaga działań kształtujących go już na poziomie wychowania w rodzinie i w początkowym okresie edukacji (przedszkola), poprzez rozwój aktywności społecznej, obywatelskiej i kulturalnej. Jednocześnie system instytucjonalny musi wspierać zaangażowanie i chęci realizacji poszczególnych jednostek, by wspólnie dawać przykład innym w celu wyzwolenia szerszej aktywności społecznej.

Planowane kierunki działań:

A. **Aktywni mieszkańcy**. Kierunek działań obejmuje m.in.: tworzenie warunków dla powstawania i rozwoju aktywności społecznej oraz kształtowanie i wspieranie postaw obywatelskich mieszkańców w każdym wieku; edukację obywatelską, w tym w systemie oświaty; animowanie i wzmacnianie aktywności mieszkańców na rzecz rozwoju lokalnego; rozwój partycypacji społecznej i wolontariatu; tworzenie infrastruktury aktywności społecznej, w tym sportowej.
B. **Organizacje pozarządowe.** W kierunku tym mieszczą się np.: wzmacnianie potencjału organizacji pozarządowych poprzez tworzenie systemu wsparcia; ekonomizacja organizacji – rozwój przedsiębiorczości społecznej; rozwijanie kompetencji społecznych liderów i animatorów.
C. **Instytucje publiczne** (w tym w szczególności system edukacji i instytucje kultury). Realizacja celu w tym kierunku wymagać będzie m.in.: zwiększenia wykorzystania zasobów lokalnych instytucji publicznych dla rozwijania aktywności społecznej i obywatelskiej; tworzenia warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym; wzmocnienia edukacji obywatelskiej i kulturalnej; rozwoju kompetencji obywatelskich i kulturowych w kształceniu innym niż formalne; upowszechniania różnych form uczestnictwa w kulturze.
D. **Współpraca**. W szczególności kierunek będzie obejmował: zwiększenie udziału organizacji pozarządowych w tworzeniu polityk publicznych i realizacji zadań publicznych oraz standaryzację zadań publicznych; wspieranie istniejących i tworzenie trójsektorowych partnerstw lokalnych; wspieranie współpracy z podmiotami zagranicznymi, zwłaszcza z obwodu kaliningradzkiego; rozwój społecznej odpowiedzialności biznesu; wspieranie tworzenia i funkcjonowania federacji, sieci współpracy w celu łączenia zasobów i podejmowania wspólnych działań w sektorze pozarządowym;
E. **Informacja i promocja**. Aktywne postawy społeczne oraz „dobre praktyki" w sferze pożytku publicznego powinny być promowane w środowiskach lokalnych i na poziomie regionalnym. W szczególności za wzór powinni być stawiani wolontariusze i filantropi.

7.2.2. WZROST DOSTĘPNOŚCI I JAKOŚCI USŁUG PUBLICZNYCH

Niniejszy cel operacyjny dotyczy kilku ważnych dla regionu sfer rozwoju, którymi są: **edukacja** (w odróżnieniu od opisanych wcześniej zależności z gospodarką, w tym miejscu dotyczy edukacji szerzej rozumianej); **usługi medyczne**; **kultura**; **bezpieczeństwo publiczne** i **bezpieczeństwo socjalne**. Istotne będą kierunki działań, które przyczynią się do rozwoju funkcji ponadregionalnych Olsztyna oraz regionalnych Elbląga i Ełku, a także funkcji ponadlokalnych ośrodków powiatowych. Wzrost dostępności usług publicznych powinien przyczynić się do poprawy jakości życia na terenach wiejskich, w szczególności dzieci w zakresie edukacji i kultury.

W ramach celu operacyjnego przewiduje się następujące kierunki działań:

A. **Edukacja**. Ten kierunek działań obejmuje zarówno edukację formalną, jak i pozaformalną. W pierwszej z nich istotne są wszystkie etapy edukacji od edukacji przedszkolnej do studiów wyższych, z dużym naciskiem na kształcenie zawodowe uwzględniające inteligentne specjalizacje i potrzeby przedsiębiorców. Z kolei kształcenie przez całe życie wiąże się z procesami zachęcania i

wspierania postaw otwartych na wiedzę, chęć pozyskiwania nowych kwalifikacji, niezależnie od wieku i pełnionych funkcji. Dlatego ważne będą: inicjatywy zmierzające do powoływania nowych uczelni (przede wszystkim o profilu technicznym) oraz rozszerzania kierunków kształcenia i oferty nauczania w już istniejących (w tym kierunki kształcenia związane ze starzeniem się społeczeństwa); wzmocnienie i ustabilizowanie kadry naukowo-dydaktycznej; doskonalenie kwalifikacji (w tym samych nauczycieli); granty i środki na badania; rozwijanie współpracy między ośrodkami akademickimi w kraju i za granicą; edukacja ekologiczna; kształtowanie społeczeństwa informacyjnego (promocja i umiejętność wykorzystywania urządzeń teleinformatycznych i Internetu w edukacji, pracy i życiu codziennym); racjonalizacja sieci szkół w oparciu o jasne kryteria, a także usprawnienia dowozu uczniów do szkół; zwiększanie dostępu niepełnosprawnych do edukacji; opracowania i wdrożenia systemu stypendialnego dla dzieci i młodzieży z rodzin najbiedniejszych.

B. **Opieka zdrowotna**. Ten kierunek przewiduje tworzenie nowoczesnej opieki zdrowotnej uwzględniającej zmiany w strukturze demograficznej społeczeństwa. Mieszczą się tutaj działania służące zapewnieniu optymalnej dostępności do wszystkich kategorii świadczeń zdrowotnych, bez względu na miejsce zamieszkania. W ramach tego kierunku wspierane będą projekty służące podwyższeniu standardu obiektów ochrony zdrowia i ich wyposażenia medycznego, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju ośrodków specjalistycznych. Budowę obiektów ochrony zdrowia dopuszczać się będzie wyjątkowo – w sytuacji potrzeby wypełnienia luki w systemie usług zdrowotnych i braku możliwości zastosowania innego rozwiązania problemu. Istotne będzie również doskonalenie systemu zintegrowanego ratownictwa medycznego oraz informatyzacja podmiotów leczniczych.

C. **Profilaktyka i wsparcie potrzebujących**. Kierunek działań dotyczy przede wszystkim: promocji zdrowego stylu życia; zintegrowanych programów aktywizacji (bezrobotnych i niepełnosprawnych, dzieci i młodzieży ze środowisk najuboższych zagrożonych dziedziczeniem ubóstwa, osób starszych); promocji oferty wypoczynkowej regionu w powiązaniu z zachętami dla mieszkańców na aktywny wypoczynek; profilaktyki zjawisk patologicznych; poprawy jakości pracy szkoły (w tym doskonalenia i rozszerzania form pozaszkolnej działalności oświatowo-wychowawczej); wspierania roli szkoły w procesie integracji województwa i budowania tożsamości regionalnej; tworzenia bezpiecznej przestrzeni publicznej; resocjalizacji; systemów pomocy dla osób uzależnionych; systemów zastępczej opieki rodzinnej oraz opieki nad osobami starszymi (na poziomie wojewódzkim i powiatowym, wymagających również inicjowania rozwoju wolontariatu, tworzenia grup samopomocowych, wsparcia organizacji pozarządowych działających na rzecz osób i rodzin wymagających pomocy z zewnątrz).

D. **Instytucje kultury i organizacje pozarządowe**. Ten kierunek działań wiąże się z aktywizacją społeczną, ale również ze wzrostem jakości i różnorodności oferty kulturalnej regionu, przede wszystkim dla swoich mieszkańców. Potrzebne będzie wsparcie finansowe instytucji kultury również na rzecz włączenia ich w tworzenie produktów turystycznych i wypoczynkowych oraz rozszerzenie kręgu odbiorców (w tym osoby niepełnosprawne, uczniowie). Instytucje kultury i organizacje pozarządowe będą wspierane również w procesie wzmacniania ich funkcji regionotwórczej.

E. **Infrastruktura.** W ramach tego kierunku działań powinny znaleźć się wszystkie inwestycje infrastrukturalne wynikające z potrzeb niniejszego celu (np. infrastruktura sprzyjająca aktywizacji grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, infrastruktura przyjazna i uwzględniająca potrzeby ludzi

starszych, niepełnosprawnych; infrastruktura kultury, infrastruktura sportowa; infrastruktura edukacyjna (ośrodki wychowania przedszkolnego, szkoły, obszary edukacji ekologicznej); budownictwo czynszowe i różne formy budownictwa socjalnego, a także tworzenie niezbędnej infrastruktury socjalnej w takim stopniu, by była ona zagwarantowana na poziomie powiatów ; system hydrotechniczny regulujący stosunki wodne oraz zabezpieczenie przeciwpowodziowe, urządzenia osłony przeciwpowodziowej, urządzenia melioracyjne oraz kształtowanie koryta cieku naturalnego – zwłaszcza kompleksowe i nowoczesne działania uwzględniające zasady racjonalnego planowania w układzie zlewniowym).

F. **Policja, straż pożarna, straż graniczna, inspekcja transportu drogowego** – poprawienie infrastruktury, wyposażenia w sprzęt i środki transportu, a także działania służące wzrostowi efektywności i skuteczności tych służb.

G. **Koordynacja** – w szczególności powinna dotyczyć współpracy służb zapewniających bezpieczeństwo mieszkańców (policji, straży pożarnej, pogotowia ratunkowego, wodnego ochotniczego pogotowia ratunkowego, straży leśnej, straży rybackiej, służb weterynaryjnych, służb sanitarnych i innych), a także tworzenia centrów działań kryzysowych.

H. **Monitoring**. Ten kierunek działań powinien obejmować: badania stanu oraz potencjału rozwojowego usług dla starzejącego się społeczeństwa; monitorowanie zjawisk patologicznych; rozwój systemu rozpoznawania, prognozowania i monitorowania zagrożeń.

I. **Informacja i promocja**. W szczególności promocja społeczna, przedstawiająca Warmię i Mazury jako region, w którym warto żyć, niezależnie od wieku.

7.3. CEL STRATEGICZNY 3. WZROST LICZBY I JAKOŚCI POWIĄZAŃ SIECIOWYCH

Powiązania sieciowe, jakie odgrywają szczególną rolę w rozwoju dotyczą przede wszystkim gospodarki, dlatego taki właśnie charakter nadano temu celowi. Kluczowym podmiotem w realizacji tego celu będzie administracja publiczna. Osiągnięcie celów operacyjnych będzie wymagało wysokiej jakości funkcjonowania administracji, jej otwartości na współpracę oraz wysokiego zaangażowania w wykorzystywaniu różnych form współpracy na rzecz rozwoju regionu. To właśnie sieciowa współpraca powinna być ważnym narzędziem budowania relacji na różnych poziomach – formalnych i nieformalnych, branżowych i interdyscyplinarnych, dla osiągania efektów synergii. W celu strategicznym przewidziane są dwa cele operacyjne:

- doskonalenie administracji;
- intensyfikacja współpracy międzyregionalnej.

7.3.1. DOSKONALENIE ADMINISTRACJI

Administracja publiczna stanowi ważny element nowoczesnej i konkurencyjnej gospodarki. Wysoka jakość administracji zaliczana jest często do ważnych czynników lokalizacji. Od postawy urzędników

zależy w dużej mierze klimat inwestycyjny. Realizacja tego celu operacyjnego powinna również przyczynić się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Kierunki działań przewidzianych dla realizacji tego celu są następujące:

A. **E-administracja**. Kierunek działań powinien wesprzeć budowę społeczeństwa informacyjnego, ale przede wszystkim ułatwić kontakty na linii przedsiębiorcy – administracja. Potrzebne będzie wsparcie podnoszenia jakości oferowanych informacji oraz doskonalenie form przekazu (w tym obcojęzyczne strony internetowe).

B. **Zarządzanie strategiczne**, którego wyrazem powinna być umiejętność podejścia integrującego różne poziomy administracji. W ramach tego kierunku rozwijane będą szkolenia, wymiana doświadczeń krajowych i zagranicznych oraz integracja współpracy administracji wewnątrz regionu.

C. **Jakość funkcjonowania administracji** (wdrażanie w urzędach systemów jakości i ich certyfikacji; wspieranie poprawy organizacji urzędów i warunków pracy, w tym podwyższenie standardów obiektów administracji publicznej i ich wyposażenia; wspieranie rozwoju kompetencji, szkoleń i okresowych ocen).

D. **Współpraca** – w tym kierunku działań administracja powinna rozwijać swoje funkcje „animatora" regionalnego i lokalnego. Konieczne będzie wsparcie administracji w zakresie kreowania aktywności społeczności lokalnych, budowania partnerstw (miedzy samorządami, na linii samorząd – przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe), włączania obywateli w proces współdecydowania o rozwoju, a także współpracy jednostek samorządu terytorialnego w celu dzielenia się wykonywaniem usług publicznych.

E. **System pozyskiwania inwestorów zewnętrznych**. Istotą tego kierunku jest wsparcie istniejących w regionie Centrów Obsługi Inwestora (Regionalne Centrum Obsługi Inwestora – RCOI, Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera – COIE) w koordynacji kontaktów na linii otoczenie zewnętrzne – Warmia i Mazury oraz na linii COI – samorządy lokalne Warmii i Mazur. Potrzebne będą takie działania, jak: mentoring, szkolenia, wspólne działania promocyjne, tworzenie nowych obszarów rozwojowych w miastach i na terenach wiejskich ułatwiających rozpoczynanie działalności przez inwestorów zewnętrznych (rewitalizacja, restrukturyzacja, strefy aktywności gospodarczej).

F. **Wizerunek administracji**. Kierunek działań jest określony z myślą o inicjatywach służących budowaniu zaufania i przełamujących utarte negatywne stereotypy administracji. Konieczne będzie wspieranie wspólnych projektów administracji z przedsiębiorcami, grupami podejmującymi inicjatywy lokalne oraz organizacjami pozarządowymi.

7.3.2. INTENSYFIKACJA WSPÓŁPRACY MIĘDZYREGIONALNEJ

Współpraca międzyregionalna Warmii i Mazur powinna zmierzać do wykorzystania efektów synergii, jakie pojawiają się w różnego rodzaju partnerstwach. Województwo będzie starało się silniej podejmować różnego typu projekty rozwojowe we współpracy z sąsiadami, jak również z innymi partnerami.

Główne kierunki działań dotyczą różnych obszarów:

A. **Współpraca z regionami bałtyckimi**, w szczególności w zakresie: kreowania stref przyspieszonego rozwoju społeczno-gospodarczego wzdłuż korytarzy transportowych o znaczeniu europejskim i krajowym (korytarz transportowy Bałtyk-Adriatyk –Północny/Nadmorski korytarz transportowy jako rdzeń tzw. Strefy Rozwojowej Południowego Bałtyku); przełamywania luki transportowej Polski Północnej dla usprawnienia kluczowych powiązań transportowych między województwami nadmorskimi oraz dla poprawy ich spójności wewnętrznej (Korytarz Bałtyk-Adriatyk, w tym Via/Rail Baltica, Korytarz Północny/Nadmorski); usprawnienia kluczowych międzyregionalnych powiązań transportowych (w tym wspieranie rozwoju żeglugi bliskiego zasięgu, śródlądowej oraz wspieranie rozwoju małych portów); poprawy dostępności Zalewu Wiślanego i jego przystosowanie do potrzeb transportu śródlądowego (w tym usunięcie wszystkich barier prawnych dla zapewnienia swobodnej międzynarodowej żeglugi na tym akwenie); kształtowania krajowych i europejskich sieci energetycznych w zakresie przesyłu energii elektrycznej, gazu, ropy naftowej i paliw płynnych; poprawy stanu wód Morza Bałtyckiego (zwłaszcza Zalewu Wiślanego/Kaliningradzkiego); kształtowania i upowszechniania standardów dobrego zarządzania i zagospodarowania dla obszarów przybrzeżnych; poprawy spójności przestrzeni przyrodniczej w strefie Południowego Bałtyku; tworzenia silnego wizerunku i marki turystycznej Regionu Morza Bałtyckiego (m.in. w ramach Strategii Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego); tworzenia sieciowych ponadregionalnych produktów turystycznych (głównie w oparciu o: międzynarodową drogę wodną: E-70, z uwzględnieniem Żuław i Zalewu Wiślanego, jako kierunku turystycznego o rosnącym znaczeniu); kontynuacji realizacji Programu Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław do roku 2030; kreowania wszechstronnego rozwoju obszarów leśno-pojeziernych o wyjątkowej wartości w przestrzeni europejskiej, cennych i wrażliwych pod względem przyrodniczym oraz krajobrazowym; rozwoju ponadlokalnych funkcji ochrony zdrowia, edukacyjnych oraz koordynacja oferty szkolnictwa zawodowego na poziomie wyższym w miejskich obszarach funkcjonalnych; dalszego rozwoju inicjatyw klastrowych ponad wojewódzkich i kooperacji na linii nauka – biznes; wzmocnienia międzynarodowej współpracy uczelni, np. w formule sieci systematycznej współpracy szkół wyższych w obszarze Morza Bałtyckiego, opartej np. na koordynacji kierunków kształcenia, a także stałych mechanizmach wymiany kadr i studentów.

B. **Współpraca z regionami sąsiadującymi z Warmią i Mazurami oraz w ramach realizacji Strategii Rozwoju Polski Wschodniej** – istotne będą działania na rzecz wzrostu innowacyjności, transferu technologii, rozwoju turystyki, a także budowanie i wspieranie specjalizacji ponadregionalnych oraz działalność Biura Regionalnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Brukseli, funkcjonującego w ramach Domu Polski Wschodniej. Wykorzystane będą doświadczenia z dotychczasowej realizacji PO RPW, w tym współpraca w zakresie promocji gospodarczej. W szczególności z województwem podlaskim rysuje się istotne pole współpracy w zakresie aktywizacji społeczno-gospodarczej obszarów przygranicznych (na styku województw np. w ramach inicjatywy rozwojowej EGO oraz rozwijania koncepcji drogi wodnej pomiędzy Wielkimi Jeziorami Mazurskimi a Kanałem Augustowskim) oraz rozwoju wspólnych działań na rzecz sektora budowy jachtów, a także mleczarstwa, które należą do inteligentnych specjalizacji, kooperacji na linii nauka – biznes, wspólnej promocji i budowania produktów turystycznych. Z kolei z województwem kujawsko-pomorskim rysują się szerokie możliwości współpracy m. in. w zakresie produkcji rolno-spożywczej, promocji i turystyki.

C. **Współpraca z województwem mazowieckim, w tym z Warszawą**. Warszawa wśród miast Unii Europejskiej plasuje się na początku drugiej dziesiątki, jeśli idzie o koncentrację potencjału gospodarczego i siłę nabywczą. Dlatego żywotnym interesem województwa warmińsko-mazurskiego jest wykorzystanie komplementarności wobec stolicy kraju, sprzyjającej transferowi dochodów i tworzeniu miejsc pracy np. współpraca na linii nauka-biznes. Kwestia zasadniczej poprawy dostępności terytorialnej do stolicy wymaga inwestycji podejmowanych także na obszarze województwa mazowieckiego. Istotnym tematem jest pobudzanie rozwoju społeczno-gospodarczego gmin przygranicznych obydwu województw.

D. **Współpraca z obwodem kaliningradzkim FR, który jest dla Warmii i Mazur ważnym i naturalnym, z uwagi na bezpośrednie sąsiedztwo, partnerem międzynarodowym.** Waga, jaką Warmia i Mazury przypisują rozwojowi tej współpracy wynika nie tylko z faktu uczestniczenia w inicjatywach związanych z regionem bałtyckim, ale przede wszystkim z możliwości osiągania wspólnych korzyści gospodarczych. Do przewidywanych działań należą: wsparcie inicjatyw proeksportowych, działania na rzecz poprawy czystości wód Zalewu Wiślanego/Kaliningradzkiego, współrealizacja przedsięwzięć kulturalnych, współpraca w strefie przygranicznej (z zakresu infrastruktury technicznej i społecznej), m.in. w obszarze transgranicznym, kreowanie międzynarodowych produktów turystycznych oraz powiązań transportowych, szczególnie w oparciu o potencjał Zalewu Wiślanego/Kaliningradzkiego oraz rozwój kształcenia w zawodach (rzemiosłach) tradycyjnych, opartych o specyficzne zasoby gospodarcze.

E. **Współpraca z innymi regionami partnerskimi** – obejmuje zarówno współpracę z licznymi regionami partnerskimi Warmii i Mazur, jak i wspieranie tego typu współpracy na poziomie lokalnym. Ważne będzie rozszerzanie więzi gospodarczych, wykorzystywanie różnorodności kulturowej i złożoności historii Warmii i Mazur w celu budowania trwałych więzi gospodarczych (np. Ukraina, Litwa, Niemcy) oraz zwiększanie popytu na ofertę turystyczno-kulturową regionu (np. Niemcy i inne kraje UE), wspieranie współpracy z przedstawicielami mniejszości narodowych żyjących na terenach Warmii i Mazur (np. Ukraina, Niemcy), współpraca ze Związkami Polaków oraz Polakami, którzy opuścili region, ale chcieliby utrzymywać z nim kontakty.

7.4. CEL STRATEGICZNY 4. NOWOCZESNA INFRASTRUKTURA ROZWOJU

Cel strategiczny realizowany będzie przez trzy cele operacyjne, którymi są:

- zwiększenie zewnętrznej dostępności komunikacyjnej oraz wewnętrznej spójności;
- dostosowana do potrzeb sieć nośników energii;
- poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego.

7.4.1. ZWIĘKSZENIE ZEWNĘTRZNEJ DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ ORAZ WEWNĘTRZNEJ SPÓJNOŚCI

Konieczność realizacji tego celu wynika z oceny aktualnego stanu spójności przestrzennej Warmii i Mazur z otoczeniem oraz spójności wewnętrznej. Szczególnie wobec szybkiego rozwoju infrastruktury drogowej i lotniczej w innych regionach Polski, należy uwzględnić, iż bez realizacji tego celu nastąpi dalsza peryferyzacja województwa. Duży nacisk będzie położony także na rozwój infrastruktury informatycznej, która ma coraz większe znaczenie dla kształcenia, funkcjonowania przedsiębiorstw oraz życia codziennego mieszkańców. Ważnym czynnikiem zwiększającym dostępność komunikacyjną Warmii i Mazur jest infrastruktura związana z przejściami granicznymi, której jakość wpływa na współpracę międzynarodową i aktywizację obszarów nadgranicznych.

Główne kierunki działań w tym celu:

A. **Infrastruktura teleinformatyczna** – kierunek polegający na polepszaniu infrastruktury technicznej umożliwiającej powszechny, szybki dostęp do internetu wszystkim mieszkańcom i podmiotom gospodarczym w województwie.

B. **Inwestycje drogowe** – w szczególności powinny dotyczyć:

   a. drogi ekspresowej nr 7 (TEN-T);

   b. drogi S-61 (Via Baltica) Warszawa- Ełk (a także przygotowanie i złożenie przez Polskę do konkursu w ramach instrumentu Łącząc Europę wspólnego z Litwą projektu na dalszy odcinek w kierunku Litwy; TEN-T);

   c. powiązania komunikacyjnego stolicy województwa ze stolicą Polski poprzez dowiązanie Olsztyna do drogi S7 przede wszystkim drogą ekspresową nr 51;

   d. udrożnienia obszaru Olsztyna poprzez wyprowadzenie ruchu tranzytowego z miasta (w tym jego obwodnicy);

   e. zwiększenia dostępności przestrzennej obszarów o najniższym jej poziomie do Olsztyna (dokończenie modernizacji drogi krajowej nr 16 (będzie objęta siecią TEN-T) na odcinku od Borek Wielkich przez Mrągowo do Ełku) i subregionalnych ośrodków wzrostu w tym budowa i modernizacja dróg lokalnych;

   f. skomunikowania drogowego Olsztyna i innych części województwa z lotniskiem regionalnym w Szymanach;

   g. lepszego udostępnienia drogami krajowymi obszaru funkcjonalnego Wielkich Jezior Mazurskich mieszkańcom metropolii warszawskiej;

   h. poprawy dostępności do przejść na granicy z obwodem kaliningradzkim FR;

   i. rozwiązywania problemów komunikacyjnych w obszarach funkcjonalnych Olsztyna, Elbląga i Ełku;

   j. poprawa czasu dojazdu do miast powiatowych, przede wszystkim na obszarach o słabym dostępie do usług publicznych;

   k. dróg rowerowych poprawiających bezpieczeństwo ruchu i dostępność komunikacyjną do usług publicznych.

C. **Infrastruktura kolejowa**:

   a. budowa/modernizacja linii kolejowej Rail Baltica przez Ełk (E75; TEN-T);

   b. modernizacja odcinków linii kolejowych w ramach połączenia Toruń-Iława-Olsztyn-Korsze-Ełk objętego projektem sieci TEN-T ;

   c. poprawa kolejowego powiązania komunikacyjnego stolicy województwa ze stolicą Polski poprzez modernizację linii kolejowej na odcinku Olsztyn-Działdowo (nr 216);

   d. skomunikowanie lotniska regionalnego w Szymanach ze wschodnią częścią województwa poprzez modernizację linii kolejowej na odcinku Szczytno-Pisz-Ełk;

   e. modernizacja linii kolejowej Braniewo-Olsztyn (z uwagi na rozwijającą się współpracę z obwodem kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej).

D. **Transport lotniczy**: obejmujący rozbudowę portu lotniczego w Szymanach k/Szczytna do parametrów właściwych dla kategorii lotnisk drugorzędnych, modernizację istniejących i budowę nowych lotnisk lokalnych, tworzenie nowych lądowisk do obsługi ruchu turystycznego, biznesowego i sanitarnego.

E. **Komunikacja i transport wodny**, poprzez modernizację szlaków wodnych i rozbudowę już istniejących ze szczególnym uwzględnieniem Wielkich Jezior Mazurskich, dbanie o tor wodny przez Zalew Wiślany i rozwój portu w Elblągu oraz małych portów i przystani w całym regionie, umożliwienie dostępności do Zalewu Wiślanego przez kanał żeglugowy na Mierzei Wiślanej.

F. **Infrastruktura graniczna**: rozbudowa morskiego przejścia granicznego wraz z budową terminalu dla odpraw statków handlowych w Elblągu; rozbudowa przejść granicznych drogowych oraz innych przejść drogowych i kolejowych uzasadnionych ekonomicznie, budowa przejść dla ruchu lokalnego.

G. **Zintegrowany transport publiczny w ośrodkach miejskich, w szczególności w największych miastach regionu (Olsztyn, Elbląg i Ełk)**. W latach realizacji strategii utrzymane będą działania mające na celu rozwój zintegrowanych systemów transportu publicznego. Działania te służyć będą zarówno rozwojowi gospodarczemu, jak też ochronie miast przed nadmiernym hałasem i zanieczyszczeniem środowiska.

7.4.2. DOSTOSOWANA DO POTRZEB SIEĆ NOŚNIKÓW ENERGII

Postęp cywilizacyjny oraz trwały rozwój wymagają również inwestycji w sieci gazowe, energetyczne, a także wykorzystanie odnawialnych źródeł energii. Przyczyni się to do poprawy stanu ochrony środowiska przyrodniczego, a także zwiększy atrakcyjność inwestycyjną i poziom życia na Warmii i Mazurach. Region powinien dążyć do jak największej samowystarczalności energetycznej. Szansą dla regionu mogą być zakończone sukcesem poszukiwania gazu łupkowego i ropy naftowej.

W tym celu przewidziane są cztery kierunki działań:

A. **Sieć gazowa** – m.in. modernizacja i budowa dystrybucyjnej/przesyłowej sieci gazowej, w szczególności na obszarach jej pozbawionych, informatyczne systemy wspomagające zarządzanie i eksploatację dystrybucyjnej/przesyłowej sieci gazowej.

B. **Sieć energetyczna** –modernizacja optymalizująca jej parametry i wprowadzanie rozwiązań służących poprawie efektywności energetycznej w regionie.

C. **Sieć ciepłownicza**, w tym przede wszystkim budowa niskoemisyjnych wydajnych źródeł ciepła wraz z siecią rozdzielczą.

D. **Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii i węglowodorów łupkowych**, w tym budowa nowoczesnych instalacji (kogeneracja). Zrównoważony rozwój energetyki odnawialnej uwzględniający potrzeby związane z rozwojem gospodarczym, jak również ochroną zasobów przyrodniczych i krajobrazu.

7.4.3. POPRAWA JAKOŚCI I OCHRONA ŚRODOWISKA

Utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego jest jednym z podstawowych zagadnień w kontekście idei trwałego rozwoju. Kompleksowe dbanie o czystość powietrza, wód, ziemi oraz niski poziom hałasu wymaga nie tylko dalszych usprawnień, ale również coraz bardziej rzeczowego traktowania relacji środowisko-gospodarka. Szczegółowe zapisy dotyczące zagadnień związanych z ochroną przyrody i środowiska ujęte są w odpowiednich wojewódzkich politykach sektorowych, m.in. w *Programie ochrony środowiska*, *Planie gospodarki odpadami*.

W ramach celu przewiduje się następujące kierunki działań:

A. **Zapewnienie ochrony i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych**: podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa; zachowanie walorów krajobrazowych województwa; weryfikacja form ochrony przyrody; ochrona przed powodziami i deficytem wody; zapewnienie integralności przyrodniczej województwa; ochrona i restytucja elementów rodzimej przyrody, w tym prowadzenie inwentaryzacji, waloryzacji i monitoringu różnorodności biologicznej.

B. **Poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego**: redukcja emisji zanieczyszczeń powietrza, w szczególności z niskich źródeł emisji oraz poprzez stosowanie transportu (np. rowerowego) i ogrzewania przyjaznego środowisku; rozbudowa sieci kanalizacyjnych (w tym także kanalizacji deszczowej) oraz budowa lub modernizacja oczyszczalni ścieków (zwłaszcza na terenach zabudowy rozproszonej), dalsze inwestowanie w sieci wodociągowe; zapobieganie powstawaniu odpadów i racjonalna gospodarka odpadami, w tym selektywna zbiórka odpadów, recykling, odzysk, budowa instalacji zagospodarowania odpadów; usuwanie substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska, zwłaszcza PCB i azbestu; ochrona ekosystemów leśnych przed pożarami i innymi szkodliwymi czynnikami zagrażającymi trwałości lasów, prowadzenie monitoringu środowiska i ogólnodostępnej wojewódzkiej bazy danych o środowisku (GIS).

8. OBSZARY STRATEGICZNEJ INTERWENCJI

Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) odzwierciedlają potencjały i problemy rozwojowe w układzie terytorialnym, które będą przedmiotem zainteresowania Strategii. OSI dotyczą zarówno obszarów o szczególnym potencjale rozwojowym, jak i tych, które wymagają troski ze względu na występujące zapóźnienia.

Wyznaczenie OSI wynika z idei koncentracji interwencji na określonych zagadnieniach w ściśle zdiagnozowanej przestrzeni. Konsekwencją wyznaczenia OSI będzie terytorialne podejście do Programów Operacyjnych realizowanych przez Samorząd Województwa.

W toku prac nad Strategią wyróżniono 9 takich obszarów:

1. Tygrys warmińsko-mazurski;
2. Aglomeracja Olsztyna;
3. Ośrodki subregionalne;
4. Nowoczesna wieś;
5. Obszary peryferyzacji społeczno-gospodarczej;
6. Obszary o słabym dostępie do usług publicznych;
7. Obszary przygraniczne;
8. Obszary wymagające restrukturyzacji i rewitalizacji;
9. Obszary o ekstremalnie niskiej dostępności komunikacyjnej.

Fakt włączenia określonych jednostek do OSI faworyzuje je w zakresie realizacji działań przypisanych danemu OSI (np. w RPO), lecz nie wyklucza udziału np. gmin sąsiednich. Udział ten będzie możliwy w przypadku uzasadnionej współpracy dla rozwiązywania problemów, które występują w gminach „przypisanych” do OSI.

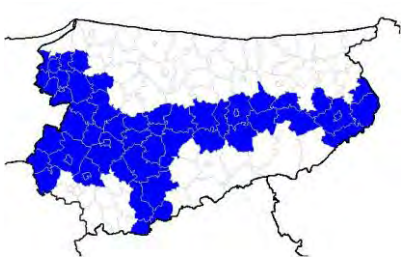
8.1. OSI – TYGRYS WARMIŃSKO-MAZURSKI

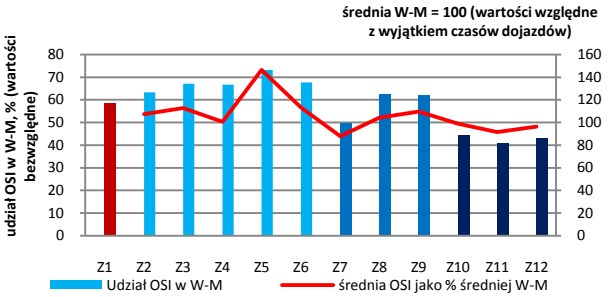
Uzasadnienie strategicznej interwencji: konieczność dynamizacji procesów rozwojowych oraz wzmocnienie konkurencyjności krajowej i międzynarodowej regionu.

Powiązanie OSI z polityką krajową (KSRR): wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów.

Kryterium wyboru: położenie ośrodka gminnego w odległości maksymalnie 15 km od drogi nr 7 lub nr 16.

Mapa 18. Tygrys warmińsko-mazurski na tle województwa, 2010 r.

Z1 – liczba ludności (2010); **Z2** – liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w 2010 r.; **Z3** – liczba pracujących w 2010 r., **Z4** – zarejestrowane spółki z udziałem zagranicznym (2010); **Z5** - korzystający z noclegów w 2010 r.; **Z6** – suma środków z UE w budżetach gmin (2006-2010); **Z7** – bezrobotni zarejestrowani (2010); **Z8** – liczba organizacji w 2010 r.; **Z9** – uczestnicy imprez organizowanych w gminie (2009); **Z10** – suma czasów dojazdu do miasta powiatowego; **Z11** – suma czasów dojazdu do Olsztyna; **Z12** – suma czasów dojazdu do Warszawy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Wójcik, Herbst 2012.

Tabela 2. OSI – tygrys warmińsko-mazurski – synteza

Atuty	Słabości
1. Duże ośrodki miejskie 2. Relatywnie wysoka jakość życia (migracje niższe, niż w przypadku średniej wojewódzkiej) 3. Dynamiczny rynek pracy 4. Dynamiczne zmiany na rynku mieszkaniowym 5. Poprawiająca się dostępność komunikacyjna 6. Znacząco rozwinięte funkcje turystyczne 7. Relatywnie wysoka zamożność (m.in. wysokie dochody własne gmin) 8. Rozwinięte usługi rynkowe w licznych ośrodkach 9. Dość wysoka koncentracja organizacji społecznych 10. Wysoka atrakcyjność inwestycyjna i konkurencyjność w skali województwa 11. Znacząca w skali kraju liczba obiektów zabytkowych 12. Skuteczność w pozyskiwaniu środków z UE 13. Relatywnie wysoka jakość promocji gospodarczej gmin (strony www)	1. Dynamika zainteresowania inwestorów w ostatnim czasie wskazuje na wysoką konkurencję ze strony innych obszarów 2. Relatywnie wysoki udział obszarów chronionych w powierzchni gmin 3. Bardzo duże zróżnicowanie wewnątrz OSI dostępności komunikacyjnej do Olsztyna i do Warszawy 4. Trudności z realizacją inwestycji modernizacyjnych, szczególnie na drodze nr 16 5. Mniejsze, niż warmińsko-mazurskie, zainteresowanie województw pomorskiego i mazowieckiego realizacją inwestycji na drodze nr 7

Oczekiwane efekty interwencji: dynamizacja procesów gospodarczych, rozwój współpracy sieciowej – w tym w zakresie innowacyjności, wzrost atrakcyjności inwestycyjnej, wzrost jakości życia, wzrost kooperacji krajowej i międzynarodowej.

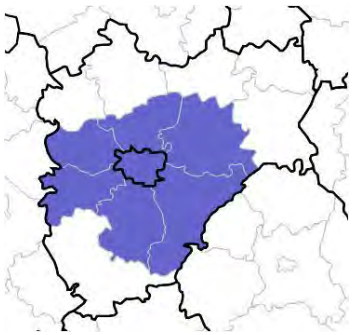
8.2. OSI – AGLOMERACJA OLSZTYNA

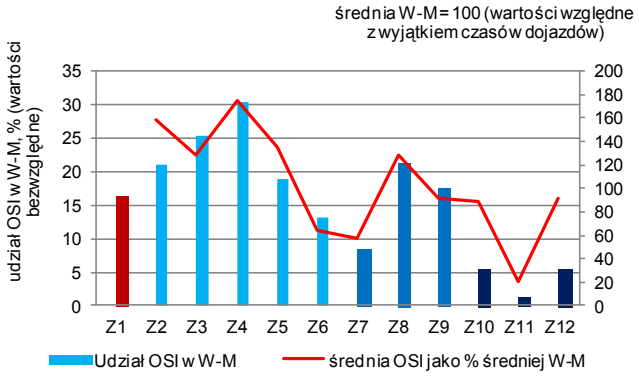
Uzasadnienie strategicznej interwencji: potrzeba wzmocnienia konkurencyjności krajowej i międzynarodowej stolicy województwa i jej obszaru funkcjonalnego, delimitowanego w Panie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Powiązanie OSI z polityką krajową (KSRR): wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów.

Kryterium wyboru: sąsiedztwo administracyjne z miastem Olsztyn.

Mapa 19. OSI – Aglomeracja Olsztyna na tle województwa, 2010 r.

Z1 – liczba ludności (2010); **Z2** – liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w 2010 r.; **Z3** – liczba pracujących w 2010 r., **Z4** – zarejestrowane spółki z udziałem zagranicznym (2010); **Z5** - korzystający z noclegów w 2010 r.; **Z6** – bezrobotni zarejestrowani (2010); **Z7** – liczba organizacji w 2010 r.; **Z8** – uczestnicy imprez organizowanych w gminie (2009); **Z9** – suma czasów dojazdu do miasta powiatowego; **Z10** – suma czasów dojazdu do Olsztyna; **Z11** – suma czasów dojazdu do Warszawy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Wójcik, Herbst 2012.

Tabela 3. OSI – Aglomeracja Olsztyna – synteza

Atuty	Słabości
1. Wysoka atrakcyjność zamieszkania 2. Duża koncentracja pracodawców 3. Wysoka krajowa konkurencyjność OSI w ujęciu dynamicznym 4. Znacząco rozwinięte funkcje turystyczne 5. Wysokie dochody własne gmin 6. Duże obszary o walorach rekreacyjnych 7. Rozwinięte usługi rynkowe w Olsztynie 8. Wysoka koncentracja organizacji społecznych 9. Znaczący w skali krajowej rozwój budownictwa mieszkaniowego 10. Wysoka atrakcyjność inwestycyjna i konkurencyjność w skali województwa 11. Znaczący ośrodek akademicki 12. Koncentracja działalności B+R w Olsztynie 13. Znacząca w skali kraju liczba obiektów zabytkowych	1. Niska dynamika rynku pracy 2. Brak lotniska i relatywnie słabe połączenia komunikacyjne (w porównaniu z innymi wojewódzkimi miastami w Polsce) 3. Brak obwodnicy Olsztyna 4. Mała dynamika przyrostu spółek z udziałem zagranicznym 5. Słabo rozwinięta współpraca Olsztyna z gminami ościennymi 6. Relatywnie słabe powiązania sieciowe uczelni wyższych z otoczeniem krajowym i zagranicznym 7. Niska innowacyjność w skali kraju i w skali europejskiej 8. Wysoki udział obszarów prawnie chronionych w części OSI 9. Zróżnicowana aktywność społeczna

Oczekiwane efekty interwencji: wzrost funkcji metropolitalnych Olsztyna (np. medyczne i rehabilitacyjne, kulturowe, centrum naukowo-technologiczne, wysoka specjalizacja naukowa); wzmocnienie funkcji gospodarczych (atrakcyjność inwestycyjna i turystyczna); rozwój zintegrowanego systemu komunikacyjnego obejmującego aglomerację; wzrost jakości życia i rozwój środowiska dla ludzi kreatywnych; rewitalizacja społeczno-gospodarcza.

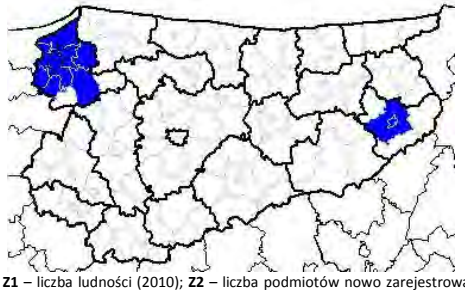
8.3. OSI – OŚRODKI SUBREGIONALNE

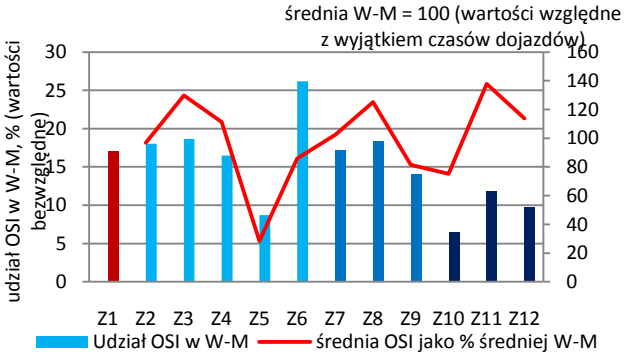
Uzasadnienie strategicznej interwencji: potrzeba wzmocnienia konkurencyjności województwa poprzez rozwój ośrodków subregionalnych oraz ich obszarów funkcjonalnych delimitowanego w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Powiązanie OSI z polityką krajową (KSRR): wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów.

Kryterium wyboru: w przypadku Elbląga kryterium najbliższego sąsiedztwa administracyjnego rozszerzone o gminy położone w pobliżu na najważniejszym szlaku komunikacyjnym (droga ekspresowa nr 7), w przypadku Ełku kryterium najbliższego sąsiedztwa.

Mapa 20. OSI – Ośrodki subregionalne na tle województwa, 2010 r.

Z1 – liczba ludności (2010); **Z2** – liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w 2010 r.; **Z3** – liczba pracujących w 2010 r., **Z4** – spółki z udziałem zagranicznym zarejestrowane w 2010 r.; **Z5** - korzystający z noclegów w 2010 r.; **Z6** – suma środków z UE w budżetach gmin (2006-2010); **Z7** – bezrobotni zarejestrowani (2010); **Z8** – liczba organizacji w 2010 r.; **Z9** – uczestnicy imprez organizowanych w gminie (2009); **Z10** – suma czasów dojazdu do miasta powiatowego; **Z11** – suma czasów dojazdu do Olsztyna; **Z12** – suma czasów dojazdu do Warszawy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Wójcik, Herbst 2012.

Tabela 4. OSI – Ośrodki subregionalne – synteza

Atuty	Słabości
1. Potencjał ludnościowy Elbląga i Ełku 2. Dodatnie migracje w obszarze Ełku 3. Wysoka aktywność gospodarcza w Elblągu (szczególnie) i w Ełku 4. Wysoka konkurencyjność i potencjał rozwojowy na tle województwa 5. Wytworzone relacje społeczno-gospodarcze między Elblągiem i Trójmiastem oraz Ełkiem i północną częścią województwa Podlaskiego 6. Liczne organizacje pozarządowe w Elblągu 7. Wysoka aktywność budownictwa mieszkaniowego w Ełku 8. Dość dobrze rozwinięta funkcja turystyczna w Ełku 9. Duże doświadczenie w pozyskiwaniu środków europejskich (głównie Elbląg) 10. Dość wysoka aktywność społeczna w Ełku	1. Odpływ ludności z obszaru Elbląga 2. Relatywnie wysokie bezrobocie 3. Dość słabe otoczenie gospodarcze Ełku 4. Organizacje społeczne w Ełku poniżej średniej wojewódzkiej. 5. Mała aktywność budownictwa mieszkaniowego w Elblągu 6. Relatywnie niska aktywność społeczna w Elblągu

Oczekiwane efekty interwencji: wzrost funkcji subregionalnych Elbląga i Ełku (gospodarczych, społecznych, w tym edukacyjnych, kulturowych i medycznych); wzrost konkurencyjności gospodarczej w kraju i za granicą; podniesienie poziomu kapitału społecznego; wzrost różnorodności i dopasowania oferty edukacyjnej do potrzeb rynku; rewitalizacja społeczno-gospodarcza; intensyfikacja współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej; wykształcenie wyrazistych funkcji społeczno-gospodarczych obu miast.

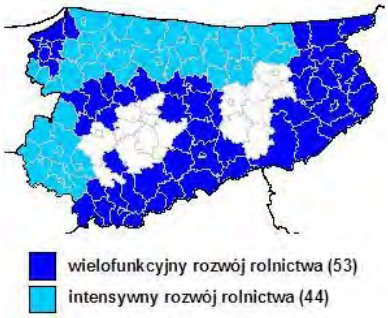
8.4. OSI – NOWOCZESNA WIEŚ

Uzasadnienie strategicznej interwencji: Wzrost konkurencyjności obszarów oferujących najlepsze warunki dla produkcji żywności wysokiej jakości oraz wzrostu produktywności produkcji rolniczej.

Powiązanie OSI z polityką krajową (KSRR): Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów (rozwijanie potencjału rozwojowego i absorpcyjnego obszarów wiejskich).

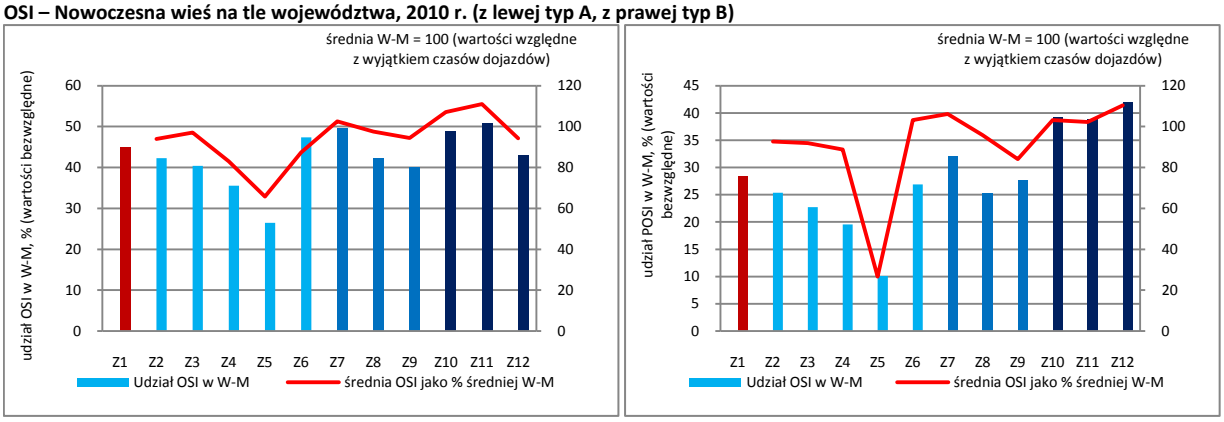
Kryterium wyboru: waloryzacja przestrzeni województwa ze względu na kierunki rozwoju rolnictwa dokonana przez Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie. Waloryzacja ta uwzględnia zarówno możliwości wielofunkcyjnego rozwoju rolnictwa (w tym ekologicznego)(**typ A**), jak i kierunek intensywnego rozwoju rolnictwa pokrywającego się z najlepszymi parametrami rolniczej przestrzeni produkcyjnej (**typ B**)

Mapa 21. OSI – Nowoczesna wieś

Źródło: Rawa-Gładych, Wróblewska (2011).

OSI – Nowoczesna wieś na tle województwa, 2010 r. (z lewej typ A, z prawej typ B)

Z1 – liczba ludności (2010); **Z2** – liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w 2010 r.; **Z3** – liczba pracujących w 2010 r., **Z4** – zarejestrowane spółki z udziałem zagranicznym (2010); **Z5** - korzystający z noclegów w 2010 r.; **Z6** – suma środków z UE w budżetach gmin (2006-2010); **Z7** – bezrobotni zarejestrowani (2010); **Z8** – liczba organizacji w 2010 r.; **Z9** – uczestnicy imprez organizowanych w gminie (2009); **Z10** – suma czasów dojazdu do miasta powiatowego; **Z11** – suma czasów dojazdu do Olsztyna; **Z12** – suma czasów dojazdu do Warszawy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Wójcik, Herbst 2012.

Tabela 5. OSI – Nowoczesna wieś – synteza

Atuty	Słabości
1. Bardzo dobre warunki dla intensywnego rozwoju rolnictwa (typ B) 2. Bardzo dobre warunki dla wielofunkcyjnego rozwoju rolnictwa (typ A) 3. Konkurencyjne małe miasta i miasteczka 4. Pojawiający się inwestorzy wysoko oceniający walory poszczególnych gmin 5. Wysoka skuteczność niektórych gmin w pozyskiwaniu środków zagranicznych	1. Odpływ ludności (migracje) i generalnie ubytek ludności 2. Problemy na rynku pracy 3. Słabe wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości 4. Niewielki odsetek zatrudnionych w usługach rynkowych 5. Ogólnie niska zamożność gmin 6. Niewielki ruch na rynku mieszkaniowym 7. Ogólnie niski potencjał rozwojowy 8. Niewielka aktywność społeczna 9. Słaba dostępność komunikacyjna

Oczekiwane efekty interwencji: wzrost specjalizacji w zakresie produkcji żywności wysokiej jakości bazującej na regionalnych zasobach przyrodniczych, wspierającej poziom dochodów mieszkańców regionu; wzrost współpracy biznesowej, a także aktywności promocyjnej i targowej; wzrost przedsiębiorczości.

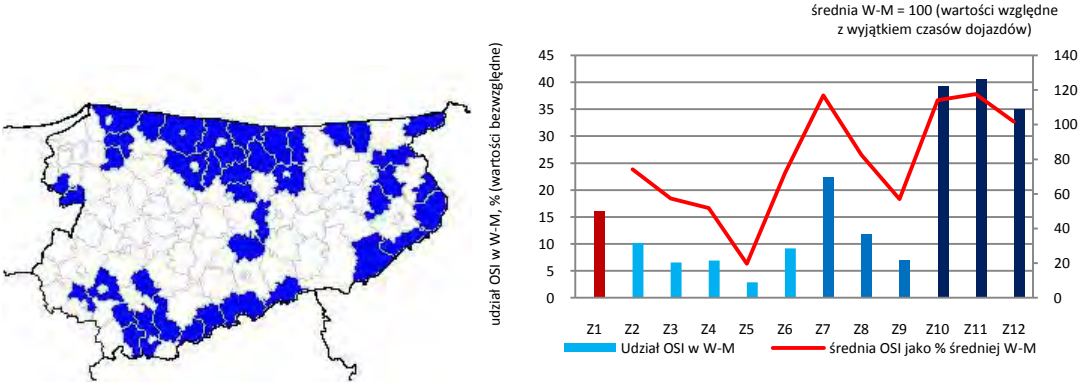
8.5. OSI – OBSZARY PERYFERYZACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ

Uzasadnienie strategicznej interwencji: spójność terytorialna województwa warmińsko-mazurskiego.

Powiązanie OSI z polityką krajową (KSRR): budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych.

Kryterium wyboru: zaliczenie gminy do grupy o niskim potencjale rozwojowym w badaniu potencjału rozwojowego gmin województwa warmińsko-mazurskiego.

Mapa 22. OSI – Obszary peryferyzacji społeczno-gospodarczej na tle województwa, 2010 r.

Z1 – liczba ludności (2010); **Z2** – liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w 2010 r.; **Z3** – liczba pracujących w 2010 r., **Z4** – zarejestrowane spółki z udziałem zagranicznym (2010); **Z5** - korzystający z noclegów w 2010 r.; **Z6** – suma środków z UE w budżetach gmin (2006-2010); **Z7** – bezrobotni zarejestrowani (2010); **Z8** – liczba organizacji w 2010 r.; **Z9** – uczestnicy imprez organizowanych w gminie (2009); **Z10** – suma czasów dojazdu do miasta powiatowego; **Z11** – suma czasów dojazdu do Olsztyna; **Z12** – suma czasów dojazdu do Warszawy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Wójcik, Herbst 2012.

Tabela 6. OSI – Obszary peryferyzacji społeczno-gospodarczej – synteza

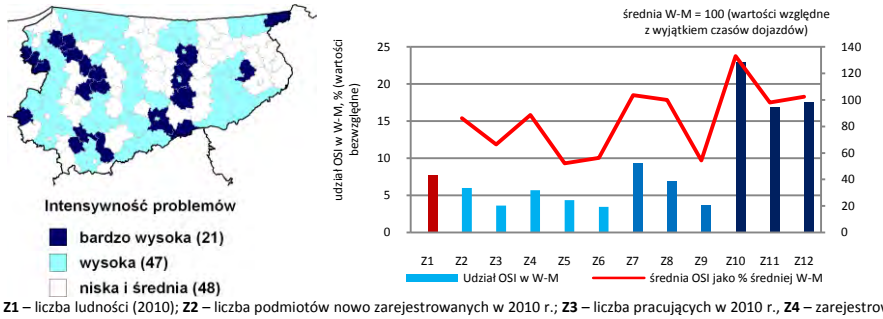
Atuty	Słabości
1. Kilka gmin o wysokiej konkurencyjności 2. Dobrze wykształcone funkcje turystyczne w wybranych gminach 3. Relatywnie duże nasycenie obiektami zabytkowymi	1. Utrata potencjału ludnościowego – głównie na skutek migracji 2. Generalnie niska zamożność gmin 3. Problemy na rynku pracy współwystępujące z wysokim bezrobociem 4. Niska przedsiębiorczość, w tym słaby rozwój podmiotów prywatnych 5. Niski udział pracujących w usługach rynkowych 6. Nieadekwatne do potencjału ludnościowego nasycenie organizacjami społecznymi 7. Trudna sytuacja na rynku mieszkaniowym 8. Pogarszająca się konkurencyjność w skali kraju 9. Ogólnie niska atrakcyjność inwestycyjna i małe zainteresowanie inwestorów 10. Ogólnie słaba pozycja pod względem bazy noclegowej 11. Niska jeziorność 12. Ogólnie niewielki udział w pozyskiwaniu środków z UE 13. Niska dostępność komunikacyjna do Olsztyna, ale również często słaba pozycja w zakresie dojazdu do miasta powiatowego

Oczekiwane efekty interwencji: podniesienie poziomu kapitału społecznego; rozwój organizacji pozarządowych, aktywizacji społecznej i działań w zakresie ekonomii społecznej; wzrost atrakcyjności turystycznej i efektywna promocja produktów turystycznych; lepsze wykorzystanie walorów przyrodniczych dla aktywizacji społeczno-gospodarczej.

8.6. OSI – OBSZARY O SŁABYM DOSTĘPIE DO USŁUG PUBLICZNYCH

Uzasadnienie strategicznej interwencji: trudności z dostępnością do usług publicznych skutkujące marginalizacją niektórych obszarów, a także przekładające się na jakość kapitału ludzkiego.

Mapa 23. OSI - Obszary o słabym dostępie do usług publicznych na tle województwa, 2010 r.

Z1 – liczba ludności (2010); **Z2** – liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w 2010 r.; **Z3** – liczba pracujących w 2010 r., **Z4** – zarejestrowane spółki z udziałem zagranicznym (2010); **Z5** - korzystający z noclegów w 2010 r.; **Z6** – suma środków z UE w budżetach gmin (2006-2010); **Z7** – bezrobotni zarejestrowani (2010); **Z8** – liczba organizacji w 2010 r.; **Z9** – uczestnicy imprez organizowanych w gminie (2009); **Z10** – suma czasów dojazdu do miasta powiatowego; **Z11** – suma czasów dojazdu do Olsztyna; **Z12** – suma czasów dojazdu do Warszawy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Wójcik, Herbst 2012.

Powiązanie OSI z polityką krajową (KSRR): budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych (wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe).

Kryterium wyboru: statystyczne, bazujące na 11 wskaźnikach charakteryzujących usługi ne[36, 37].

Tabela 7. OSI – Obszary o słabym dostępie do usług publicznych – synteza

Atuty	Słabości
1. Bliskość Olsztyna i Elbląga, a także Ełku i innych miast powiatowych 2. W niektórych przypadkach bliskość silnego miasta powiatowego 3. Relatywnie dobrze rozwinięte funkcje turystyczne 4. Poprawa konkurencyjności dynamicznej w kilku gminach 5. Duże nasycenie obiektami zabytkowymi	1. Ogólnie, choć z wyjątkami, spadek liczby ludności i generalnie ujemne saldo migracji 2. Problemy na rynku pracy oraz bardzo niekorzystne zmiany na tym rynku (ubytek miejsc pracy) 3. Niska przedsiębiorczość i niewielki wzrost nowych podmiotów gospodarczych 4. Ogólnie bardzo niskie wskaźniki przyrostu powierzchni mieszkaniowej 5. Niski poziom zamożności oraz generalnie małe wykorzystanie środków UE 6. Bardzo zróżnicowany poziom potencjału rozwojowego 7. Małe zainteresowanie inwestorów zagranicznych 8. Ogólnie niska, ale bardzo zróżnicowana konkurencyjność wojewódzka oraz niska konkurencyjność krajowa 9. Niski udział pracujących w usługach rynkowych 10. Słabość gmin położonych wokół miasta posiadającego również problemy z dostępem do usług publicznych (Kętrzyn, Mrągowo, Szczytno) 11. Duże zróżnicowanie nasycenia organizacjami społecznymi 12. Bardzo duże zróżnicowanie liczby korzystających z noclegów (w skali całego roku) 13. Generalnie niska jeziorność 14. Tylko kilka gmin o wysokiej aktywności społecznej 15. Znaczne odległości czasowe od miast powiatowych 16. Poza kilkoma wyjątkami słaba jakość stron www z punktu widzenia inwestorów i turystów

Oczekiwane efekty interwencji: wzrost dostępu do usług publicznych; aktywizacja społeczna; poprawa połączeń komunikacyjnych z lokalnymi ośrodkami wzrostu; wzrost przedsiębiorczości.

[36] Zob. Konkurencyjność Warmii i Mazur – diagnoza problemowa.

[37] Z powodu przeciętnych wartości wskaźników statystycznych, jedna gmina w województwie - Dąbrówno nie została zaliczona do żadnego OSI. Dlatego decyzją Zarządu Województwa została włączona do OSI – Obszary o słabym dostępie do obszaru usług publicznych (najbardziej odpowiada cechom tego OSI).

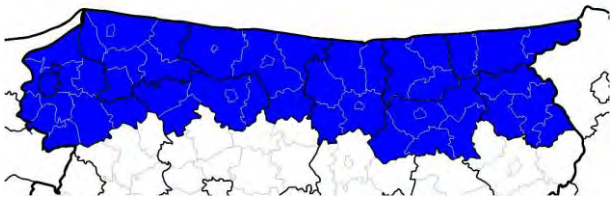
8.7. OSI – OBSZARY PRZYGRANICZNE

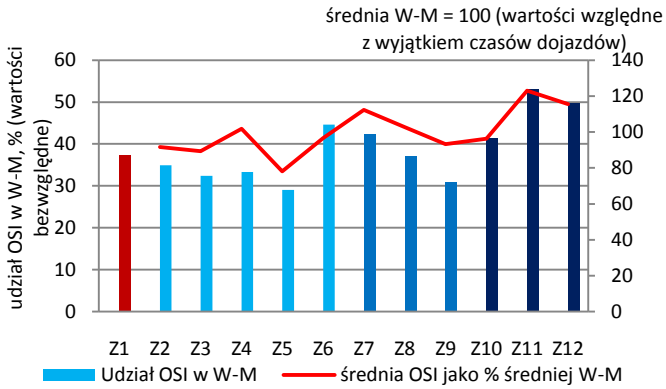
Uzasadnienie strategicznej interwencji: nawarstwienie różnorodnych problemów społeczno-gospodarczych w obszarze przygranicznym.

Powiązanie OSI z polityką krajową (KSRR): budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych (przezwyciężanie niedogodności związanych z położeniem obszarów przygranicznych, szczególnie wzdłuż zewnętrznych granic UE).

Kryterium wyboru: rozwiązanie zaproponowane w KSRR (s. 103) opierające się o **sieć powiatów i uwzględniające odległość stolicy tej jednostki od granicy Państwa (do 50 km)**.

Mapa 24. OSI – Obszary przygraniczne na tle województwa, 2010 r.

Z1 – liczba ludności (2010); **Z2** – liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w 2010 r.; **Z3** – liczba pracujących w 2010 r., **Z4** – zarejestrowane spółki z udziałem zagranicznym (2010); **Z5** - korzystający z noclegów w 2010 r.; **Z6** – suma środków z UE w budżetach gmin (2006-2010); **Z7** – bezrobotni zarejestrowani (2010); **Z8** – liczba organizacji w 2010 r.; **Z9** – uczestnicy imprez organizowanych w gminie (2009); **Z10** – suma czasów dojazdu do miasta powiatowego; **Z11** – suma czasów dojazdu do Olsztyna; **Z12** – suma czasów dojazdu do Warszawy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Wójcik, Herbst 2012.

Tabela 8. OSI – Obszary przygraniczne - synteza

Atuty	Słabości
1. Przejścia graniczne 2. Mały udział obszarów chronionych w części zachodniej 3. Dość znaczące nasycenie obiektami zabytkowymi 4. Relatywnie wysoka aktywność społeczna w części wschodniej 5. Dobre połączenia komunikacyjne wewnątrz OSI	1. Spadek liczby ludności, ujemne migracje 2. Ogólnie niska zamożność gmin 3. Relatywnie niska przedsiębiorczość 4. Wysokie bezrobocie i negatywne zmiany na rynku pracy (ubytek miejsc pracy) 5. Słabe nasycenie organizacjami społecznymi w środkowej części obszaru 6. Bardzo słabe wyniki w zakresie wzrostu powierzchni użytkowej mieszkań 7. Ogólnie słaba aktywność inwestorów zagranicznych (z kilkoma wyjątkami) 8. Bardzo zróżnicowana konkurencyjność wojewódzka 9. Duża liczba gmin o niskim potencjale rozwojowym 10. Niewielkie wykorzystanie miejsc noclegowych w części zachodniej 11. Ogólnie niska jeziorność (z wyjątkiem kilku gmin) 12. Bardzo zróżnicowane wykorzystanie środków z UE 13. Słaba dostępność komunikacyjna do miast powiatowych w części zachodniej 14. Bardzo niska dostępność komunikacyjna do Olsztyna - szczególnie części wschodniej

Oczekiwane efekty interwencji: intensyfikacja współpracy międzynarodowej; wykorzystanie szans wynikających z małego ruchu przygranicznego (aktywizacja społeczna i gospodarcza); wzrost przedsiębiorczości; poprawa powiązań komunikacyjnych w pasie przygranicznym; utworzenie i wypromowanie produktów turystycznych.

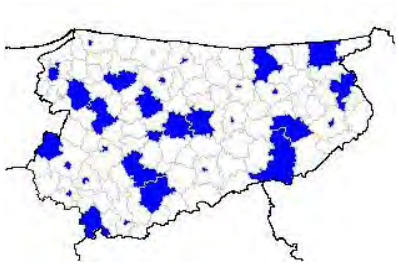
8.8. OSI – OBSZARY WYMAGAJĄCE RESTRUKTURYZACJI I REWITALIZACJI

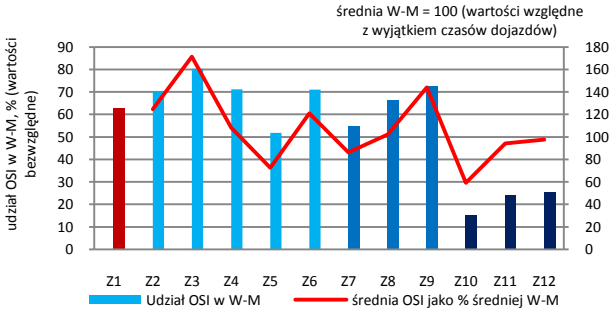
Uzasadnienie strategicznej interwencji: utrata konkurencyjności małych i średnich miast w wyniku silnej konkurencji zewnętrznej oraz pogarszającej się sytuacji w gminach otaczających te miasta. Problemy społeczne dużych miast (wybrane dzielnice).

Powiązanie OSI z polityką krajową (KSRR): Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych (restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze).

Kryterium wyboru: kryterium **administracyjno-statystyczne** (gminy miejskie oraz miasta w gminach miejsko-wiejskich liczące powyżej 5000 mieszkańców[38]).

Mapa 25. OSI – Obszary wymagające restrukturyzacji i rewitalizacji na tle województwa, 2010 r.

Z1 – liczba ludności (2010); **Z2** – liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w 2010 r.; **Z3** – liczba pracujących w 2010 r., **Z4** – zarejestrowane spółki z udziałem zagranicznym (2010); **Z5** - korzystający z noclegów w 2010 r.; **Z6** – suma środków z UE w budżetach gmin (2006-2010); **Z7** – bezrobotni zarejestrowani (2010); **Z8** – liczba organizacji w 2010 r.; **Z9** – uczestnicy imprez organizowanych w gminie (2009); **Z10** – suma czasów dojazdu do miasta powiatowego; **Z11** – suma czasów dojazdu do Olsztyna; **Z12** – suma czasów dojazdu do Warszawy.

Na mapie zaznaczono miasta i gminy miejsko-wiejskie, na terenie których położone są miasta liczące ponad 5000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Wójcik, Herbst 2012.

Tabela 9. Obszary wymagające restrukturyzacji i rewitalizacji - synteza

Atuty	Słabości
1. Relatywnie wysokie dochody własne i wskaźnik zamożności 2. Miejsca pracy i relatywnie niskie bezrobocie 3. Wysoki udział pracujących w usługach rynkowych 4. Wysoki odsetek ludności z wyższym wykształceniem 5. Nasycenie podmiotami prywatnymi oraz relatywnie wysoka przedsiębiorczość 6. Ogólnie wysokie nasycenie organizacjami społecznymi 7. Liczne obiekty zabytkowe 8. Skuteczność w pozyskiwaniu środków z UE 9. Wysoka jakość stron www skierowanych do turystów i przedsiębiorców	1. Spadek liczby ludności (w zdecydowanej większości miast, głównie na skutek migracji) 2. Spadek liczby miejsc pracy (w znacznej części ośrodków) 3. W dużej części miast zahamowane procesy rozwoju budownictwa mieszkaniowego 4. Mała atrakcyjność inwestycyjna dużej części miast (w ujęciu krajowym) 5. Brak lub mała liczba miejsc noclegowych w niektórych gminach 6. Bardzo zróżnicowana aktywność społeczna (imprezy, frekwencja wyborcza)

Oczekiwane efekty interwencji: wzrost kapitału społecznego; podniesienie jakości edukacji; wzrost przedsiębiorczości; rewitalizacja miast; wzrost jakości życia; wzrost współpracy międzygminnej; poprawa połączeń komunikacyjnych z otoczeniem (rynki pracy); specjalizacja miast i miasteczek i podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej terenu.

[38] Zgodnie z definicją zawartą w *Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa*, która w dużej mierze pokrywa się z definicją obszarów wiejskich z *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, obszary wiejskie to: „…obszar kraju z wyłączeniem miast liczących powyżej 5000 mieszkańców, tj. gminy wiejskie oraz gminy miejsko-wiejskie lub miejskie z wyłączeniem miast powyżej 5000 mieszkańców w ich granicach administracyjnych" (s. 71 – wersja elektroniczna).

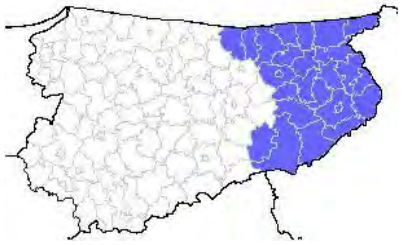
8.9. OSI – OBSZARY O EKSTREMALNIE NISKIEJ DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ

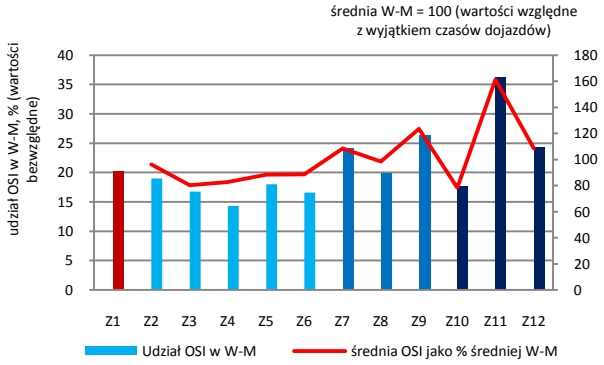
Uzasadnienie strategicznej interwencji: słabe połączenia komunikacyjne Olsztyna ze wschodnią częścią regionu ograniczające możliwości nawiązywania relacji społeczno-gospodarczych.

Powiązanie OSI z polityką krajową (KSRR): Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowy (zwiększanie dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich na obszarach o najniższej dostępności).

Kryterium wyboru: podstawowym kryterium wyznaczenia OSI była **dostępność czasowa drogowa do miasta wojewódzkiego** (zgodnie z KSRR przyjęto, że szczególnie zła sytuacja występuje w przypadku gmin oddalonych o ponad 90 min. jazdy samochodem).

Mapa 26. OSI – Obszary o ekstremalnie niskiej dostępności komunikacyjnej na tle województwa, 2010 r.

Z1 – liczba ludności (2010); **Z2** – liczba podmiotów nowo zarejestrowanych w 2010 r.; **Z3** – liczba pracujących w 2010 r., **Z4** – zarejestrowane spółki z udziałem zagranicznym (2010) r.; **Z5** - korzystający z noclegów w 2010 r.; **Z6** – suma środków z UE w budżetach gmin (2006-2010); **Z7** – bezrobotni zarejestrowani (2010); **Z8** – liczba organizacji w 2010 r.; **Z9** – uczestnicy imprez organizowanych w gminie (2009); **Z10** – suma czasów dojazdu do miasta powiatowego; **Z11** – suma czasów dojazdu do Olsztyna; **Z12** – suma czasów dojazdu do Warszawy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz Wójcik, Herbst 2012.

Tabela 10. OSI – Obszary o ekstremalnie niskiej dostępności komunikacyjnej – synteza

Atuty	Słabości
1. Potencjał rozwojowy Ełku 2. Dobrze rozwinięte funkcje turystyczne w większości gmin 3. Wysoka aktywność społeczna (udział w imprezach)	1. Zmniejszająca się liczba ludności, głównie na skutek migracji (poza kilkoma gminami) 2. Trudności na rynku pracy, w tym niekorzystne zmiany w liczbie pracujących 3. Niska przedsiębiorczość i aktywność podmiotów prywatnych 4. Ogólnie niska zamożność (z wyjątkiem trzech gmin) 5. Ogólnie niski odsetek pracujących w usługach rynkowych 6. Słaby rynek budownictwa mieszkaniowego (z wyjątkiem kilku gmin) 7. Niska atrakcyjność inwestycyjna, słabe również wskaźniki dynamiczne aktywności inwestorów 8. Ogólnie niska konkurencyjność w skali województwa 9. Relatywnie mało osób z wykształceniem wyższym 10. Wysoki udział obszarów prawnie chronionych 11. Bardzo zróżnicowany wskaźnik korzystających z noclegów 12. Bardzo zróżnicowany wskaźnik wartości środków z UE w budżetach gmin 13. Bardzo zróżnicowana jakość stron www z punktu widzenia gospodarki i turystyki

Oczekiwane efekty interwencji: poprawa dostępności komunikacyjnej; wzrost współpracy; wzrost przedsiębiorczości; wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej.

9. INTELIGENTNE SPECJALIZACJE WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO

W całej Unii Europejskiej trwa proces wyznaczania tzw. inteligentnych specjalizacji na poziomie regionów i krajów. Termin ten został wprowadzony w V raporcie kohezyjnym (2010), jednak metodyka wyznaczania inteligentnych specjalizacji jest nadal (w 2013 r.) wypracowywana.

Inteligentne specjalizacje powinny spełniać kilka kryteriów (Foray D. i in. 2012), które województwo warmińsko-mazurskie spełnia w całości lub częściowo (zakładając, że inteligentna specjalizacja jest procesem):

- **skupianie wsparcia strategicznego na kluczowych regionalnych priorytetach, wyzwaniach i zapotrzebowaniu na rozwój oparty na wiedzy w regionie, włącznie z działaniami związanymi z ICT** – wyróżniono wstępnie trzy specjalizacje odpowiadające zarówno wyzwaniom w zakresie innowacyjności, jak i głównym kierunkom rozwoju województwa. Jako zagadnienia istotne i wspólne dla tych trzech specjalizacji wyróżniono m. in. ICT;
- **bazowanie na mocnych stronach regionu, jego konkurencyjności i potencjale rozwojowym** – wszystkie trzy specjalizacje stanowią siłę regionu, w nich działają zarówno innowacyjne, jak i konkurencyjne firmy;
- **wspieranie innowacji oraz pobudzanie inwestycji w sektorze prywatnym** – wyróżnione inteligentne specjalizacje są „zdominowane" przez podmioty prywatne i to do nich będą kierowane głównie instrumenty wsparcia;
- **angażowanie interesariuszy oraz zachęcanie do innowacyjności i eksperymentów** – od początku funkcjonowania samorządowych województw wszystkie najważniejsze dokumenty strategiczne były opracowywane przy współudziale przedstawicieli biznesu i z nimi były konsultowane. To dzięki głosom przedsiębiorców w pracach administracji zaczęto mówić o konkretnych branżach i sektorach. Badania gospodarki, innowacyjności i powiązań klastrowych regionu potwierdzają, że myślenie przedsiębiorców i administracji o głównych specjalizacjach regionu są zbieżne. Wyróżnione inteligentne specjalizacje zakładają silną współpracę między sektorem prywatnym a nauką;
- **oparcie na dowodach (badaniach i analizach) i posiadanie odpowiednich systemów monitoringu i ewaluacji** – przedsiębiorcy Warmii i Mazur od lat wynikami swojej działalności nadają charakter gospodarczy regionowi. Potwierdzają to wyniki badań i analiz realizowanych w regionie, jak i w porównaniach krajowych i europejskich. Strategia zakłada dynamiczne podejście do inteligentnych specjalizacji, czemu będą służyły monitoring i okresowa ewaluacja (Warmia i Mazury są jedynym regionem w Polsce, który od początku funkcjonowania samorządu wojewódzkiego monitoruje corocznie swój dokument strategiczny). Potrzeba monitoringu i ewaluacji wynika również z faktu, iż region nie może zamykać się na nowe pomysły, innowacyjne rozwiązania, których będą wciąż dostarczali mieszkańcy Warmii i Mazur. Możliwe jest zatem pojawianie się nowych kierunków biznesowych, które z czasem będą przeradzać się w specjalizację regionalną.

Dotychczasowe prace nad wyznaczeniem inteligentnych specjalizacji w województwie warmińsko-mazurskim odbywały się w sekwencji stawianych pytań oraz spotkań i konsultacji (Tabela 11).

Tabela 11. Proces wyłaniania inteligentnych specjalizacji na Warmii i Mazurach

Pytanie	Odpowiedź	Komentarze
Czy Warmia i Mazury dysponują dobrze wykształconymi sektorami gospodarki?	Tak	Świadczą o tym liczne badania, m. in. realizowane na rzecz aktualizacji strategii z 2005 r., aktualizacji RIS z 2010, badania zlecane przez różne instytucje
Czy środowisko biznesu okazuje chęć wzmacniania tych sektorów przez politykę regionalną?	Tak	Najlepszym tego przykładem są klastry i inicjatywy klastrowe na Warmii i Mazurach oraz wykorzystywane przez przedsiębiorców środki na rozwój firm i dalsze oczekiwania odnośnie instrumentów wsparcia
Czy sektory te bazują na potencjale endogenicznym regionu?	Tak	Środowisko przyrodnicze, edukacja, szkolnictwo wyższe, ośrodki naukowe, kapitał ludzki, tradycje, częściowo istniejące klastry
Czy sektory te mają potencjał innowacyjny?	Tak	Świadczą o tym wyniki badań przytoczone w syntezie diagnozy strategicznej
Czy sektory te można pogrupować w „zbiory tematyczne" (specjalizacje)?	Tak	1. Ekonomia wody 2. Żywność wysokiej jakości 3. Drewno i meblarstwo
Czy są to specjalizacje „otwarte"?	Tak	Określone specjalizacje są możliwie szerokimi grupami działalności, nie stanowią zbioru zamkniętego, raczej zachęcają do „włączania się" i myślenia o różnych branżach przez pryzmat właśnie tych trzech specjalizacji.
Czy specjalizacje te mają charakter regionalny ?	Częściowo	**Ekonomia wody** – bazuje na zasobach wód słodkich i można ją uznać za specjalizację regionu na poziomie kraju (prawdopodobnie żaden inny region nie wskaże tego typu specjalizacji) **Żywność wysokiej jakości** – tego typu specjalizacja może być charakterystyczna dla kilku regionów w Polsce, ale charakter W-M i możliwości współpracy w tym zakresie z województwem podlaskim dają możliwości budowy specjalizacji w ramach Polski Wschodniej **Drewno i meblarstwo** – w tym przypadku również kilka innych województw wykształciło tego typu przewagi, dlatego specjalizacja ta może mieć charakter ponadregionalny
Czy możliwe jest wspieranie tych specjalizacji przez politykę krajową i regionalną?	Tak	W zakresie innowacyjności, polityki rolnej, wzrostu konkurencyjności gospodarki, polityki rozwoju szkolnictwa wyższego
Czy jest to proces zakończony?	Nie	Przewiduje się stały kontakt, szczególnie ze środowiskami biznesu w celu dyskusji nad kształtem specjalizacji oraz potrzebami i możliwymi instrumentami wsparcia

Trzy inteligentne specjalizacje: ekonomia wody; żywność wysokiej jakości oraz drewno i meblarstwo mają swoją specyfikę, ale również część obszarów i problemów wspólnych. Strategia wskazuje na następujące zagadnienie horyzontalne (Schemat 6):

- **technologie informacyjno-komunikacyjne** – kładzie na nie nacisk również Komisja Europejska, ponieważ coraz częściej są warunkiem podstawowym każdej działalności człowieka, nie tylko gospodarczej;

Schemat 6. Inteligentne specjalizacje Warmii i Mazur a problemy horyzontalne biznesu

Źródło: opracowanie własne.

- **finansowanie** – problem ten dotyka nie tylko wielu sektorów gospodarki, ale również jest charakterystyczny dla regionów o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego;
- **logistyka** – ten element łańcucha wartości musi być szczególnie dostrzegany przez władze publiczne regionu, który należy do najsłabszych w UE pod względem dostępności komunikacyjnej i spójności wewnętrznej;
- **targi i promocja** – Warmia i Mazury są zauważalne jako region turystyczny. Należy jednak zdecydowanie zintensyfikować promocję gospodarczą, wykorzystując zarówno istniejącą już bazę targową, jak i wsparcie widocznej aktywności promocyjno-targowej firm należących do inteligentnych specjalizacji;
- **bezpieczeństwo** – rozumiane szeroko, zarówno jako bezpieczeństwo publiczne, ale także jako bezpieczne środowisko dla biznesu, charakteryzujące się stabilną polityką władz publicznych, przyjaznym klimatem przedsiębiorczości, uczciwą konkurencją.

9.1. EKONOMIA WODY

Ekonomia wody (ang. *water economy*) – specjalizacja bazuje na największych w Polsce zasobach wód powierzchniowych, wokół których rozwinęła się turystyka oraz szereg rodzajów działalności, które mają również duży potencjał innowacyjny. Warmia i Mazury są znane z produkcji jachtów, łodzi, a także usług związanych z tą branżą. Istotnym czynnikiem rozwoju specjalizacji będzie silna pozycja zaplecza naukowego w obszarze produkcji żywności, ale powinno być wsparte w zakresie współpracy z producentami maszyn i urządzeń (wydziały techniczne). Rozwój specjalizacji wychodzi naprzeciw potrzebom ochrony środowiska, w czym region chce uzyskać znaczenie międzynarodowe.

Schemat 7. Ekonomia wody – przykładowe elementy specjalizacji

9.2. ŻYWNOŚĆ WYSOKIEJ JAKOŚCI

Żywność wysokiej jakości (ang. *high quality food*) – jest to specjalizacja bazująca na tradycyjnej już silnej pozycji rolnictwa w regionie (jeden z najwyższych wskaźników produktywności w Polsce). Wokół produkcji żywności region rozwinął bardzo silną specjalizację naukową, w której osiąga obecnie znaczące sukcesy międzynarodowe, która jest jednocześnie zapleczem badawczo-naukowym dla pojedynczych firm i klastrów. Specjalizacja ta opiera się na przemyśle rolno-spożywczym i dynamicznym rozwoju rolnictwa lokalnego i tradycyjnym przetwórstwie żywności opartej o regionalne surowce i krótkie łańcuchy sprzedaży oraz produkcji żywności o projektowanych funkcjach. Odpowiada ona na potrzeby konsumentów związane z promowanym zdrowym stylem życia.

Schemat 8. Żywność wysokiej jakości – przykładowe elementy specjalizacji

Źródło: opracowanie własne.

9.3. DREWNO I MEBLARSTWO

Drewno i meblarstwo (ang. *timber and furniture*) – również ta specjalizacja jest silnie osadzona na tradycjach regionu, w którym sektor meblarski i szerokie wykorzystanie drewna rozwijało się jeszcze przed transformacją z 1989 r. Region posiada znaczące kompetencje w zakresie dostarczania surowców i półproduktów, ale przede wszystkim zlokalizowane są tu fabryki dostarczające produkty finalne. Ważnym elementem budowy specjalizacji będzie dalszy rozwój usług projektowych oraz budowanie marki województwa.

Schemat 9. Drewno i meblarstwo – przykładowe elementy specjalizacji

Źródło: opracowanie własne.

10. CELE STRATEGII A STRATEGIE KRAJOWE I STRATEGIA EUROPA 2020

Relacje między strategią rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego a najważniejszymi strategiami krajowymi i Strategią Europa 2020 służą odpowiedzi na pytania o spójność polityki rozwojowej oraz kierunek, w jakim region chciałby wspierać rozwój kraju. Niżej przedstawione tabele prezentują te związki.

Tabela 12. Cele operacyjne Warmii i Mazur a Strategia Rozwoju Kraju 2020

Strategia województwa warmińsko-mazurskiego (cele operacyjne)	Strategia Rozwoju Kraju 2020 (obszary strategiczne)		
	Sprawne i efektywne państwo	Konkurencyjna gospodarka	Spójność społeczna i terytorialna
1.1. Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój inteligentnych specjalizacji		✓	✓
1.2. Wzrost innowacyjności firm		✓	✓
1.3. Wzrost liczby miejsc pracy		✓	✓
2.1. Rozwój kapitału społecznego	✓		✓
2.2. Wzrost dostępności i jakości usług publicznych	✓		✓
3.1. Doskonalenie administracji	✓		
3.2. Intensyfikacja współpracy międzyregionalnej		✓	✓
4.1. Zwiększenie zewnętrznej dostępności komunikacyjnej oraz wewnętrznej spójności		✓	✓
4.2. Dostosowana do potrzeb sieć nośników energii		✓	
4.3. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego		✓	

Tabela 13. Cele operacyjne Warmii i Mazur a Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie

Strategia województwa warmińsko-mazurskiego (cele operacyjne)	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020 (cele polityki regionalnej)		
	Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów	Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych	Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie
1.1. Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój inteligentnych specjalizacji	✓	✓	
1.2. Wzrost innowacyjności firm	✓	✓	
1.3. Wzrost liczby miejsc pracy	✓	✓	
2.1. Rozwój kapitału społecznego		✓	✓
2.2. Wzrost dostępności i jakości usług publicznych	✓	✓	
3.1. Doskonalenie administracji			✓
3.2. Intensyfikacja współpracy międzyregionalnej	✓	✓	✓
4.1. Zwiększenie zewnętrznej dostępności komunikacyjnej oraz wewnętrznej spójności	✓	✓	
4.2. Dostosowana do potrzeb sieć nośników energii	✓		
4.3. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego	✓		

Tabela 14. Strategia WW-M a projekt Strategii Rozwoju Polski Wschodniej

Strategia województwa warmińsko-mazurskiego (cele operacyjne)	Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020 (strategiczne obszary)		
	Innowacyjność	Zasoby pracy i jakość kapitału ludzkiego	Infrastruktura transportowa i elektroenergetyczna
1.1. Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój inteligentnych specjalizacji	✓		
1.2. Wzrost innowacyjności firm	✓	✓	
1.3. Wzrost liczby miejsc pracy	✓	✓	
2.1. Rozwój kapitału społecznego		✓	
2.2. Wzrost dostępności i jakości usług publicznych		✓	✓
3.1. Doskonalenie administracji			✓
3.2. Intensyfikacja współpracy międzyregionalnej	✓	✓	✓
4.1. Zwiększenie zewnętrznej dostępności komunikacyjnej oraz wewnętrznej spójności			✓
4.2. Dostosowana do potrzeb sieć nośników energii			✓
4.3. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego			✓

Po przeanalizowaniu przyjętych przez Rząd RP sześciu zintegrowanych strategii sektorowych (planuje się przygotowanie łącznie ośmiu takich strategii) stwierdza się, że cele *Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2025* nie pozostają w sprzeczności z celami określonymi w tych dokumentach . W czasie budowania strategii Warmii i Mazur zakończone zostały prace rządowe nad:

1. *Strategią Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa I Rybactwa na Lata 2012-2020;*
2. *Strategią Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku);*
3. *Strategią Sprawne Państwo 2020;*
4. *Strategią Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”*
5. *Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*
6. *Strategią Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP-2022*

Tabela 15. Cele operacyjne Warmii i Mazur a Strategia Europa 2020

Strategia województwa warmińsko-mazurskiego (cele operacyjne)	Strategia Europa 2020 (priorytety strategiczne)		
	Rozwój inteligentny	Rozwój zrównoważony	Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu
1.1. Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój inteligentnych specjalizacji	✓	✓	
1.2. Wzrost innowacyjności firm	✓	✓	
1.3. Wzrost liczby miejsc pracy		✓	✓
2.1. Rozwój kapitału społecznego	✓		✓
2.2. Wzrost dostępności i jakości usług publicznych			✓
3.1. Doskonalenie administracji	✓	✓	✓
3.2. Intensyfikacja współpracy międzyregionalnej	✓	✓	✓
4.1. Zwiększenie zewnętrznej dostępności komunikacyjnej oraz wewnętrznej spójności	✓	✓	
4.2. Dostosowana do potrzeb sieć nośników energii		✓	
4.3. Poprawa jakości i ochrona środowiska przyrodniczego		✓	

11. SYSTEM REALIZACJI STRATEGII

Strategia rozwoju województwa jest specyficznym dokumentem, którego realizacja zależna jest od odpowiedzialnego za jego przygotowanie Zarządu Województwa, ale również od działań licznych podmiotów funkcjonujących w województwie warmińsko-mazurskim, jak i poza nim, które zaangażowane są w proces jej wdrażania w obszarze swoich kompetencji.

Dlatego system realizacji Strategii uwzględnia szerokie otoczenie międzynarodowe regionu, politykę innych województw, a także różnorodność instytucjonalną i organizacyjną wewnątrz województwa.

Tabela 16. Realizacja Strategii w kontekście różnych poziomów instytucjonalnych

Poziom instytucjonalny	Związek z realizacją Strategii
Otoczenie międzynarodowe, Unia Europejska	Strategia będzie realizowana z uwzględnieniem najważniejszych **trendów** w gospodarce światowej. Wyznaczone kierunki działań na poziomie Unii Europejskiej (**Strategia Europa 2020 i Strategia Morza Bałtyckiego**) są również kierunkami istotnymi dla województwa warmińsko-mazurskiego. Szczególnie ważne jest, że dokument Europa 2020 obok silnego akcentowania kwestii **innowacji** i **konkurencyjności**, dostrzega również **problemy**, których do tej pory nie rozwiązano na poziomie całej Unii. Strategia będzie także realizowana w oparciu o **współpracę** i **rozwój kontaktów** z Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej, czemu będą pomagać programy i projekty międzynarodowe.
Polityki krajowe	Strategia bezpośrednio lub pośrednio odwołuje się do najważniejszych **dokumentów rządowych** i **organizacji centralnych**. Województwo oczekuje, że część strategicznych inwestycji, które **są zbieżne** z kierunkami działań Strategii realizowana będzie na terenie Warmii i Mazur w ramach polityk sektorowych i polityki regionalnej państwa. Osiąganie celów Strategii w zdecydowanej mierze będzie zależało od **efektywności** wykorzystania środków pochodzących z Unii Europejskiej. Realna alokacja funduszy europejskich będzie konsekwencją z jednej strony stosowanych algorytmów podziału tych środków, z drugiej zaś **mobilizacji społecznej** i **politycznej** ukierunkowanej na przeciwstawienie się **marginalizacji regionów peryferyjnych** oraz wspieranie **konkurencyjności Warmii i Mazur**.
Polityki innych województw	Realizacja Strategii wymaga **podejmowania zagadnień problemowych** na styku województw, ale również poszukiwania nowych i doskonalenia dotychczasowych form **współpracy międzywojewódzkiej**. Kluczowymi kierunkami współpracy będą działania w regionie Morza Bałtyckiego i w Polsce Wschodniej.
Polityka samorządu województwa	Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego jest **najważniejszym dokumentem strategicznym** na poziomie województwa. Jego realizacja wymaga konsekwencji w podejmowaniu decyzji i **koordynacji** prowadzonych działań w różnych obszarach, dla których opracowywane są również odrębne plany rozwojowe. Dlatego konieczny jest przegląd tych dokumentów pod kątem **zbieżności** ze Strategią, a przede wszystkim **uszczegółowienie** ich w celu jak najlepszego i możliwie najefektywniejszego wykorzystania środków publicznych krajowych i zagranicznych. Terytorialne aspekty realizacji Strategii będą **uwzględnione** w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa, który wymaga aktualizacji.
Polityki samorządów lokalnych	W Strategii przewidziane są liczne kierunki działań, które będą wspierały rozwój lokalny, ale ich realizacja wymaga przede wszystkim **aktywności** i **współpracy** samorządów lokalnych i regionalnego. Oznacza to dążenie do poszukiwania **synergii** oraz budowania **kapitału zaufania** na poziomie regionu.

	Strategia powinna być wykorzystywana przez samorządy lokalne jako **narzędzie** wsparcia realizacji **własnych celów rozwojowych**, przy jednoczesnym zrozumieniu, że instrumenty rozwoju na poziomie regionu są dość ograniczone i wymagać będą zarówno **koncentracji tematycznej**, jak i **terytorialnej**.
Organizacje biznesowe i pozarządowe	Strategia samorządu wojewódzkiego, podobnie jak inne strategie instytucji publicznych, dotyka zagadnień różnych organizacji, w tym biznesu. Rozwój społeczno-gospodarczy województwa zależy, i będzie to akcentowane w realizacji tej Strategii, od **współpracy publiczno-prywatnej** na rzecz regionu. Szczególne miejsce w budowaniu **klimatu zaufania** będzie miała **aktywność** samorządów i organizacji gospodarczych oraz pozarządowych, z którymi korespondować będzie **otwartość** samorządu województwa.
Mieszkańcy regionu	To pojedynczy mieszkańcy regionu przyczyniają się do realizacji działań i konkretnych projektów wpisujących się w Strategię. Najczęściej czynione jest to poprzez jednostkowe wykorzystywanie instrumentów polityk i programów publicznych, ale również poprzez codzienne działania w **celu rozwoju własnego biznesu** lub **własnej aktywności społecznej**. Realizacja Strategii wymaga wysokiego **kapitału społecznego**, ale również będzie ten kapitał wspierała.

12. MONITORING I EWALUACJA STRATEGII

Województwo warmińsko-mazurskie prowadzi od 2000 r. monitoring realizacji Strategii, którego efekty zamieszczane są w corocznych raportach. Na potrzeby rzetelnego monitorowania został opracowany System Monitorowania Strategii (SMS). SMS oparty jest o wskaźniki realizacji Strategii, wiedzę pozyskiwaną od licznych instytucji współrealizujących Strategię oraz prace Komitetu Monitorującego. System ten będzie nadal podstawą monitoringu i będzie traktowany jako wspierający udział województwa warmińsko-mazurskiego w budowanym krajowym systemie obserwatoriów terytorialnych.

Dane na temat realizacji Strategii oraz sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa będą zbierane w cyklu corocznym, zaś nie rzadziej niż co dwa lata publikowany będzie raport z monitoringu Strategii.

12.1 ORGANIZACJA SYSTEMU MONITORINGU

Strukturę systemu monitoringu tworzą:

- **Sejmik Województwa** – w którego kompetencjach leży rozpatrywanie i przyjmowanie zbiorczego raportu okresowego z realizacji Strategii zgodnie z przyjętym harmonogramem;
- **Zarząd Województwa** – jako podmiot zarządzający rozwojem województwa, nadzorujący i organizujący proces monitorowania;
- **Komitet Monitorujący** – w składzie: Marszałek Województwa Warmińsko-Mazurskiego, pełniący funkcję przewodniczącego; dwóch przedstawicieli Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego; przewodniczący Komisji Strategii Sejmiku Województwa; przedstawiciel powiatów; przedstawiciele miast: Olsztyna, Elbląga i Ełku; przedstawiciel gmin; przedstawiciele klubów radnych Sejmiku Województwa; przedstawiciele organizacji gospodarczych, społecznych i pozarządowych; przedstawiciele podmiotów realizujących zadania w ramach programów wojewódzkich.
- Zakres odpowiedzialności Komitetu Monitorującego obejmuje:
  - ocenę przebiegu, efektywności i skuteczności realizacji Strategii,
  - ocenę i opiniowanie realizacji konkretnych celów,
  - ocenę postępów i rezultatów konkretnych działań,
  - składanie odpowiednich propozycji do jednostek wdrażających,
  - przyjmowanie okresowych raportów z realizacji Strategii.
- **Koordynator** – Departament Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego, do którego zadań należy pozyskiwanie danych od poszczególnych instytucji, współpraca z Komitetem Monitorującym, przygotowanie zbiorczego raportu okresowego z realizacji Strategii.

- **Pozostali uczestnicy systemu monitoringu** – najważniejsze instytucje w regionie uczestniczące w procesie realizacji Strategii, które odpowiedzialne będą za terminowe przekazywanie danych Koordynatorowi za pomocą narzędzia SMS. Kluczowe jednostki i instytucje uczestniczące w SMS to:

  - **departamenty Urzędu Marszałkowskiego**: przede wszystkim Departament Polityki Jakości; Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa; Departament Turystyki; Departament Kultury i Edukacji; Departament Społeczeństwa Informacyjnego; Departament Koordynacji Promocji; Departament Zdrowia; Departament Sportu; Departament Ochrony Środowiska; Departament Infrastruktury i Geodezji; Departament Współpracy Międzynarodowej; Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej; Biuro ds. Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi; Biuro ds. Obronnych i Bezpieczeństwa Publicznego;

  - **inne jednostki organizacyjne województwa**: Wojewódzki Urząd Pracy; Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego w Olsztynie;

  - **organizacje i instytucje** zaangażowane poprzez wykorzystywanie, koordynowanie i wspieranie działań związanych z realizacją Strategii: np. agencje rozwoju regionalnego i lokalnego; fundacje rozwoju, instytucje i placówki kultury; izby gospodarcze; instytucje edukacyjne; służby nadzoru i kontroli.

12.2 TRYB I HARMONOGRAM PREZENTACJI WYNIKÓW

Raport okresowy z realizacji Strategii przygotowywany będzie zgodnie z poniższym harmonogramem (Tabela 17) nie rzadziej niż co dwa lata.

Raporty będą dotyczyły realizacji celów i kierunków działań w monitorowanym okresie. Wskaźniki kontekstowe, bazujące na statystyce publicznej, ze względu na większe opóźnienie, stanowić będą tło statystyczne.

Tabela 17. Harmonogram monitoringu

Zadanie	Termin
Zebranie danych w bazie SMS (corocznie)	do 30. kwietnia
Przygotowanie informacji o realizacji poszczególnych celów strategicznych (corocznie)	do 10. maja
Opracowanie raportu okresowego z realizacji Strategii (nie rzadziej niż co dwa lata)	do 15. czerwca
Przyjęcie raportu okresowego z realizacji Strategii przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego (nie rzadziej niż co dwa lata)	do 31. sierpnia

12.3. WSKAŹNIKI REALIZACJI STRATEGII

Wskaźniki służące ocenie realizacji Strategii dzielą się na dwie grupy:

- **wskaźniki kontekstowe**: są to wskaźniki opisujące sytuację społeczno-gospodarczą w województwie w zakresie najbardziej zbliżonym do celu głównego, celów strategicznych i celów operacyjnych. Przyjęto, że cele operacyjne opisywane są przez dwa wskaźniki kontekstowe, zaś cele strategiczne przez 2 lub 3, w zależności ile celów operacyjnych zawierają w sobie;
- **wskaźniki działań**: są to konkretne wskaźniki nakładów i produktów, wykorzystywane w SMS dla scharakteryzowania konkretnych działań (np. poniesione koszty, długość zrealizowanej infrastruktury; liczba szkoleń). Szczegółowy zestaw wskaźników działań zawiera SMS.

Ustalony zestaw wskaźników ma charakter otwarty, co oznacza, że winien być na bieżąco dostosowywany do zaistniałych zmian.

Poszczególne poziomy celów będą monitorowane przez łącznie 33 wskaźniki kontekstowe (Tabela 18, Tabela 19, Tabela 20). Zakłada się, że wszystkie wskaźniki zbierane będą ze statystyki publicznej oraz analiz własnych i zamawianych.

Tabela 18. Wskaźniki celu głównego

Wskaźniki celu głównego:	Miara	Źródło	Wartość bazowa (2011)	Wartość docelowa (2020)	Wartość docelowa (2025)
PKB na mieszkańca jako % średniej krajowej (w cenach bieżących)	%	BDL GUS	73,4 (2010)	74,7	77,1
Udział aktywnych zawodowo w wieku produkcyjnym w ogóle mieszkańców w wieku produkcyjnym (dane BAEL)[39]	%	BDL GUS	66,8	70,3	71,8
Wskaźnik dostępności komunikacyjnej (wskaźnik złożony)[40]	min.	badanie własne[41]	167	*	*

Tabela 19. Wskaźniki monitoringu celów strategicznych

Wskaźniki celów strategicznych	Miara	Źródło	Wartość bazowa (2011)	Wartość docelowa (2020)	Wartość docelowa (2025)
Cel strategiczny 1. Wzrost konkurencyjności gospodarki					
Wartość dodana brutto (w cenach bieżących) na 1 pracującego (wg faktycznego miejsca pracy)	zł	BDL GUS	79 754 (2010)	105 470	155 077

[39] Według GUS, jest to współczynnik aktywności zawodowej ludności w wieku produkcyjnym.
[40] Suma średnich czasów dojazdu do Olsztyna z miast powiatowych województwa drogami oraz koleją.
[41] Wskaźnik obliczony z wykorzystaniem narzędzia Google Maps. Zakłada się że będzie on monitorowany nie rzadziej niż co 4 lata.
* Na tym etapie nie można oszacować wartości docelowej wskaźnika z uwagi na brak danych o planach inwestycyjnych na drogach.

Nakłady na działalność B+R jako % PKB (wg cen bieżących) (GERD[42])	%	BDL GUS	0,45 (2010)	1,4[43]	2,1[44]
Pracujący w gospodarce regionu wg faktycznego miejsca pracy	osoby	BDL GUS	422 880	424 164	411 155
Cel strategiczny 2. Wzrost aktywności społecznej					
Wskaźnik syntetyczny aktywności społecznej[45]	-	BDL	-0,074	-0,043	-0,042
Dostępność usług publicznych[46]	-	BDL, CKE	0,071	0,025	0,004
Cel strategiczny 3. Wzrost liczby i jakości powiązań sieciowych					
Wskaźnik syntetyczny efektów współpracy sieciowej[47]	-	GUS	-0,251	-0,211	-0,205
Odsetek przedsiębiorstw wykorzystujących Internet w kontaktach z administracją publiczną	%	BDL GUS	88,7	100	100
Cel strategiczny 4. Nowoczesna infrastruktura rozwoju					
Wskaźnik syntetyczny infrastruktury[48]	-	BDL GUS	-0,161	-0,152	-0,159
Średni czas dojazdu do Olsztyna (w transporcie drogowym) z gmin województwa	min.	badanie wła-sne[49]	74	*	*

Tabela 20 Wskaźniki monitoringu celów operacyjnych

Wskaźniki celów operacyjnych	Miara	Źródło	Wartość bazowa (2011)	Wartość docelowa (2020)	Wartość docelowa (2025)
Cel 1.1 Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój inteligentnych specjalizacji					
Udział absolwentów grup kierunków związanych z inteligentnymi specjalizacjami[50] w ogóle absolwentów szkół wyższych (publicznych i prywatnych)	%	BDL GUS	14,4	23,5	31,9

[42] GERD – Gross Domestic Expenditure on R&D – Krajowe wydatki na badania I rozwój ogółem.

[43] Prognoza inna niż w Regionalnej Strategii Innowacyjności Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020 (RIS), ponieważ uwzględnia najnowsze dane na temat innowacyjności.

[44] Prognoza inna niż w RIS, ponieważ uwzględnia najnowsze dane na temat innowacyjności.

[45] Wskaźnik złożony z następujących wskaźników cząstkowych obliczonych dla województwa i kraju: dynamika liczby ludności, odsetek ludności w wieku do 25 lat, odsetek studentów, odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do internetu.

[46] Wskaźnik złożony z następujących wskaźników cząstkowych obliczonych dla województwa i kraju: odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym, średnie wyniki egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej, liczba uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych przypadająca na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów, liczba lekarzy (personel pracujący wg podstawowego miejsca pracy) na 10 tys. mieszkańców, liczba osób przypadająca na 1 zakład opieki zdrowotnej, zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych, miejsca w placówkach stacjonarnych pomocy społecznej (z filiami) na 10 tys. mieszkańców, ludność przypadająca na 1 miejsce w teatrach i instytucjach muzycznych.

[47] Wskaźnik złożony z następujących wskaźników cząstkowych obliczonych dla województwa i kraju: saldo migracji zagranicznych, liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. mieszkańców, liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców.

[48] Wskaźnik złożony z następujących wskaźników cząstkowych obliczonych dla województwa i kraju: długość dróg utwardzonych na 100 km^2, długość linii kolejowych (eksploatowanych) na 100 km^2, odsetek korzystających z kanalizacji, odsetek korzystających z gazu, odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer osobisty z dostępem do Internetu.

[49] Wskaźnik obliczony z wykorzystaniem narzędzia Google Maps. Zakłada się, że będzie on monitorowany nie rzadziej niż co 4 lata.

Wartość dodana brutto w branżach powiązanych z inteligentnymi specjalizacjami[51] jako % wartości dodanej brutto województwa ogółem (mierzona w cenach bieżących)	%	badanie zamawiane[52]	Brak danych	**	**
Cel 1.2 Wzrost innowacyjności firm					
Nakłady na działalność B+R jako % PKB (wg cen bieżących) (BERD[53])	%	BDL GUS	0,06 (2010)	0,70	1,38
Odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle i usługach[54]	%	BDL GUS	12,4	22,0	***
Cel 1.3 Wzrost liczby miejsc pracy					
Liczba nowo zarejestrowanych firm w sektorze prywatnym na 10 tys. mieszkańców	szt.	BDL GUS	74	127	149
Stopa bezrobocia długotrwałego (udział bezrobotnych długotrwale[55] w aktywnych zawodowo ogółem[56])	%	BDL GUS	6,1	3,2	2,8
Cel 2.1 Rozwój kapitału społecznego					
Liczba podmiotów zaliczanych do III sektora na 10 tys. mieszkańców[57]	%	BDL GUS	31	46	54
Średnia frekwencja wyborcza z dwóch ostatnich wyborów samorządowych (I tura 2006 i 2010)	%	BDL GUS	46,9	50	52
Cel 2.2 Wzrost dostępności i jakości usług publicznych					
Liczba lekarzy (personel pracujący wg podstawowego miejsca pracy) na 10 tys. mieszkańców	%	BDL GUS	18,2	19,1	20,1
Odsetek dzieci w wieku 3–5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	%	BDL GUS	60,1	72,5	76,5
Cel 3.1 Doskonalenie administracji					
Odsetek uchylanych decyzji przez Samorządowe Kolegia Odwoławcze	%	badanie wła-	37,6 (2010)	26,7	22,6

[50] Kierunki te obejmują kierunki: rolnicze, leśne i rybactwa; weterynaryjne; ochrona środowiska; biologiczne; inżynieryjno-techniczne; produkcja i przetwórstwo.

[51] Branże te wyznaczone zostały wstępnie na podstawie charakterystyki inteligentnych specjalizacji (w tym schematów 6–9), uwzględniając klasyfikację PKD 2007. Branże powiązane obejmują: Sekcja A, dział 01, 02, 03; Sekcja C, dział 10, 11, 16, 30, 31, 33; Sekcja E, dział 36, 37, 38, 39; Sekcja H, dział 50; Sekcja I, dział 55; Sekcja M, dział 75; Sekcja N, dział 79.

[52] Częstotliwość pomiaru wskaźnika uzależniona jest od dostępności środków finansowych na zlecenie pomiaru, nie rzadziej jednak niż raz na 4 lata.

[**] Na tym etapie nie można oszacować wartości docelowej wskaźnika z uwagi na brak danych bazowych dla wskaźnika.

[53] BERD – Business Expenditures on B&D – Nakłady podmiotów gospodarczych na działalność badawczą i rozwojową.

[54] Wskaźnik obliczony jako średnia arytmetyczna wskaźników: odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle oraz odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w usługach. Według GUS, przedsiębiorstwa innowacyjne są to przedsiębiorstwa, które w badanym okresie wprowadziły na rynek przynajmniej jedną innowację produktową lub procesową.

[***] Wskaźnik z Regionalnej Strategii Innowacyjności Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020 (RIS); wartość docelowa wskaźnika została oszacowana tylko dla horyzontu czasowego obowiązywania RIS.

[55] Bezrobotni długotrwale –pozostający bez pracy powyżej roku (zgodnie z definicją GUS, wg bezrobocia rejestrowanego).

[56] Według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

[57] Są to podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON: fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne.

		sne[58]			
Odsetek urzędów gminnych posiadających certyfikat jakości	%	badanie własne[58]	21,9 (2010)	37,8	47,9
Cel 3.2 Intensyfikacja współpracy międzyregionalnej					
Liczba projektów realizowanych z partnerami krajowymi i zagranicznymi	szt.	badanie własne[58]	12[59] (2010)	124	159
Cel 4.1 Zwiększenie zewnętrznej dostępności komunikacyjnej oraz wewnętrznej spójności					
Odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputer z dostępem do Internetu	%	GUS BDL	58,1	78,9	79,8
Suma średnich czasów dojazdu z Olsztyna do stolic sąsiadujących województw (w transporcie drogowym i kolejowym)	min.	badanie własne[60]	374	*	*
Cel 4.2 Dostosowana do potrzeb sieć nośników energii					
Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w ogóle mieszkańców	%	BDL GUS	43,3	50,9	57,4
Produkcja energii elektrycznej z odnawialnych nośników w województwie[61]	%	BDL GUS	71	78	83
Cel 4.3 Poprawa jakości i ochrona środowiska					
Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów	%	BDL GUS	8,6	48,6	58,6
Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków w ogóle mieszkańców	%	BDL GUS	72,1	80,8	83,6

[58] Źródło, częstotliwość i sposób pozyskiwania danych zależy od jednostki odpowiedzialnej za monitorowanie wskaźnika.
[59] Jest to najniższa wartość od kilku lat. Średnia z lat 2005-2010 wynosi 60 projektów.
[60] Wskaźnik obliczony z wykorzystaniem narzędzia Google Maps. Zakłada się, że będzie on monitorowany nie rzadziej niż co 4 lata.
[61] Jest to odsetek energii elektrycznej z odnawialnych nośników w produkcji energii elektrycznej ogółem w województwie.

12.4. ZAŁOŻENIA EWALUACJI STRATEGII

Dbając o skuteczność, efektywność, użyteczność oraz trwałość interwencji przewidzianej w Strategii, przewiduje się przeprowadzenie badań ewaluacyjnych, których wykonawcą będzie podmiot zewnętrzny.

Ewaluacja Strategii odbędzie się w dwóch okresach:

- w 2018 r. / 2019 r. przeprowadzona zostanie ewaluacja on-going, której celem będzie ocena polityki rozwoju pod kątem następnej perspektywy finansowej UE;
- w 2026 r. – zrealizowana zostanie ewaluacja ex-post na zakończenie okresu strategicznego 2012-2025.

Za szczegółowe określenie zakresu ewaluacji – celów badania oraz kryteriów ewaluacyjnych odpowiedzialny będzie koordynator systemu monitoringu (Departament Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego).

Źródłami danych będą m.in.:

- System Monitoringu Strategii, w tym raporty o stanie realizacji strategii;
- dodatkowe badania realizowane w toku ewaluacji (w zależności od potrzeb: ilościowe i/lub jakościowe);
- analiza innych materiałów źródłowych – publikacji, raportów itp. przekazanych przez zleceniodawcę oraz literatury przedmiotu.

13. REALIZACJA STRATEGII W LATACH 2020-2025

Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025 została przygotowana z myślą, iż zdecydowana większość podejmowanych działań będzie miała miejsce w latach 2013-2020, choć nie wszystkie w tym okresie zostaną zakończone. Wynika to z faktu, iż działania strategiczne mają charakter kilkuletnich procesów, ponadto część postulowanych w Strategii kierunków interwencji zależna jest również od czynników zewnętrznych (np. polityki Rządu RP).

Obecne prace nad kształtem polityki regionalnej w latach 2013-2020 pozwalają przyjąć, że część funduszy publicznych związanych z tą polityką będzie jeszcze wdrażana co najmniej w latach 2020-2023.

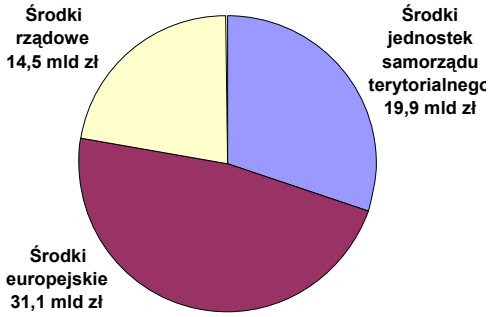
Samorząd Województwa przewiduje, że w okresie 2020-2025 będą realizowane następujące kierunki działań:

- **dokończenie realizacji inwestycji infrastrukturalnych** – ze względu na charakter tych inwestycji, należy przyjąć, że część z nich na pewno zostanie zrealizowana w końcowym okresie objętym Strategią. Będą to głównie inwestycje transportowe : drogowe i kolejowe;
- **wspieranie przedsiębiorczości** – działania ukierunkowane na tworzenie miejsc pracy oraz rozwój przedsiębiorczości mają charakter ponadczasowy;
- **wspieranie edukacji i kapitału społecznego** – również ten kierunek działań ma charakter długofalowy i – podobnie jak w innych regionach – z pewnością powinien być rozwijany również w okresie 2020-2025. Rozwój Warmii i Mazur będzie zależał nie tylko od biznesu, ale również od silnych i dynamicznych instytucji regionotwórczych (instytucje kultury, organizacje pozarządowe, sprawna administracja). Ich działalność będzie istotnym czynnikiem kształtującym również po 2020 roku;
- **dalsze zwiększanie dostępności i jakości usług publicznych** – obecnie jest to cel strategiczny, którego realizacja na pewno nie zakończy się w 2020 roku. Kluczowym zamysłem jest szybkie zlikwidowanie podstawowych słabości regionu w tym zakresie, by zacząć wykorzystywać w latach 2020-2025 zarówno dostępność, jak i jakość usług publicznych jako silny czynnik dynamizujący procesy społeczne i gospodarcze na Warmii i Mazurach;
- **dalszy rozwój współpracy sieciowej** – obejmujący w szczególności biznes, naukę, instytucje otoczenia biznesu i organizacje pozarządowe. Ponadto kontynuowana będzie współpraca międzyregionalna;
- **działania promocyjne** – we wszystkich celach, w których ten kierunek został zapisany;
- **monitoring** – we wszystkich celach, w których ten kierunek został zapisany.

14. RAMY FINANSOWE

Skuteczna realizacja strategii rozwoju województwa warmińsko-mazurskiego wymaga precyzyjnego określenia jej ram finansowych. Strategia zakłada wykorzystanie dla celów rozwojowych nie tylko środków znajdujących się w budżetach jednostek samorządu terytorialnego, ale również środków europejskich oraz środków rządowych, wykorzystanych z pominięciem budżetów lokalnych.

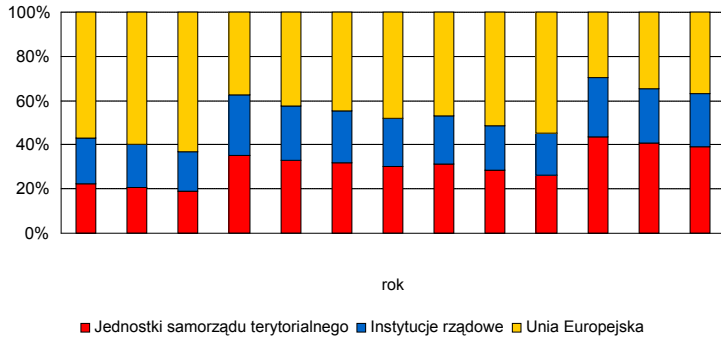
Wykres 23. Potencjał finansowania rozwoju województwa warmińsko-mazurskiego za pomocą środków publicznych w latach 2013-2025

Źródło: Jan Misiąg, Wojciech Misiąg, Marcin Tomalak, Ramy finansowe strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025

Potencjalne środki finansowe, które mogą w latach 2013-2025 zostać wykorzystane przez jednostki sektora finansów publicznego na realizację celów Strategii, wyniosą 65,5 mld zł. Środki europejskie będą stanowiły prawie połowę środków publicznych na finansowanie zadań rozwojowych, środki jednostek samorządu terytorialnego – ponad 30%, a pozostałą część – środki rządowe. Ze względu na duży udział środków europejskich w finansowaniu wydatków publicznych przeznaczonych na realizację zadań rozwojowych w województwie, przeważająca część środków krajowych służyć będzie współfinansowaniu projektów wspieranych przez Unię Europejską. Poziom finansowania poszczególnych grup zadań wykonywanych w celu realizowania Strategii zostanie więc zdeterminowany przez podział środków europejskich, uzupełnionych przez środki krajowe na współfinansowanie projektów. Ze względu na bardziej restrykcyjne przepisy co do zaciągania zobowiązań przez jednostki sektora finansów publicznych oraz konieczność zapewnienia współfinansowania projektów otrzymujących wsparcie w postaci środków europejskich, zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i jednostki sektora rządowego będą posiadały ograniczony potencjał do realizacji celów wykraczających poza obszary wspierane finansowo przez Unię Europejską.

Wykres 24. Struktura finansowania wydatków rozwojowych w latach 2013-2025

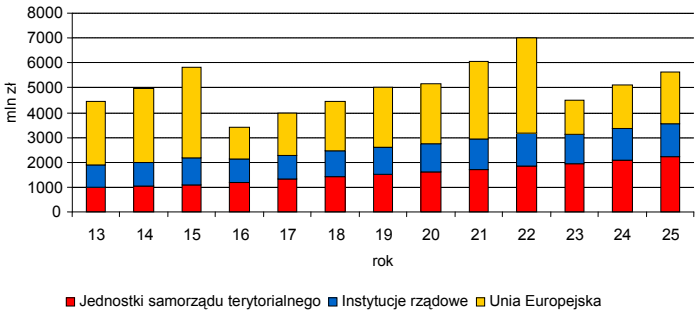
Źródło: Jan Misiąg, Wojciech Misiąg, Marcin Tomalak, Ramy finansowe strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025

Sytuacja ta zmieni się dopiero w 2023 roku, gdy z jednej strony istotnie zmniejszy się wielkość środków z Unii Europejskiej, a z drugiej strony wzrośnie potencjał inwestycyjny jednostek samorządu terytorialnego. Ponad 30% środków rozwojowych znajdujących się w dyspozycji jednostek samorządu terytorialnego przypada na lata 2023-2025.

Największe środki publiczne zostaną przeznaczone na finansowanie wydatków rozwojowych w 2022 roku. Od 2016 r. do 2022 r. wydatki rozwojowe będą dynamicznie rosły, w 2023 r. nastąpi ich ograniczenie związane z zakończeniem realizacji projektów z perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2014-2020. Od roku 2024 będziemy obserwować ponowny wzrost wydatków rozwojowych, którego szczyt przypadnie w 2029 r., czyli w kolejnym okresie planowania strategicznego.

Zwiększenie wyżej opisanych wydatków rozwojowych może nastąpić w wyniku zaangażowania w cele rozwojowe zasobów przedsiębiorstw, głównie z sektora prywatnego. Trudno obecnie ocenić, jaka będzie skala zaangażowania środków przedsiębiorstw w przedsięwzięcia realizowane według formuły partnerstwa publiczno-prywatnego, dlatego w powyższych danych nie są zawarte potencjalne środki możliwe do pozyskania poza sektorem finansów publicznych. Przewiduje się, że w latach 2013-2025 przedsiębiorstwa z województwa warmińsko-mazurskiego przeznaczą łącznie na inwestycje 83,9 mld zł, średnie nakłady inwestycyjne wyniosą więc ponad 5,5 mld zł rocznie.

Wykres 25. Wydatki rozwojowe w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2013-2025

Źródło: Jan Misiąg, Wojciech Misiąg, Marcin Tomalak, Ramy finansowe strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025

W celu oszacowania potencjału prywatnych inwestycji finansowanych w latach realizacji SRWW-M wykorzystano także inny sposób, tj. prognozy regionalnego modelu HERMIN dla gospodarki województwa warmińsko-mazurskiego dla nakładów brutto na środki trwałe ogółem. Poniższa tabela zawiera wartości nakładów brutto na środki trwałe w sektorze prywatnym wyliczone w oparciu o średnioroczny udział nakładów w sektorze prywatnym wynoszący 30,4% i nakłady brutto na środki trwałe ogółem z modelu HERMIN. W tabeli wyodrębniono także szacunkowe nakłady bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), zostały one oszacowane jako 2,8% prywatnych nakładów inwestycyjnych na terenie województwa. Udział ten został wyliczony na podstawie raportu BIEC47 jako średni udział z lat 2007-2009.[62]

Tabela 21 Wielkość nakładów brutto na środki trwałe w sektorze prywatnym oraz BIZ (w mld zł)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2013-2025
NBnŚT w sektorze prywatnym	18,95	19,68	20,50	21,39	22,35	23,38	24,48	25,64	26,87	28,18	29,54	30,95	32,41	**24,95**
BIZ	0,53	0,55	0,57	0,59	0,62	0,65	0,68	0,71	0,75	0,78	0,82	0,86	0,90	**0,69**

.

[62] Tomasz Korf, Joanna Kudełko, dr Zbigniew Mogiła, Aleksandra Poproch, Małgorzata Wysocka, Marta Zaleska, Ewaluacja ex ante projektu zaktualizowanej Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025, pod kierownictwem naukowym: prof. dr. hab. inż. Janusza Zaleskiego, Wrocławska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Wrocław.

15 WYKORZYSTANE ŹRÓDŁA

1. **Antonowicz B., Sudoł A., Surdykowski P. (2012)**, *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego. Analiza uwarunkowań. Systemy transportowe*, Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego, Olsztyn.
2. **Czapiński J., Panek T. (2011**)(red.), *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków – raport*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.
3. **Derek M. (2012)**, *Wskaźnik funkcji turystycznych gmin w Polsce*, Geoprofit, Warszawa (raport: www.georpofit.eu).
4. **Domański B. (red.)(2011)**, *Znaczenie przemysłu dla „inteligentnego i trwałego" rozwoju regionu Polski Wschodniej oraz podejmowanych działań dotyczących jego restrukturyzacji i modernizacji*, Ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego na potrzeby aktualizacji Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020, Kraków.
5. **Dutkowski M. (2011)**, *Wykorzystanie potencjału gospodarczo-naukowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Zachodniej*, ekspertyza wykonana na zamówienie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Szczecin.
6. **Dziemianowicz W. (2008)**, *Konkurencyjność gmin w kontekście relacji władze lokalne – inwestorzy zagraniczni*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
7. **Dziemianowicz W., Przyborowski K. (2012)**, *Konkurencyjność gmin w Polsce – 2012*, Geoprofit, Warszawa (raport: www.geoprofit.eu).
8. **Dziemianowicz W., Szlachta J. (2012)**, *Konkurencyjność Warmii i Mazur – diagnoza problemowa*, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Warszawa.
9. **Dziemianowicz W., Szlachta J. (2005)**, *Konkurencyjność Warmii i Mazur – diagnoza problemowa*, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Warszawa.
10. *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju, sprzyjającego włączeniu społecznemu*. Komunikat Komisji, Komisja Europejska, Bruksela 3.3.2010, KOM(2010)2020 wersja ostateczna.
11. **Foray D., Goddard J., Beldarrain X.G., Landabaso M., McCann P., Morgan K., Nauwelaers C., Ortega-Argilé R. (2012)**, *Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3)*, Smart Specialisation Platform S3.
12. **Herbst J., Swianiewicz P. (2008)**, *Kapitał społeczny Dolnego Śląska i Małopolski na tle ogólnopolskiego zróżnicowania regionalnego*, w: Swianiewicz P., Herbst J., Lackowska M., Mielczarek A., *Szafarze darów europejskich. Kapitał społeczny a realizacja polityki regionalnej w polskich województwach*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
13. *Inwestowanie w przyszłość. Piąty raport na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg, 2010.
14. **Juchniewicz M., Grzybowska B. (2006)**, *Innowacyjność przedsiębiorstw Warmii i Mazur. Porównanie branżowe*, w: Dziemianowicz W., Juchniewicz M. Samulowski W., Szmigiel K. (red.), *Konkurencyjność i innowacyjność Warmii i Mazur*, Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn-Warszawa.
15. **Komornicki T., Szejgiec B. (2011)**, *Handel zagraniczny. Znaczenie dla gospodarki Polski Wschodniej*, ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.
16. **Kowalski A. (2013)**, *Znaczenie klastrów dla innowacyjności gospodarki w Polsce*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
17. **Korf T., Kudełko J., Mogiła Z., Poproch A., Wysocka M., Zaleska M. (2013),** Ewaluacja ex ante projektu zaktualizowanej Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025, pod kierownictwem naukowym: prof. dr. hab. inż. Janusza Zaleskiego, Wrocławska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A., Wrocław (raport: www.rpo.warmia.mazury.pl).
18. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie, przyjęta przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 roku, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 13 lipiec 2010.
19. **Malko J., Parczewski Z.**, Przestrzenne uwarunkowania i potrzeby terytorialne związane z rozwojem systemów technicznej infrastruktury - rekomendacje dla KPZK, Komitet Problemów Energetyki PAN.

20. **Mażewska M., Bąkowski A. (2012)**, *Uwarunkowania rozwoju infrastruktury wsparcia w Polsce*, w: Bąkowski, Mażewska (red.), *Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2012*, PARP, Warszawa.
21. **Misiąg J., Misiąg W., Tomalak M. (2013),** Ramy finansowe strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2025, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania, Rzeszów.
22. **Mrozek A. (2012)**, *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego. Analiza uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego. Turystyka*, Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego, Olsztyn.
23. *Nauka i technika w 2009 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011.
24. **Niedźwiecka T. (2011)**, *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego. Analiza uwarunkowań. Elektroenergetyka. Promieniowanie elektromagnetyczne*, Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego, Olsztyn.
25. *Określenie potencjału energetycznego regionów Polski w zakresie odnawialnych źródeł energii – wnioski dla Regionalnych Programów Operacyjnych na okres programowania 2014-2020*, MRR, Warszawa 2011.
26. *Plan działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce w latach 2011-2014.* MRiRW, Warszawa 2011.
27. *Priorytety współpracy zagranicznej województwa warmińsko-mazurskiego*, Załącznik do uchwały nr XXXV/665/09 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 24 listopada 2009 r.
28. *Program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007-2013*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2011.
29. **Rawa-Gładych K., Wróblewska M. (2011)**, *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego. Analiza uwarunkowań. Rolnictwo*, Warmińsko-Mazurskie Biuro Planowania Przestrzennego, Olsztyn.
30. **Regulski A., Zawistowski J. (2011) (red.)**, *Ewaluacja Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020. Raport końcowy*, IBS, Reytech Sp. z o.o., Warszawa (maszynopis).
31. *Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, projekt z 14.12.2010 r.
32. Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 25 września 2012 roku, Monitor Polski, 22 listopada 2012r., poz. 882.
33. **Tomczyk U., Juchniewicz M., Śledź D., Toczyński T., Byczkowska-Ślęzak J. (2011)**, *Perspektywy rozwoju kluczowych sektorów województwa warmińsko-mazurskiego*, Instytut Badań i Analiz Grupa OSB, Olsztyn (maszynopis).
34. *Transport. Wyniki działalności w 2010 r.*, GUS, Warszawa 2011.
35. *World development report 2009. Reshaping Economic Geography*, World Bank 2009.
36. **Wójcik P., Herbst M. (2012)**, *Obszary polaryzacji i dyfuzji rozwoju społeczno-gospodarczego Polsce. Próba delimitacji*, ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
37. **Zaleski J., Kudełko J., Mogiła Z., Poproch A., Tomaszewski P., Zaleska M. (2012)**, Prognoza trendów rozwojowych województwa warmińsko-mazurskiego – Raport 2., Wrocławska Agencja Rozwoju Regionalnego, Wrocław.